

MYNT & HISTORIE

FOR SAMLERGLADE OM SAMLERGLEDE | Nr 02 - 2016

**DA TORDENSKIOLD
LANGS KYSTEN LYNTE**
300 år siden den store
nordiske krigen

Falskmyntnere
ble kokt i vin

Kontanter

– en selvfølge
også i fremtiden

NORGES BANK

200 år

Løssalg Kr. 79,-

9 RETURUKE 6

**VERDENS
FØRSTE MYNT**

100-årsjubileum for den ikoniske Mercury Dime: **GULLMYNT UTSOLGT PÅ 45 MINUTTER!**

Mercury Dime 2016 | Diameter: 16,5 mm | Vekt: 3,11 gram | Metall: 99,99% gull

Mercury Dime 1916 | Diameter: 17,9 mm | Vekt: 2,5 gram | Metall: 90% sølv

Dette kan du sikre deg om du er rask:

- Jubileumssett med den originale "Mercury Dime" fra 1916 og jubileumsutgaven 2016
- Den aller første cent i 99,99 % gull utgitt av Det Statlige Amerikanske Myntverket
- Førsteutgaven av "Mercury Dime" i 90 % sølv fra 1916 – 100 år gammel!
- Leveres i spesiallaget skrin med nummerering
- Kun 4.990 kroner, fraktfritt tilsendt!

I år er det 100 år siden førsteutgaven av den ikoniske sølvmynten "Mercury Dime" ble utgitt. Myntens motiv av Liberty med vinget hjelm ble antatt å være et bilde av Merkur, den romerske guden for handel, og mynten ble derfor kjent under navnet "Mercury Dime". Motivet er derimot av Lady Liberty, og vingene skulle representere tankenes frihet.

I år utga Det Statlige Amerikanske Myntverket en ny minneutgave med det ikoniske motivet av Liberty med vinger. Utgaven var den aller første 10 cent i gull, og etterspørselen var enorm. Rundt 98 % av opplaget ble solgt på kun 45 minutter. Mynten er nå utilgjengelig hos myntverket.

Til tross for dette kan vi nå tilby et helt spesielt jubileumssett med førsteutgaven i 90 % sølv fra 1916 og årets populære utgave i 99,99 % gull. Jubileumssettet koster 4.990 kroner. Fraktfritt tilsendt.

Bestill ditt jubileumssett nå!

 www.samlerhuset.no/merkur 0 25 50 kundeservice@samlerhuset.no

Referansenummer: 47015955

98 % utsolgt!

45 minutter etter salgsstart 21. april 2016 var rundt 98 % av opplaget på 125.000 solgt av "Mercury Dime" i 99,99 % gull.

Gullmynten er nå utilgjengelig hos myntverket. Samlerhuset har fått tak i et lite antall, som vi kan tilby til våre samlere.

Myntsettet inneholder originalmynter som var viktige i etableringen av Norges Bank. Som Norges Banks første mynt fra 1816. En speciedaler utgitt under Christian VIII, da Norge betalte millioner i krigsgjeld til Danmark. En britisk «Cartwheel penny» utgitt under den britiske blokaden som førte til økonomisk kaos i Norge. Den siste danske 1-skillingen utgitt i Danmark-Norge og en 12-skilling riksbanktegn fra 1813, året da Danmark-Norge nesten gikk konkurs.

Vær rask! Vi har kun et titalls myntsett tilgjengelig!

- ✓ Norges Banks aller første mynt fra 1816!
- ✓ Den siste danske 1-skillingen preget i Danmark-Norge!
- ✓ Speciedaler utgitt under Kong Christian VIII - Da Norge betalte Danmark millioner i krigsgjeld!
- ✓ Britisk "Cartwheel" penny - preget under den britiske blokaden av Norge som førte til økonomisk kaos!
- ✓ Sjelden 12-skilling riksbanktegn utgitt da Danmark-Norge nesten gikk konkurs!
- ✓ Gjengivelse av originalt aksjebrev fra Norges Bank
- ✓ Leveres med spennende og rikholdige historier om Norges Banks anstrengende etablering

I 2016 markerer Norge at det er 200 år siden vi fikk vår egen nasjonalbank, en viktig begivenhet i oppbygningen av vår nasjon. I den forbindelse har Samlerhuset laget et helt nytt og eksklusivt myntsett bestående av originalmynter, utgitt i Norge, Danmark og Storbritannia, som var historisk viktige i etableringen av Norges Bank. Etableringen av Norges Bank markerte slutten på de store omveltningene Norge hadde gått igjennom tidlig på 1800-tallet. Omveltningene var et resultat av et internasjonalt spill der nasjoner som Danmark og Storbritannia var avgjørende for Norge, og hvorvidt vi skulle få vår egen nasjonalbank. Tilgangen på myntene er **svært begrenset** og vi har nå **kun et titalls sett tilgjengelig**. Det eksklusive myntsettet kan nå bli ditt for **kun 3.966 kroner ved mottak, etterfulgt av ytterligere to rentefrie rater på samme beløp** (totalpris 11.900 kroner). Samlerhuset byr på frakt!

Vi anbefaler deg å være rask hvis du ønsker å sikre deg det eksklusive myntsettet «Norges Bank 200 år»!

Bestill raskest på telefon 0 25 50 eller på www.samlerhuset.no/nb200

Bestillingsnummer: 47016074

MYNT & HISTORIE
NR. 2 2016

UTGIVER
Samlerhuset Norge AS
Postadresse: Postboks 523, 1411 KOLBOTN

Besøksadresse:
Rosenholmvn 25, 1414 TROLLÅSEN

Telefon: 0 25 50
E-post: kundeservice@samlerhuset.no

REDAKSJON
Ansv. redaktør: Ellen Morgenstjerne
E-post: redaksjon@samlerhuset.no

Kommunikasjonssjef:
Anne Kathrine Brødholt
E-post: akb@samlerhuset.no

KUNDESERVICE
Telefon: 0 25 50
kundeservice@samlerhuset.no

ANNONSER
Telefon: 91 60 38 06
E-post:redaksjon@samlerhuset.no

ANNONSER SENDES TIL
E-post: myntoghistorie@samlerhuset.no

FORSIDEFOTO:
Peter Wessel Tordenskiold,
Maleri av Jacob Coning/NTB scanpix

GRAFISK FORM
nxt Oslo | Merkur Grafisk AS
www.merkurgrafisk.no

TRYKK: Merkur Grafisk AS
www.merkurgrafisk.no

ISSN 2387-662X (trykt utg.)
ISSN 2464-1154 (online)

Det tas forbehold om feil og mangler i teksten som måtte forekomme. Eventuelle feil er beklagelig, og henvendelser knyttet til dette kan rettes til ansvarlige for utgivelsen eller myntoghistorie@samlerhuset.no.

SAMLERHUSET

Offisiell distributør for Det Kongelige Britiske Myntverket, Det Statlige Franske Myntverket, Folkerepublikken Kinas Nasjonalbank og mer enn 20 andre myntverk og nasjonalbanker. Samlerhuset eier Det Norske Myntverket, som blant annet preger Norges mynter og Nobels fredsprismedalje og er deleier i World Money Fair, verdens største myntmesse som årlig avholdes i Berlin.

Tusenårig norsk mynttradisjon
gjenopptatt i Nidaros

De første norske myntene man med stor grad av sikkerhet kan stedfeste er Harald Hardrådes penninger, som høyst sannsynlig ble slått i Nidaros rundt midten på 1000-tallet. Derfor synes jeg det var spesielt morsomt at Det Norske Myntverket og Samlerhuset gjenopptok pregetradisjonen i Nidaros forbindelse med signingsjubileet 23. juni. På portable pregepresser fra 1700-tallet, som tidligere er blitt brukt til å slå mynter for konger og prinser, preget vi signingsmedaljen til jubileumssettet på selve jubileumsdagen. Samtidig var de øvrige ansatte i Det Norske Myntverket i sving på Kongsberg, der myntene til dette settet ble preget på samme dag. Her ble det virkelig lagt ned en formidabel innsats av alle og en hver!

Trondheim har virkelig vært stedet for de store jubileumsfeiringene så langt denne sommeren. 14. juni 1814 signerte Kong Karl Johan loven om Norges pengevesen. Som et viktig skritt i gjenreisningen av Norge som selvstendig nasjon ble dermed Norges Bank etablert. Betydningen av et lands eget pengevesen er uvurderlig, og sentralbanken vår har fremdeles den viktige jobben med å utgi alle norske mynter og sedler. Mynt&Historie var til stedet på jubileumsdagen i Trondheim under lanseringen av den nye 20-kronen med særpreg og fikk også audiens hos sentralbanksjef Øystein Olsen.

Jeg vil gjerne benytte denne anledningen til nok en gang å gratulere Norges Bank med 200-årsjubileet og den nye flotte 20-kronen. Mange andre land har hedret sentralbankjubileer med minnemynter i både gull og sølv, men Norge har en svært restriktiv minnemyntpolitikk. Et minnemyntutvalg nedsatt av Finansdepartementet har nylig kommet med en innstilling, og det arbeides nå med nye retningslinjer rundt dette med utgivelse av jubileums- og minnemynter og sirkulasjonsmynter med særpreg. Utvalget har pekt på minnemynter som den videste og mest varige måten for staten å hedre jubileer, historiske hendelser og viktige samtidshendelser på. De mener at dersom man mener alvor med slike utgivelser, må det en helhetlig politikk til. Som myntentusiast er

jeg selvsagt enig! Mynter har kommet for å bli, og det kontantløse samfunnet tror jeg vi kan se langt etter. Heldigvis.

Norges første kjente pregested for mynter er som sagt Nidaros, men for å finne verdens første mynt må vi til oldtidens Lydia omkring 660 år før Kristus. Her, i myntenes vugge, så de første myntene som betalingsmiddel lyset. Du har helt sikkert hørt om den styrtrike Kong Krøsus, men kong Gyges og kong Alyattes er kanskje mer ukjente navn. Jeg koste meg stort da jeg skrev artikkelen om verdens første mynter, en av tidenes aller viktigste oppfinnelser. Å lese de meget spennende artiklene fra førsteamanuensis Jon Anders Risvaag, professor i numismatikk Svein H. Gullbekk og myntekspert Kjetil Kvist er også en fornøyelse. Gullbekk har dessuten krydret den historiske artikkelen om Den store nordiske krigen med interessante myntfakta. Jeg er svært glad for samarbeidet med disse fagressursene og løftet det gir magasinet.

Det er fremdeles sommer, og du bruker kanskje litt ekstra tid på å dyrke mynt- og historieinteressen i ferien. Kanskje har du også benyttet muligheten til å oppsøke noen historiske steder eller utstillinger? På Fredriksten festning markerer man i år at det er 300 år siden Tordenskiold jaget Karl XII og karolinerne hjem etter et mislykket Norgesfelttog. Norges Bank har flere jubileumsutstillinger flere steder i landet, og i Kongsberg er Bergverksmuseet med blant annet gruvene og myntverkutstillingen åpen alle dager i sommer.

Avslutningsvis vil jeg oppfordre interesserte lesere til å fortsette å sende inn historiske anekdoter og oppmuntrende leserinnlegg. Det er morsomt å høre fra likesinnede mynt- og historieinteresserte.

Fortsatt god sommer og fornøylig lesning!

Ole Bjørn Fausa

OLE BJØRN FAUSA
MYNTENTUSIAST OG
STYRELEDER
I SAMLERHUSET

BESØK OSS PÅ SOSIALE MEDIER:

facebook.com/samlerhuset | youtube.no / samlerhuset | samlerhuset.no

INNHOLD NR: 2 - 2016

LYDIA
– myntenes vugge

Her ble verdens
aller første
mynter til

34-39

KONGENS NEI
- kommer på kino
23. september

28-29

**Da Tordenskiold
langs kysten lynte**

Den store nordiske krigen raser og den svenske krigskongen Karl XII har siden februar samme år ledet felttog mot Norge.

8-17

NORGES BANK
200 ÅR **18-19**

**Attentatet på
Julius Caesar**
15. mars 44 f.Kr.

54-58

- 6 **Pregning i Nidaros**

8 **Da Tordenskiold langs kysten lynte**

18 Norges Bank 200år

21 Minnemynt – utgivelsespolitikk

28 **KONGENS NEI – kommer på kino 23. september**

30 Den gale kongen med de vakre myntene

33 **Norges nasjonalmaleri**

- 34 **Lydia – myntenes vugge: Her ble verdens aller første mynter til**

40 Fra verdens myntverk

42 Falskmynting i Norge i middelalderen

45 **Falskmyntnere kokt i vin**

46 Ble Englands skjebne bestemt av vinden?

48 Gull, sølv og bronse i OL , Rio de Janeiro

- 50 Quiz

51 Leserinnelegg

52 **Kampen om kontantene**

54 **Mord og mynt i det romerske riket**

59 Ta vare på historien

60 Amerikanske jublanter

62 **Myntproduksjon i Trondheim i middelalderen**

65 Numismatiske anekdoter

Det skjedde på hellig grunn i Nidaros

Utenfor Nidaros pilegrimsgård ble det i anledning av signingsjubileet tatt opp en 1000 år gammel pregetradisjon da Nidarosmedaljen ble preget på original pregepresse fra 1700-tallet. Hele opplaget på 1000 medaljer ble preget for hånd i løpet av én og samme dag på 25-årsjubileet for signingen av Kong Harald og Dronning Sonja. Både publikum og media var innom i løpet av dagen for å overveie den spesielle pregningen.

Det Norske Myntverket preget samtidig signingsmedaljen på Myntverket på Kongsberg. Sammen med årets sirkulasjonsmynter danner medaljene signingssettet preget på dagen for å markere signingsjubileet. Nå skal verktøyene som ble brukt under pregningen av Nidarosmedaljen auksjoneres bort!

NRK P1 på plass for å overveie pregningen av Nidaros-medaljene.

Det krever store forberedelser for å gjenoppta en 1000 år gammel tradisjon. Den originale og manuelle pregepressen som ble fraktet fra München til Nidaros Pilegrimsgård for å prege Nidarosmedaljen. Den 900 kilo tunge manuelle pregepressen stammer fra 1700-tallet og preget i løpet av jubileumsdagen for signingen hele 1.000 medaljer – alle for hånd!

Iført originale bergmannsdrakter som ble benyttet i sølvgruvene på Kongsberg: I nitidig og konsentrert arbeid startet pregningen av de 1000 Nidarosmedaljene tidlig om morgenen på dagen for signingsjubileet 23. juni.

Pregeverktøyene som ble brukt for å prege de 1000 Nidarosmedaljene på dagen for signingsjubileet skal nå auksjoneres bort. For spørsmål og interesse, kontakt Samlerhusets kundeservice på telefon 0 25 50.

Alle medaljene ble preget innen tidsfristen den 23. juni til tross for noen utfordringer underveis i prosessen. Tauet på den originale pregepressen røk under pregningen, men en kjapp og sikker løsning ble ordnet slik at man kunne fortsette i normalt tempo.

Den første medaljen ble preget klokken 7.30 om morgenen den 23. juni og går til signingssett nummer 0001/1000. Her overrekkes medaljen til Steinar Bjerkestrand, direktør ved Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider.

Mens pregningen av Nidarosmedaljen foregikk på Pilegrimsgården, ankom de kongelige Nidaros domkirke for 25-årsjubileet for signingen.

Nidarosmedaljen ble preget på pregepresse fra 1700-tallet.

I 1991 ble erkebiskopen Gaute Ivarssons myntverksted gravd frem i selveste Erkebispegården i Trondheim og er verdens eneste bevarte myntverksted fra 1500-tallet. Med pregningen av Nidraosmedaljen ble tradisjonen gjenopptatt på hellig grunn, bare et steinkast unne Erkebispegården, på Nidaros Pilegrimsgård langs Nidelven. De første myntene som man antar ble preget i Nidaros er fra Harald Hardråde på midten av 1000-tallet.

Da Tordenskiold langs kysten lynte

Våren 1716 var et dramatisk kapittel i Norgeshistorien. Sverige og Karl XII angrep med sitt første Norgesfelttog, og i juli kan vi markere 300 år siden Slaget i Dynekilen. Her overrumplet Tordenskiold den svenske transportflåten, og svenskene måtte gjøre retrett.

Det er juli 1716. Den store nordiske krigen raser og den svenske krigskongen Karl XII har siden februar samme år ledet felttog mot Norge. Det går ikke helt etter planen. Først har de mislyktes i angrepet på Akershus festning i Christiania, før de møter nok et nederlag i forsøket på å beleire Fredriksten festning.

Nå bestemmer Karl XII seg for å trekke seg tilbake til hovedkvarteret på Torpump og avvente de svenske forsterkningene som er på vei nordover langs kysten fra Göteborg. På ankerplass i Dynekilen mellom Strømstad og Svinesund smeller det. Den svenske transportflåten blir angrepet av Tordenskiold og hans soldater. Det er 8. juli 1716 og slaget i Dynekilen blir stående som et av de aller mest kjente sjøslag i Norges militære historie. Tordenskiolds seier sørger for slutten på Karl XIIIs første Norgesfelttog.

1716 er et dramatisk år i Norgeshistorien. Den store nordiske krigen har siden 1700 rast med stormakten Sverige på den ene siden og Sachsen-Polen, Russland, Preussen, Hannover og Danmark-Norge på den andre siden. Det virker forunderlig i vår tid, men Sverige og Danmark-Norge var den gang verdens to mest militariserte riker, hvis man måler andelen soldater i forhold til folketallet. Helt siden det første angrepet på Sverige i år 1700 har Karl XII en besatt trang til hevn. Det skal komme

til å føre til 18 år med krig og slutten på Sveriges stormaktstid.

Da Karl XII returnerte til Sverige på julaften i 1715, etter tolv år i utlendighet, var håpet om fred stort blant det svenske folk. Det skulle ikke vare lenge før håpet brast og krigerkongen bestemte seg for å gå til angrep mot Danmark-Norge. Planen hans var å splitte motstanderaliansen og nedkjempe de én etter én for å få til en verdig fredsslutning for Sverige. Han anså det dansk-norske riket som den svakeste part, og planla på nyåret 1716 å angripe Danmark. Med 40.000 soldater skulle han marsjere mot Danmark over isen mellom Skåne og Sjælland. En storm som brøt opp isen i det smale sundet satte en effektiv stopper for planene, og Karl XII vendte seg mot den nordlige delen av riket: Norge.

TREFNINGEN I HØLAND

Det er slutten av februar 1716 da den svenske kongen Karl XII egenhendig leder en styrke på 3.000 mann gjennom Värmland i retning Christiania. Samtidig legger en annen styrke veien sørover fra Dalsland om Fredrikshald og Fredrikstad. De skal omringe og erobre Christiania ved en knipetangsmanøver.

De norske myndighetene fikk tidlig nyss om svenskenes forberedelser langs riksgrensen, og generaløyntnant Caspar

Svenske nøddalere

Den store nordiske krig kom til å få store følger for myntvesenet i både Danmark-Norge og Sverige, men de mest dramatiske pengepolitiske tiltakene ble truffet på svensk side. Etter flere uheldige militære operasjoner ute i Europa ble situasjonen svært vanskelig etter det sviende nederlaget for russiske styrker i slaget ved Poltava i 1709. Stadige nederlag på flere fronter førte til at den svenske statskassen var bunnskrupt i 1715.

For å finansiere restene av den svenske krigsmaskinen besluttet kong Karl XIIIs rådgiver Georg Heinrich von Giörtz å utgi dalermynt av kobber, i ettertid kalt nød-

dalere. En slik daler tilsvarte, som det står på mynten, én daler sølv eller 756 gram kobber som var vekten på en plåtmynt med samme valør. Totalt ble det preget 42 millioner dalermynter av bronse i årene fra 1716 til 1719. Egentlig skulle utmyntingene startet i 1715, men tekniske problemer førte til utsettelse til året etter. De enorme utmyntingene skapte kraftig inflasjon. Etter Karl XIIIs

død i 1718 ble disse nøddalerne innløst mot 50 % av nominell verdi. 1. februar 1724 ble nøddalerne devaluert til 1 öre K.M. (kopparmynt). Med dette var verdien mindre enn tiendedelen av den opp-

rinnelige. Før den svenske stat gikk til det skritt å utgi såkalte nøddalere måtte man i 1714 smelte ned trofékanoner for å få kobber til utgivelser av plåtmynt for å finansiere Karl XIIIs ekspansive utenrikspolitikk. Ved Karl XIIIs død i 1718 hadde den svenske stat en samlet gjeld på 66 947 000 daler silvermynt, hvor av 62 millioner var knyttet til krigføring. Karl XIIIs nøddalere hører med til de mest kjente myntutgivelsene i svensk og skandinavisk serie. Ingen annen myntserie kan knyttes like sterkt til finansiering av militære operasjoner. Forsiden på nøddalerne er forsynt med innskriften 1 DALER S.M. som betyr «1 daler silvermynt». På baksiden er nød-

dalerne forsynt med ti forskjellige motiv: Den første med en krone over årstallet 1715, den andre er forsynt med en sittende Mor Svea omgitt av den latinske innskriften PUBLICA FIDE, som betyr allmenn tilitt, den tredje og fjerde hadde innskrifter med tilknytning til militære dyder, FLINK OCH FÄRDIG og WETT OCH VAPEN, mens de fem neste er forsynt med personifikasjoner av datidens kjente himmellegemer, blant annet Jupiter, Saturnus, Phoebus (solen), Mars og Mercurius. Den siste daleren i denne serien ble utgitt kort etter kongens død i 1718 med den ironiske innskriften HOPPET.

Utmyntingsdato	Navn	Opplag
19 aug 1715	Kronan	2.189.000
12 okt 1716	Publica Fide	3.808.600
8 april 1717	Wett och Wapen	9.059.000
6 jan 1718	Flink och Färdig	7.368.000
23 juni 1718	Jupiter	3.000.000

Mesteparten av opplagene er smeltet ned i ettertid.

Utmyntingsdato	Navn	Opplag
23 juni 1718	Saturnus	3.000.000
23 juni 1718	Phoebus	3.000.000
23 juni 1718	Mars	3.000.000
23 juni 1718	Mercurius	6.000.000
10 feb 1719	Hoppet	1.500.000

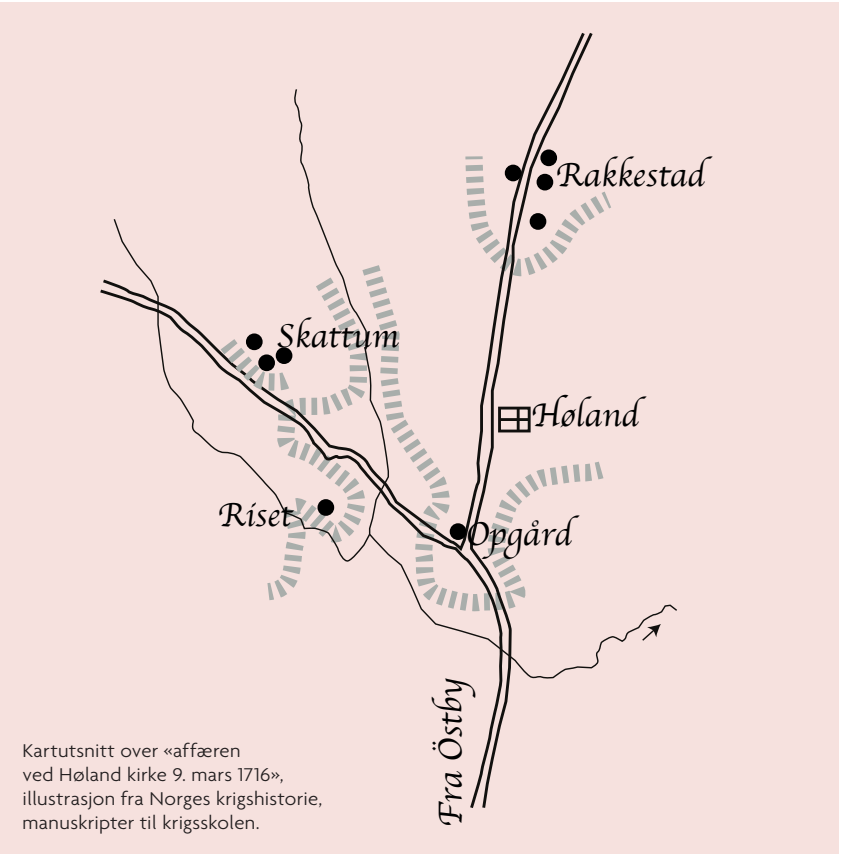
Hausmann legger en slagplan. Den første trefningen i Karl XIIIs første Norgesfelttog kommer i Høland i Akershus fylke.

På strekningen mellom Kongsvinger og Basmo har det norske forsvaret dannet en front rundt Høland. Den voktes av en liten hærgruppe under kommando av oberst Ulrich Christian Kruse. Troppene har et stort område å dekke, og flytter seg konstant i flere uker før det svenske angrepet kommer. 7. mars 1716 befinner oberst Kruse og hans dragonkompani seg på lensmannsgården Østby, fem kilometer syd for Løken kirke. Her venter de på at det østlandske dragonkompaniet skal

ankomme. Andre infanterikompanier blir plassert på næromliggende gårder. På det viktige senteret av fronten blir det kun satt ut vaktposter, stikk i strid med ordrene som har blitt gitt. Det skal vise seg å bli fatalt.

Tidlig om morgenen 8. mars 1716. Syv svenske kompanier med dragonkavalister med Karl XII i spissen rykker over isen på Rømsjøen til Mjemensjøen. Sverige har invadert Norge. De norske bøndene som blir tatt til fange avslører at passet ved Kongstorp fire kilometer fra Høland/Løken kun er bemannet med en enslig utkikkspost. Det får kongen til å

rykke over med fire dragonkompanier. De resterende tre fortsetter over Hallangen til Settensjøen for å kunne møte infanteristene på anmarsj fra Holmedal. Kruse får melding om svenskenes invasjon og sender ordre om å få dragonpatruljer opp i passene. Et forsøk på å flankere det svenske angrepet kommer for sent og ved midnatt ankommer Karl XII Løken prestegård, som voktes av kun to mann. Vaktposten ved den østre porten rekker å varsle oberstløytnant Brüggermann som leder det øvre Romerikske infanterikompani. Han gjør sitt livs største tabbe. I stedet for å utnytte svenskenes rådvillhet og sakte men sikkert mobilisere et motangrep, får

Peter Wessel Tordenskiold

Peter Wessel ble født 28. oktober 1690 i Trondheim som rådmann Jan Johan Wessel og hans kone Maren Schøllers fjortende barn. Som 14-åring rømmer han hjemmefra og reiser med Kong Frederik IVs følge til København. Her bor han sammen med en ungdomsvenn av faren før han 15 år gammel seiler som skipsgutt til Dansk Vestindia. Han er også med på en ferd til Trankebar i India før han i 1709 får plass som sjøkadett ved Holmens Kadettskole i København. Han steg raskt i gradene og erobret i 1712 den svenske kaperbåten «Svenska Vapnet» som kapteinløytnant i den dansk-norske hæren. 24. februar 1716 ble han adlet og tok tilnavnet Tordenskiold.

Tordenskjolds adelsvåben.

8. juli 1716 seiret Tordenskiold i slaget i Dynekilen og var dermed sterkt medvirkende til at Karl XII måtte gi opp erobringen av Norge. Mot slutten av den store nordiske krigen erobret han i 1719 Marstrand og ødela deretter den svenske flåten i Göteborg. Han blir utnevnt til viseadmiral. Peter Wessel Tordenskiold døde bare 30 år gammel i en duell med en tidligere oberst i den svenske hæren i november 1720.

Statue av Tordenskiold i Frederikshavn i Danmark. Foto: shutterstock.com.

Den store nordiske krigen

Krigen som mellom 1700 og 1721 ble utkjempet mellom Danmark-Norge, Sachsen-Polen, Russland, Preussen og Hannover på den ene siden og Sverige under Kong Karl XII på den andre. Krigen startet etter et angrep mot Sverige der Danmark straks ble slått. I november ble Russland slått ved Narva og over vinteren startet felttogene mot de baltiske landene.

Etter et glimrende felttog tvang Karl XII den polske kongen til kapitulasjon og abdikasjon i 1706. I mellomtiden hadde russerne gjenerobret områdene i øst, og Peter den store grunnla St. Petersburg i 1703. Svenskene rykket nå på ny inn i Russland, men i 1709 led de et knusende nederlag og Karl XII flyktet til Tyrkia.

I 1710 slo svenskene tilbake et dansk angrep på Skåne, men måtte etter et felttog nord i Tyskland kapitulere i 1713. Etter at Karl XII vendte tilbake i 1715, forsøkte han ved to anledninger å erobre Norge. Først i 1716, deretter i 1718 da han falt ved Fredriksten festning. Etter dette kollapset den svenske krigsmakten, som ble presset av russerne i øst og danskene i vest.

Kilde: snl.no

«Norge hadde fått demonstrert den norske motstandskraften overfor svenske- kongen og hans karolinske soldater, som var Vest-Europas fremste militærmakt på den tiden.»

han trommeslageren til å slå samling for å få alle menn på bena så raskt som mulig. De norske soldatene er imidlertid ikke de første som hører trommene. På Skattum gård vekkes nordmennene til både trommeslag og svenske krigsrop.

I mellomtiden er Kruse på vei mot Løken kirke med begge sine dragonkompanier. Han får melding om det svenske angrepet på Brüggermanns kompani. De andre kompaniene trekker nordover i frykt for et angrep fra sør. Kruse er i et dilemma. Skall han angripe det han tror er en fortropp og stoppe den svenske framrykningen slik at general Lützow får dyrbar tid til å reorganisere det norske forsvaret, til tross for at infanterikompaniene han hadde sendt melding til ikke var kommet for å slutte seg til hans avdeling? Kruse vet at dersom resten av svenskene kommer seg til Løken prestegård blir et angrep umulig. Han bestemmer seg for å angripe tidlig neste morgen.

I grålysningen klokken 5 om morgenen den 9. mars 1716 angriper Kruse med samlet styrke Løken prestegård. Nord-

mennene under Kruses kommando legger for dagen en enorm angrepskraft. Først slår de vekk styrken på samme størrelse som sin egen, før de tre ganger stopper svenske forsterkninger.

På Skattum gård er Kong Karl XII og hoveddelen av den svenske avdelingen. Her står kongen selv i spissen for et angrep mot de kjempende nordmennene som blir jaget av gårde. De hadde ikke regnet med å møte både kongen og en hær tre ganger så stor som dem selv.

Tross svensk seier går angrepet ikke ubemerket hen i den svenske hæren heller. De svenske soldatene er oppjaget og rystet, og Karl XII tar drastiske midler i bruk. For å gjenopprette ro og disiplin stikker han regelrett ned noen av sine egne ryttere med kården sin! Med et kompani i ny oppstrammet giv går han siden til et knusende angrep mot nordmennenes høyre fløy. Samtidig som Kruse fører sine dragoner tilbake over broen går det østlandske dragonkompaniet under ledelsen av nestkommanderende Hans Michelet i oppløsning. Michelets hest blir skutt og tar rytteren med seg i fallet. Hardt såret og på kne står han fast og slåss side om side med sønnen sin mot svenskene. Sønnen blir tatt til fange, og først da kapitulerer Michelet og overrekker kården til en svensk offiser. Kort tid etter dør han av skadene.

For å holde svenskene tilbake super Kruse inn i stridens hete igjen. Her kommer han i nærkamp med Karl XII som både hadde fått et hugg i venstre skulder og en kule gjennom ermet på den tykke vinterjakken uten å ta skade. Oberst Kruse er en av de siste til å komme seg ned til broen. Skutt i høyre underarm og såret i venstre side beordrer han full retrett og vender tilbake

til svenskene der han gir fra seg kården og overgir seg.

Selv om nordmennene led et stort nederlag ved trefningen i Høland fikk man varslet resten av det norske forsvaret. En uventet snøstorm stanset Karl XII i ytterligere tre dager og ødela for overraskelsesmomentet i framrykningen mot Christiania. De norske soldatene som kjempet mot Karl XII's første angrep mot Norge høstet stor ære. Norge hadde fått demonstrert den norske motstandskraften overfor svenske-kongen og hans karolinske soldater, som var Vest-Europas fremste militærmakt på den tiden

SVENSKENE ANGRIPER CHRISTIANIA

Det er 21. mars 1716. Isen ligger tykk over Oslofjorden. Plutselig ser de norske soldatene på Akershus Festning den svenske hæren flytte seg over isen ved Ormsundet innerst i fjorden. Straks de er innenfor rekkevidde drønner det fra kanonene. Svenskene må forflytte seg videre fremover i ly av øyene for ikke å bli truffet av det voldsomme bomberegnet fra festningen. Herfra flytter de seg én og én for å gjøre målet vanskeligere å treffe. De går i land på Bygdøy før de beveger seg videre over til Frognerkilen og deretter mot Gamle Aker kirke før de slår leir for natten. Rundt 70 svensker mister livet på vei mot Christiania.

Folket i Christiania har visst at svenskene var på vei. De fleste har forlatt byen og den norske hæren har flyttet til Gjellebekk ved Drammen. Da Karl XII og karolinerne inntar byen den 22. mars 1716 skjer det derfor uten dramatikk. De setter straks opp kanonbatterier for å angripe festningen, men de kraftige murene på Akershus Festning lar seg ikke ødelegge. Fra festningen skytes det kraftig fra en forsvarende garnison på hele 3070 mann og 149 skyts. De svenske angriperne må holde seg i dekning under hele forsøket på å storme festningen. Karl XII selv blir til og med nesten drept av en kanonkule under angrepet. Det norske forsvaret

NYTT JUBILEUMSMYNTBREV

PREG MED SØLVTRYKK
Samlingens kjennermerker er preget med sølvtrykk.

ORIGINALMYNT BELAGT MED SORT GULL OG 24 KARAT GULL
Myntbrevet inneholder fem usirkulerte mynter utgitt under Kong Harald V. 5-kronen er fra hans første år som regent og er belagt med gull og platinametallet rhodium, også kalt sort gull.

SIGNINGEN I NIDAROSDOMEN 1991

0001/5000

POSTENS OFFISIELLE FRIMERKER
Postens frimerke med detaljmotiv fra Nidarosdomen utgitt i 2012 og frimerke utgitt i forbindelse med Kong Harald Vs 70-årsdag i 2007.

STEMPLET PÅ JUBILEUMSDAGEN
Myntbrevet er stemplet den 23. juni 2016, på selv jubileumsdagen for signingen.

BEGRENSET OPPLAG
Jubileumsmyntbrevet utgis i 5.000 eksemplarer, og hvert eksemplar er individuelt nummerert. Lave numre leveres først.

Kun 345 kr - over 50% rabatt!

NYTT MYNTBREV MED ORIGINALMYNT BELAGT MED SORT GULL

25-årsjubileet for signingen av kongeparet feires med jubileumsmyntbrev i begrenset opplag

I anledningen 25-årsjubileet for signingen av Kong Harald V og Dronning Sonja, den 23.juni 1991, utgis det et jubileumsmyntbrev "Singen i Nidarosdomen 1991" som innleder en samling med kongelige myntbrev. Jubileumssamlingen, som er den eneste i sitt slag, hedrer vårt høyt aktede kongepar gjennom 25 år på tronen.

ER DU RASK KAN DU SIKRE DEG:

- ✓ Myntbrevet "Singen i Nidarosdomen 1991" med en original 5-krone minnemynt belagt med sort gull, **detaljer i 24 karat gull** og Postens frimerker med offisielt stempel fra jubileumsdagen
- ✓ **Kun 345 kr, fraktfritt tilsendt: Vår normalpris for myntbrev og frakt er 699,95 kr - du nyter godt av over 50% rabatt**
- ✓ **Kun 5.000 individuelt nummererte myntbrev** - lave numre leveres først!
- ✓ En samling med totalt åtte myntbrev som hedrer H.M. Kong Harald Vs 25 år som Norges konge.
- ✓ Praktisk **samlealbum medfølger**, samt albumside og historiekort som følger hvert myntbrev
- ✓ Samlingen inneholder **originale sirkulasjonsmynter, gullbelagte mynter og minnemynter i sølv**, samt frimerkeutgivelser fra Posten.
- ✓ **Du har alltid 30 dager returret!**

FOR RASKEST BESTILLING
📧 www.samlerhuset.no/haraldogsonja
☎ 0 25 50

Bestill raskest på 📧 www.samlerhuset.no/haraldogsonja eller ring ☎ 0 25 50 og oppgi bestillingsnummer 47016200

Karolinerne

Karolinerne er en populærbetegnelse på Karl XII's soldater. Svenske sølvmynter på 1600- og 1700-tallet utgitt under Karl XI og Karl XII hadde også betegnelsen karolinerne. 1 karolin var lik 2 mark eller 7,22 gram sølv; dobbel karolin eller daler karolin = 4 mark, fyrdubbel karolin eller dukaton = 8 mark.

Dansk-norske kurantdukater

Kurantdukater var gulldukater med nedsatt gullinnhold. Utgivelsene av kurantdukater ga god fortjeneste for kongemakten. Første gang kurantdukater ble preget var i kong Frederik IVs navn under Den store nordiske krig, i 1714, 1715 og 1716. De første store utgivelsene av gullmynt i skandinavisk mynthistorie.

«I løpet av de to slagene om Moss mister svenskene over tusen mann, de fleste tatt som fanger.»

Kort om nøddalerens historie

- Nøddalerne ble utmyntet i Stockholm på myntblanketter tilvirket i Avesta.
- Nøddalerne fikk navn etter myntmotivene. Den første i serien ble kalt «Kronan» etter kongekronen på den ene siden.
- Myntmester i årene 1715-1719 var Lorentz Careelberg.
- Vekten på nøddalerne varierte kraftig, fra 3,6 til 7,2 gram.
- Det ble utgitt så mange forskjellige motiver på nøddalere fordi man ville vanskeliggjøre forfalskninger.
- Da Karl XII ble skutt ved Fredriksstens festning i Halden 30. november i 1718 forelå det planer for flere nye typer.

holder god oversikt fra festningen over svenskenes minste bevegelser både natt og dag. Man hadde vært godt forberedt på det svenske angrepet og de norske forsvarerne har overtaket.

Utenfor festningens murer er det ikke trygt å gå i gatene. I kvadraturen utenfor Akershus Festning er gatene snorrette, og målene er lette å treffe. Ildgivningen fra festningen er så heftig at flere hus blir totalskadd av bombing og brannene som følger. Når de av byens befolkning som er igjen skal ut og bevege seg, må de vifte med hvite tørklær for ikke å bli beskytt av festningens skarpskyttere. En ting er klart: Karl XII og hans soldater skal ikke få innta festningen uten kamp!

Til slutt innser svenskekongen at han ikke kommer til å lykkes med å overliste festningen ved stormangrep. Han må derfor vente på forsterkninger og tyngre beleiringskyts. Parallelt med dette har nordmenn stadig større suksess med å hindre svenskenes øvrige krigsanstrengelser, blant annet i slagene om Moss. Situasjonen er helt fastlåst for de svenske okkupantene som stadig lider flere nederlag i mindre trefninger og får dessuten forsyningslinjene sine brutt. Det begynner å bli knapphet på mat. Vann har de allerede mangel på etter at de kuttet over festningens vannrør, noe som også rammet dem selv. Svenskene har lenge drukket sølevann, og mangelen på mat og vann har raskt bidratt til å svekke kampmoralen.

SLAGENE OM MOSS

Mens den svenske hæren med kong Karl XII i spissen er på vei mot Christiania og Akershus festning, inntar svenske tropper Moss. De vil bruke den velplasserte havnebyen midt i Oslofjorden som hovedforråd. Med allerede store problemer med forsyningslinjene bakover, blir forrådet i Moss svært viktig for Norgesfelttoget. Med 7.000 mann i grisgrendte strøk rundt Akershus festning, er et forsyningsråd helt essensielt for svenskene. De svenske styrkene var større og bedre rustet enn nordmennene. Garnisonen som beskyttet hovedmagasinet med svenskenes forråd i

Moss var likevel vaktet av delvis stridsdyktige og syke reservesoldater etterlatt av Karl XII. Den norske Oberst Wilster var kommandant for stridsgruppen omkring Fredrikstad, og så hva som skjedde i Moss. Her hadde svenskene bare på en uke reist et helt hovedmagasin med store forråd. Til sammen 250 menn, dragoner og infanterister fra de nærliggende kompanier blir beordret mot tettstedet og angrepet på Moss.

Klokken er 7 om morgenen den 26. mars 1716 da den norske dragonens hester stormer nedover hovedgaten. De tar seg raskt til kirken der svenskene har en forlegning. Samtidig angriper infanterister Moss Jernverk i et overraskende dobbelangrep. Det første slaget om Moss ble kort. Tross svenskenes overlegenhet i antall, var det ikke en stridsdyktig garnison. Hele garnisonen overga seg raskt og forrådene falt i norske hender. Rundt klokken 16 om ettermiddagen var oppdraget utført og både den norske hæren og byens innbyggere og fattige forsynte seg rikelig av det svenske magasinet før restene av forrådet ble dumpet på sjøen. Dette gjorde at de svenske soldatene i Christiania ikke fikk forsyningene de ventet på.

Mot slutten av april befinner fremdeles svenskekongen seg i Christiania. Hittil har det norske forsvaret for det meste bestått av bondesoldater med lite militær trening, som likevel har vist seg overlegne mot de svenske leiesoldatene på mange plan. 17. april 1716 kommer ytterligere 4.000 dansk-norske menn opp fra Danmark for å kjempe mot karolineerne.

Under krigsråd tidlig i april 1716 bestemmer den norske kommandoen seg for å avskjære svenskehæren i Norge. Det viktigste å nøytralisere i så måte var den svenske basen i Moss. På den måten ville man kunne sette en meget effektiv stopper for forsyningene til Christiania og få avskåret angrepet her fullstendig. Denne gangen er imidlertid ikke byen like enkel å ta. Den svenske obersten Falkenberg har

omgjort hele byen til en festning med en sterk indre kjerne, beskyttet mot angrep fra alle kanter.

Den norske obersten Vincents Budde beordrer angrepet på Moss. Han stiller med 1.000 mann fra flere norske regimenter, og får også med seg viseadmiral Gabel med en eskadre av både linjeskip og mindre fartøy. Her fraktes en avdeling med 500 mann under kommando av oberstløytnant Henrik Jørgen Huitfeldt. Samtidig blir en norsk sikringsavdeling på 150 mann satt til å holde stand mot mulige angrep fra den svenske hovedstyrken i nord. Krigsskipene skulle bombardere byen dersom landoperasjonen skulle gå galt. Det skal de aldri komme til å trenge.

Om morgenen den 23. april 1716 kommer Buddes styrker fram og i det de ankommer kan de se de store linjeskipene på sjøen. Mellom 2.000 og 3.000 soldater deltar så i det som skal komme til å bli et hardt og blodig slag. Flere angrep og sammenstøt kulminerer i sentrum av byen der kampene står hardt i to timer. Nordmennene stormer palisade for palisade før de tar seg inn i husene der det kjempes rasende nærkamper. Til slutt må også oberst Falkenberg overgi seg. Han hadde blitt dødelig såret og må nå redde soldatene sine fra en uunngåelig massakre. I løpet av de to slagene om Moss mister svenskene over tusen mann, de fleste tatt som fanger. Tapet

i det andre slaget om Moss kommer som et sjokk på de svenske troppene i Christiania. De har møtt mange nederlag. Nå er dansk-norske soldater på vei innover Oslofjorden og svenskene er innestengt med lite proviant og andre forsyninger. Nederlaget i Moss den 23. april 1716 setter spikeren i kista for Karl XII og karolineerne i Christiania. Mot slutten av måneden begynner dessuten den harde, norske vinteren å slippe taket i Christiania, og isen på Oslofjorden bryter. Med våren kommer dansk-norske forsterkninger med 4.000 mann fra Danmark, og Karl XII velger å avbryte beleiringen i Christiania. De svenske soldatene trekker seg tilbake sørover langs den Fredrikshaldske kongevei mot Fredrikshald. Bak dem følger den norske hæren. Beleiringen varte i 39 dager og var Akershus Festnings niende og siste beleiring. 30. april 1716 hadde hele den svenske hæren forlatt Christiania by.

ANGREPET PÅ FREDRIKSHALD

12. mai 1716 etablerer Kong Karl XII hovedkvarter på Torpum gård i Berg, om lag en mil fra Fredriksten Festning i Halden. Tidligere den våren hadde han mislyktes i forsøket på å innta Akershus Festning i Christiania. Nå var planen å angripe og innta Fredriksten. Festningen hadde blitt bygget som en direkte følge av at Norge mistet Bohuslän og Bohus festning til Sverige i 1658, og hadde i årene som fulgte blitt angrepet av svenske flere ganger. Da Karl XII angriper

med 2.000 mann om morgenen den 4. juli 1716 er det en godt utbygd festning som troner over byen der befolkningen ligger og sover. Det er tåke over Fredrikshald natt til 4. juli 1716. De norske vaktstyrkene ligger og sover da de blir angrepet av svenske soldater, og må redde seg opp i festningen i bare undertøyet. Alarmklokkene ringer og soldatene på Fredriksten kommer seg i posisjon. Den svenske fortroppen blir meid ned, men hovedstyrken på 1.400 mann kommer seg helt frem. Fire ganger blir de kastet tilbake før tapene er så store at de trekker seg tilbake til byen der gatekampene raser. Utover morgenkvisten får de svenske styrkene kontroll over byen. Alle de norske forsvarerne samles i festningen, mens kvinner og barn bringes i sikkerhet utenfor byen. Angrepet på Fredrikshald er et faktum.

Bomber og kanoner regner over byen og fra norsk side skytes det på alt som er svensk. Fra festningen leder Peder Colbjørnsen den sivile motstandskampen og uttalte som svar på svenskenes forslag om våpentilstand at: «Fienden er selvbudt kommet inn, vi må gjøre vårt beste for å få ham ut igjen». Tilfeldigheter gjør det til at Colbjørnsens søster Maria kommer i snakk med Kong Karl XII gjennom et vindu der de søker dekning i hvert sitt hus. Med kvinnelist og lempe får hun tillatelse til å sende opp en pakke klær til broren på festningen. Her har hun gjemt en lapp

Karl XII og Peter den store

Da den 15 år gamle Karl ble innsatt som konge av Sverige i 1697 sluttet Frederik IV av Danmark-Norge, Peter den store av Russland og August II av Polen og Sachsen et forbund i 1700 for å gjenerobre svenske besittelser. Allerede samme år beleiret Karl XII København og tvang danskene til å inngå fredsslutning. I november samme år slo han store russiske styrker som beleiret byen Narva i Estonia. De neste årene vant Kong Karl en rekke militære seire på Kontinentet. Det var først da han ledet sine styrker langt inn i Russland at Peter den store klarte å svekke svenskene med den brente jords taktikk. Under et forsøk på å erobre russiske forsyninger ble han påført et sviende nederlag i slaget ved Poltava 8. juli 1709, i nåværende Ukraina, 1300 kilometer inn på russisk område.

Illustrasjonsbilder: Shutterstock.com

Krigerkongen Karl XII

17. juni 1682 blir det født en prins på det svenske slottet Tre Kronor i stormakten Sverige. Prinsen er Kong Karl XI og den danskfødte dronningen Ulrika Eleonoras andrefødte barn og første sønn. Han får navnet Karl, som sin far. Karl vokser opp sammen med søsteren og moren tar seg uvanlig mye av barna som små. Etter at deres tre yngre brødre dør av feber sommeren 1695, trekker moren seg mer og mer tilbake og Karl blir ofte ensom og overlatt til seg selv. Da han er 11 år gammel, dør moren og barnas farmor tar seg av Karl og søstrene.

5. april 1697 dør Kong Karl XI og 15 år gammel blir prinsen utnevnt til Sveriges nye konge, Karl XII. Etter en kort periode med et lite fungerende formynderstyre, overtar han regjeringsansvaret og blir 14. desember samme år kronet i Stockholms Storkyrka.

Karl XII var utenrikspolitisk helt uerfaren da han tiltrådte som den eneveldige kongen av stormakten Sverige. Han skal i utgangspunktet ha ønsket å føre en fredelig og vennskapelig politikk på alle hold, men slik skulle det ikke gå. Uoppmerksomme svenske diplomater i utlandet har fått mye av skylden for Den store nordiske krigen som kom til å prege Karl XII's regjeringstid. I svenskenes andre Norgesfelttog faller kongen for en kule ved Fredriksten festning. Kongens død fører til at angrepet på Norge opphører, og Sverige mister sin stilling som stormakt. Karl XII etterlater seg ingen barn, og søsteren tar over som Sveriges regjerende dronning.

som forteller hvilket hus svenskekongen befinner seg i. Som et fremtidsvarsel om hva som skal komme til å hende to år senere, er Karl XII nær ved å omkomme i stormen av kanonkuler som snart suser over kongens hovedkvarter.

Da man ikke lyktes å skyte svenskene ut, bestemte haldenserne seg for å sette fyr på hele byen. Å jage fienden med ild hadde vist seg å være en effektiv forsvarsmetode tidligere. Tjenestepiken Olaus og tjenestegutten Anders starter med husene til Colbjørnsen selv og huset der Karl XII hadde satt hovedkvarter. De kaster inn brennende bek-kranser i flere av byens hus, og snart står hele sydsiden i brann. Ilden sprer seg raskt, og svenskene står maktesløse. De blir tvunget til retrett. Kong Karl XII leder selv flukten over bybroa der flere svensker faller. Festningens massive kanoner retter seg mot den tettpakke masse av mennesker og gjør det klart at her er ikke den fremmede stormakten velkommen.

Nord for elven setter svenskene selv fyr på flere bygninger for å kunne trekke seg ut i dekning av røyken. Totalt brenner 350 hus ned i og rundt byen, mens festningen står igjen uten skader. Svenskene trekker seg tilbake for å vente på forsyninger. De kommer aldri.

TORDENSKIOLD SETTER KURSEN NORDOVER

Samtidig som Karl XII forberedte angrepet mot Fredrikshald, satte den norskfødte sjøhelten Petter Wessel Tordenskiold og hans eskadre kursen nordover fra Danmark. 3. juli 1716 passerer den store flåtestyrken Kronborg i Helsingør, der de blir ført i land. Her blir de etter kort tid forsøkt angrepet og blir dermed forsinket i sin ferd. 4. juli, samme dag som Karl XII mislykkes i sitt forsøk på å beleire Fredrikshald Festning, fortsetter Tordenskiold kursen nordover. Her fører han an med sine beste seilførende skip, med både stykkpram og galei under slep. 7. juli kastet han anker mellom Koster og Grisebåene, og vet enda ikke at han har nådd Dynekilen akkurat i tide til det

som kommer til å bli hans største bragd noensinne.

Den svenske sjøoffiseren Olof Strömsterna hadde valgt den lange og grunne Dynekilen som trygg havn for den svenske transportflåten. Her ville han ankre opp og vente på den kongelige ordren om å losse skipet for å bringe forsyningene over til de svenske soldatene i Norge. Det ble foreslått å sette inn vakthold fra det saksiske regimentet ved innløpet til den smale fjorden, men Strömstierne vurderte det dit hen at disse var mer nødvendige som vaktmannskap ved Svinesund. Her fryktet man, med rette, at de dansk-norske styrkene skulle ødelegge broa som bant veiforbindelsen mellom de to landene sammen. Svenskene holdt all sin oppmerksomhet rettet mot Fredrikshald og så ikke trusselen som kom seilende fra sør.

Utenfor Koster kommer Tordenskiold i prat med flere matroser, som på sin side igjen hadde pratet med noen båhuslenske fiskere. De kan fortelle at det har kommet en svensk flåte til Dynekilen, og at offiserer derfra skulle være gjester i et bryllup på gården Dyne. Med den ettersøkte transportflåten som hadde unnsluppet dem tidligere den våren i sikte, trosser Tordenskiold ordren om å fortsette til Larkollen, og går inn for å angripe.

SLAGET OM DYNEKILEN

Innerst i Dynekilen ligger de svenske skipene tett i tett, uten et dansk-norsk angrep i tankene. Med minimalt vakthold og avgrensning ved det trange innløpet, er svenskene sjanseløse for det som skal komme. Klokken 01.30 om natten den 5. juli 1716 setter Tordenskiolds eskadre seil i vestlig laber bris. En time senere seiler de gjennom Lesundet mot fjorden i Dynekilen. Klokken 05.30 kommer skipene mellom holmene. Her hever prammene opp kanoner fra nede i skipene, mens de andre setter skytsklare for kamp. Rundt klokken 6 om morgenen nærmer de seg Stora Krossön, som deler innløpet i to, og starter på det

Finske pengeoffer i kirker

Finland ble okkupert av Russland under Den store nordiske krig. Krigen gikk hardt utover den finske befolkningen som også måtte slite med uår og sult. I dag kan arkeologer fortelle om store mengder myntfunn fra finske kirker nettopp fra disse årene. Svenske kobberører dominerer funnene. Folk søkte til kirkene og ofret mynt med håp om bedre tider.

Ja, vi elsker

Da Bjørnstjerne Bjørnson skrev nasjonalsangen Ja, vi elsker hentet han inspirasjon fra de norske merittene under Den store nordiske krigen. I det tredje verset beskriver han hvordan Tordenskiold langs kysten lynte og kvinner selv stod opp og strede. Sistnevnte henspiller til Anna Colbjørnsdatter og hvordan hun med kvinnelist skjenket de svenske soldatene fulle slik at nordmennene fikk overrumplet dem i slaget ved Norderhov. Om hendelsene i Fredrikshald på ettermiddagen den 4. juli 1716 skriver Bjørnson: Ti vi heller landet brente, enn det kom til fall; husker bare hva som hendte ned på Fredrikshald!

Den svenske losen

...som ledet Tordenskiold og hans soldater inn det smale sundet i Dynekilen, skal ironisk nok ha vært den samme som ledet den svenske flåten inn bare noen dager tidligere. Losen skal ha ved en tilfældighet ha blitt tatt til fange og ført om bord på Tordenskiolds fregatt «Hvite Ørn».

smale sundet som dreier seg 3,5 kilometer innover fjorden. Tordenskiold tar egenhendig årene fatt og ror innover i fjorden. Her tar han seg i land på en høy kolle og speider mot svenskene og observerer at de er totalt uforberedt. Klokken 7.30 er han tilbake på det sterkeste fartøyet i eskadren og flankerer skipene inn i innløpet. Slaget er i gang.

I tre timer drønner kanonene løs på kloss hold. Det var en solrik og vindstille juledag, og med solen i øynene og røyken fra ild og kanoner liggende lavt i lufta, kunne

man ikke se motparten klart. Da kanonilden fra svenskene begynner å avta fra 11-tiden om formiddagen, ser Tordenskiold sitt snitt til å utnytte situasjonen. Ett etter ett ble de svenske skipene ødelagt, og innen klokken 14 på ettermiddagen var slaget over og de svenske soldatene satt på land. Nå gjaldt det å komme seg trygt ut av den smale fjorden igjen. Med svenske tropper fra alle kanter på land, klarte omsider de dansk-norske styrkene å berge seg ut etter åtte timer med brennende skip, eksplosjoner rundt seg og et forferdelig slit. De siste skuddene faller ved

Peter den store (1682-1725)

Seierherren i den store nordiske krig var Peter den store som gjenerobret store landområder fra Karl XII og Sverige. Peter den store innførte en statsforvaltning etter forbilde av den Karl XI hadde bygd opp i Sverige. Det gjaldt også en omfattende modernisering av myntvesenet i årene omkring år 1700. Peter den store iverksatte utmynting av sølvrubler etter samme standard som europeisk sølv-dalermynt.

Illustrasjonsbilder: Shutterstock.com

Da svenskene ble skjenket stup fulle

Da Karl XII var på vei med den svenske hæren mot Christiania og Akershus festning, sendte han samtidig en bataljon med angivelig 1.000 svenske krigere over Ringerike for et bakholdsangrep. Den dansk-norske hæren har blitt flyttet til Gjellebekk utenfor Drammen da man skjønte hva som var i ferd med å skje i Christiania. Svenskekongen ville ved å la deler av styrkene ta bakveien angripe fra to kanter. Nordmennene må imidlertid ha fått nyss i planene, for 25. mars ble det sendt ut ordre til fogdene på Ringerike, Hallingdal og Valdres om å utstyre bønder med våpen og innta stilling for å ta opp kampen mot de svenske karolinere.

Sent om kvelden natt til 29. mars 1716 ligger de svenske soldatene på og rundt prestegården på Norderhov i Ringerike. Tidligere på kvelden skal de ha blitt skjenket stup fulle av prestefrua Anna Colbjørnsdatter. Nå ligger de tilsynelatende trygge, mette og fordrukne og sover av seg brennevinsrusen.

Stille sniker en dansk-norsk fortropp seg mot de svenske vaktpostene og dreper dem før de løfter av prestegårdsporten og legger veien åpen inn til de sovende svenske soldatene. Klokken er rundt 3 om morgenen og angrepet kommer overraskende og bardust på. De norske kavaleristene sprenger seg inn i gården med pistoler og dragne kårder. De hugger øyeblikkelig ned, og med løpske hester som sliter seg og svenske soldater som flykter i panikk er prestegården på Norderhov straks forvandlet til en blodig krigssone og slagmark.

Svenskene klarte ikke å organisere noe effektiv motangrep den natten, og etter en kort stund var de nedkjempet alle som en. De som ikke klarte å flykte, ble enten drept eller tatt til fange. Slaget på Norderhov har blitt stående som et av de mest spektakulære i Den store nordiske krigen. Anna Colbjørnsdatter fikk status som nasjonal heltinne og har fått æren for å med kvinnelist ha bidratt til å beseire svenskene i det som har blitt hetende «svenskeslaget» på Norderhov prestegård.

Anna Colbjørnsdatter skjenket de svenske soldatene fulle slik at de var fordrukne og lite kampdyktige da nordmennene angrep på Norderhov prestegård natt til 29. mars 1716. /wikimedia commons.

02.30-tiden natt til 9. juli 1716. Klokken 4 om morgenen, under et døgn etter starten på angrepet, seiler de dansk-norske styrkene nordover i sørøstlig kuling.

Tordenskiold og hans soldater hadde tilintetgjort alle de svenske transportbåtene sammen med eskorten på 13 til 15 krigsskip. Slaget ble slutten på Karl XII av Sveriges første felttog i Norge og ett av det mest kjente sjøslaget i norsk militærhistorie.

Kunststudent Kjersti M. Austdal viser stolt frem de nye 20-kronene med særpreg der hun har stått for designet. Mynten har fått navnet «Norgespulsen» og viser en stilistisk graf over inflasjon og deflasjon.

Norges Bank 200 år

En mynt er en finurlig ting. Den kan graves opp av jorda etter tusen år, og fortsatt gi innblikk i verdiene og tidsånden hos sivilisasjonen den tilhører. Det sier Kjersti Margrethe Austdal. Hun er student ved Kunsthøgskolen i Oslo og har designet Norges Banks nye 20-krone med særpreg.

På selve jubileumsdatoen 14. juni 2016 feiret Norges Bank sitt eget 200-årsjubileum i Trondheim, der bankens hovedsete lå frem til 1897. På det såkalte seddelloftet i bygningen som nå huser Vitenskapssenteret ble den nye 20-kronen med særpreg høytidelig lansert. Med mye historie i veggene skapte det den perfekte rammen for en myntlansering. Den nye mynten har fått navnet «Norgespulsen» og har en stilistisk illustrasjon av grafen som viser inflasjon og deflasjon. Inspirasjon til motivet fikk kunstneren på et miniseminar om Norges økonomiske historie. Ikledd Rogalandsbunad tok hun høytidelig i mot den første av den nye mynten da den ble satt i sirkulasjon.

– Jeg vil gjerne takke Norges Bank for sjansen til å sette mitt fingeravtrykk på Norges historie, repliserte Austdal da hun mottok det første eksemplaret av mynten.

Det er Det Norske Myntverket på Kongsberg som har preget den nye 20-kronen med særpreg utgitt i forbindelse med Norges Banks 200-årsjubileum. Selve utgivelsen er det Norges Bank selv som står for, og sentralbanksjef Øystein Olsen er godt fornøyd med resultatet. – Den nye 20-kronen med særpreg blir en flott mynt. Man kan gjerne bruke den som samleobjekt, men den vil også være en mynt som kan brukes på vanlig måte og sirkulere som et betalingsmiddel, forteller Olsen og sier at han nok kommer til å kikke litt ekstra etter når han får igjen veksel heretter for å se om det er en av jubileumsmyntene han har fått. – Jeg husker godt 10-kronen som ble utgitt i forbindelse med Universitetet i Oslos 200-årsjubileum i 2011. Da fulgte jeg også litt ekstra med på hva slags 10-krone jeg hadde i lommeboka.

Da Norges Bank skulle feire seg selv med en myntutgivelse, valgte de å se fremover. Derfor inviterte de fremtidens kunstnere og designere til en motivkonkurranse. Blant 24 innsendte bidrag, var det ett som klart pekte seg ut: Kjersti M. Austdals stilistiske illustrasjon som har fått navnet «Norgespulsen». Om motivet sier komiteen: «I sin enkelthet bærer grafen et sterkt symbolinnhold. Diagrammet er en stilistisk illustrasjon av inflasjon og deflasjon i Norge gjennom tidene. Generelt viser diagrammet at sentralbanken overvåker både økonomiske og finansielle svingninger og makter å styre dem mot stabilitet».

– Motivet gir et godt uttrykk til bankens virksomhet, supplerte Norges Banks Kristin Gulbrandsen, direktør markeder og banktjenester, ved lanseringen. Valget om en 20-krone for å hedre bankens 200-årsjubileum ble tatt med bakgrunn i de gjeldene retningslinjene for utgivelser av minnemynter og sirkulasjonsmynter med særpreg. – En 20-krone vil spres bredt og komme i alles hender, forklarte Gulbrandsen i sin tale ved myntlanseringen. – I alle fall for de som fremdeles bruker kontanter.

Mange snakker om veien mot det kontantløse samfunnet. – Ja, det snakkes om det, forteller sentralbanksjef Olsen. – Det er ingen tvil om at som en andel av en bredere pengemengde går andelen av transaksjoner som skjer med kontanter ned. Vi bruker alle stadig mer elektroniske betalingsformer. Men vi i Norges Bank påpeker at det er viktig at publikum fortsatt kan ha valgfriheten og at det er viktig for oss å fortsatt tilby sedler og mynt som den muligheten, for alle de transaksjonene som ikke kan utføres kontantfritt, forsikrer han. Han påpeker at sentralbanken selv ikke har noen særinteresser når det gjelder kontanter eller ikke, men at en av bankens oppgaver er å sørge for at kontanter er tilgjengelig for de som måtte ønske å bruke det.

Både sirkulasjonsmynt og minnemynter har lang historie og tradisjon. Verdens første minnemynt strekker seg 2.400 år tilbake til antikkens Hellas, og det er altså ingenting som tyder på at det er en tradisjon som blir borte med det første. Det jobbes nå med en prosess for å utvikle nye retningslinjer for utgivelser av jubileums- og minnemynter og sirkulasjonsmynter med særpreg. Slik

Sentralbanksjef Øystein Olsen ved Norges Bank møtte Mynt&Historie i Trondheim på jubileumsdagen 14. juni. Han er ikke myntsamler selv, men beskriver seg selv som litt over gjennomsnittet opptatt av nye myntutgivelser. I slutten av mai i år ble Olsen utnevnt som sentralbanksjef for en ny åremålsperiode på seks år. Bedre tid til å dyrke historieinteressen får han nok dermed først om noen år.

retningslinjene er nå, var det en sirkulasjonsmynt med særpreg som ble valgt for å hedre jubileet. Slik andre norske institusjoner som Universitetet og Høyesterett har blitt hedret med. – Etableringen av Norges Bank i 1816 er en begivenhet som vi mener, selv om den angår oss selv, er i den samme kategorien som disse andre viktige institusjonene for landet og dermed kvalifiserer for en 20-krone med særpreg, forteller Olsen. Jobben som sentralbanksjef har gjort at Olsen er litt mer enn gjennomsnittet interessert i nye myntutgivelser, og han synes både sirkulasjonsmynter og andre minnemynter er flotte. I forbindelse med 200-årsjubileet besøkte han i april Det Norske Myntverket på Kongsberg.

– Jeg synes det er flott å oppsøke en såpass tradisjonsrik produktionsvirksomhet som det myntverket er, forteller han. – Det er spennende å se på prosessene og å lære mer om både det kunstneriske elementet i utviklingen av mynter, men også den industrielle prosessen som myntproduksjon etter hvert innebærer. En myntsamler er Øystein Olsen imidlertid ikke, men det er likevel spesielt én mynt han har et spesielt godt forhold til: 5-øren med elg. – Den var passe stor, i kobber og hadde motiv av elgen. Jeg husker godt da den kom og elgen skulle erstatte riksvåpenet. Det skapte mange reaksjoner og ble en intens diskusjon helt inn i Stortinget. Men Olsen synes det er en flott mynt. – Den brukte jeg til å kaste på stikka med som guttunge, kan han fortelle.

Flere prominente personer sto på gjestelista da Norges Bank feiret 200-årsjubileum i Trondheim i juni. Både finansminister Siv Jensen, direktør ved Det Norske Myntverket Kjell Wessel og Hans Majestet Kongen var å se på den røde løperen utenfor Trøndelag Teater der sentralbanksjef Øystein Olsen og visesentralbanksjef Jon Nicolaisen tok dem i mot. Foto: Ellen Morgenstjerne.

Både finansministeren, sentralbanksjefen og myntmester Kjell Wessel fikk prøve seg på «myntpregning» i Borggården før jubileumsmiddagen. Foto: Nils S. Aasheim/Norges Bank

«Jeg synes det er flott å oppsøke en såpass tradisjonsrik produktionsvirksomhet som det Myntverket er.»

Norges Banks offisielle jubileumsmarkering i Trondheim markerte 200-årsdagen for da Kong Karl Johan signerte loven om Norges pengevesen og etableringen av Norges Bank. Dette var et viktig skritt i gjenreisningen av Norge som selvstendig nasjon, og i sin tale på jubileumsforestillingen i Trøndelag Teater beskrev Øystein Olsen banken som pengevesenets vokter og tok publikum med på en reise gjennom 200 år med historie. Tilstede i salen satt en rekke prominente gjester, blant andre Sverige sentralbanksjef Stefan Ingves, finansminister Siv Jensen, Stortingspresident Olemic Thommessen og Hans Majestet Kong Harald V.

Direktør ved Det Norske Myntverket Kjell Wessel var også blant gjestene på jubileumsforestillingen og – middagen. Det Norske Myntverket produserer fremdeles all norsk mynt, deriblant også den nye 20-kronen «Norgespulsen». – Jeg synes det er hyggelig at et norsk tradisjonsrikt myntverk på Kongsberg igjen vant den siste anbudsrunder slik at vi får videreført den lange tradisjonen med myntpregning i Norge, forteller sentralbanksjefen, men presiserer at vurderingen skjer på en svært profesjonell måte i en åpen anbudskonkurranse og at de har et profesjonelt forhold til hvem som preger de norske myntene.

– Men hyggelig er det jo, det må jeg kunne si.

Fra Kong Haakon VIIIs første mynttrekke: Original norsk 10-øre i sølv til kun 49 kroner!

Nå kan du bli eier av en original 10-øre i sølv fra 1917, og det for kun 49 kroner, fraktfritt tilsendt! Det er ikke ofte vi har mulighet til å tilby denne ettertraktede og nesten hundre år gamle sølvøren til nye kunder. Vi anbefaler rask bestilling, da sølvmyntene forventes å bli raskt utsolgt!

**Kun
49 kr!**

For **kun 49 kroner** kan du nå sikre deg:

- ✓ Original norsk sølvmynt fra Kong Haakon VIIIs første mynttrekke
- ✓ 10-øre preget ved Den Kongelige Mynt på Kongsberg
- ✓ Uforpliktende innledning til samlingen "Norske ører i sølv"
- ✓ Spesiallaget skrin i løpet av samlingen, verdt 400 kroner - helt uten ekstra kostnad
- ✓ Fri frakt og 30 dager full returrett

En av de siste norske øremyntene i sølv
Etter 1919 ble sølv erstattet med kobbernikkel på grunn av urolighetene i internasjonale finansmarkeder, som førte til skyhøye sølvpriser. Avtalen om at danske, svenske og

norske kroner skulle ha lik verdi, nedfelt i Den skandinaviske myntunionen av 1875, var ikke lenger mulig å opprettholde. 10-øren fra 1917 ble derfor blant de siste norske øremyntene som ble preget i sølv.

Innleder uforpliktende samlingen Norske ører i sølv!
Kong Haakon VIIIs 10-øre i sølv fra 1917 innleder uforpliktende samlingen "Norske ører i sølv". Norske øremynter i sølv er et populært og spennende samleområde for norske samlere. De norske øremyntene i sølv har flotte motiver, og er alle på hver sin måte historiske vitnesbyrd fra 1800-, og 1900-tallet. En overkommelig pris gjør dette til et samleområde med bred appell.

MERK: Det er ikke ofte vi har mulighet til å tilby våre samlere Kong Haakon VIIIs 10-øre i sølv fra 1917. Vi anbefaler deg å bestille omgående for å sikre deg et eksemplar!

Vi anbefaler deg å bestille omgående for å sikre deg Kong Haakon VIIIs 10-øre i sølv!

Besøk www.samlerhuset.no/1917 eller ring **0 25 50** og oppgi bestillingsnummer: 47016183!

Norges Bank feirer i år 200 år og markerer begivenheten ved å utgi en 20-krone sirkulasjonsmynt med spesialpreg. Her er Norges Banks avdeling Trondheim anno 1825.

Minnemynt utgivelsespolitikk

Norges Bank feirer i år 200 år. Jubileet markerer ikke bare et rundt tall for sentralbanken vår, men en viktig milepæl for staten Norge. En minnemynt i bankens anledning hadde ikke vært uvanlig i internasjonal sammenheng, men til jubileet kommer kun en sirkulasjonsmynt med spesialpreg. Hva er egentlig reglene når det gjelder minnemynt og minnemyntutgivelser? Mynt&Historie har sett på norm og praksis.

Norges sist utgitte minnemynt i gull, til 100-årsmarkeringen for unionsoppløsningen i 2005. Det blir spennende å se til hvilken anledning Norges Bank velger å utgi en minnemynt i gull neste gang. Siden myntprogrammet i 2005 har det blitt utgitt seks minnemynter i sølv og syv sirkulasjonsmynter med særpreg, men ingen minnemynter i gull.

Det Norske Myntverket på Kongsberg strekker seg tilbake til 1686 og produserer fortsatt all norsk mynt.

Et eget pengevesen og deretter egen sentralbank var svært viktig for nasjonen Norge etter frigjøringen fra Danmark og etableringen av egen grunnlov i 1814. Med hovedoppgaven å sikre økonomisk stabilitet ved hjelp av pengepolitiske virkemidler, er sentralbankens rolle helt sentral for et lands styre. At vi kort tid etter den nye grunnloven fikk vår egen sentralbank, var helt avgjørende for norsk økonomi.

Da Norge ble en egen nasjon i 1814, hadde pengevesenet tidligere vært felles med det danske. Nå var det preget av kaos og sviktende skatteinngang. Som ny nasjon sto Norge overfor den største finanskrisen vi har hatt til dags dato. Høykonjunktur, hyperinflasjon og kaos preget norsk økonomi. Opprettelsen av Norges Bank i 1816 dannet selve grunnvollen for det nye Norges pengevesen.

En blank og vakker minnemyntutgivelse i anledning sitt eget jubileum, hadde ikke overrasket.

– Det er svært vanlig i internasjonal, også europeisk, sammenheng å gi ut minnemynter i sølv eller gull for å markere et lands sentralbanks årsjubileum, forteller innkjøper hos Samlerhuset Kristof-

fer Røed. En minnemynt i edelt metall kommer likevel ikke til å utgis i Norge i år. Til jubileet har Norges Bank bestemt at det skal utgis en 20-krone som sirkulasjonsmynt med spesialpreg. Mynten er designet av 25 år gamle Kjersti Austdal som har gitt mynten navnet Norges-pulsen.

Sirkulasjonsmynt med spesialpreg har hjemmel i sentralbanklovens § 13, som er den generelle lovhjemmelen for utgivelse av mynter. Norges Bank har utgitt en rekke slike ved passende anledninger siden 1975. Mynten er teknisk helt lik den ordinære sirkulasjonsmynten, men har ulikt preg på en eller begge sider. – Fordelen med en slik mynt er jo at budskapet når ut til flere, forteller Røed. – Men det betyr jo ikke at det ikke kunne vært både og. Mange land gir ut slike jubileums- og minnemynter i både gull, sølv og kobbernikkel.

Forrige gang Norges Bank jubilerte, ble det utgitt en 5-krone sirkulasjonsmynt med spesialpreg. Når kommer bankens jubileum til å oppgradere til å kvalifisere til minnemynt i sølv eller gull?

I september 2013 satte Finansdepartementet ned et rådgivende utvalg for

De første norske moderne minnemyntene i gull og sølv i proof kvalitet ble utgitt til OL på Lillehammer og er yndede samleobjekter for mange nordmenn. Lillehammer-OL har blitt stående som «det beste vinter-OL noensinne», spesielt for oss her hjemme.

Moderne minnemynter i gull og sølv i proof kvalitet

– foruten Lillehammer-programmet

GULLMINNEMYNTER:

- 1500 kr 1993 - Sykkel VM
- 1500 kr 1993 - Edvard Grieg
- 1500 kr 2000 – Tusenårsskiftet
- 1500 kr 2001 – Nobels fredspris
- 1500 kr 2003 – Unionsoppløsningen 100 år, «Hundreårsmynten» Nr. 1
- 1500 kr 2004 – Unionsoppløsningen 100 år, «Hundreårsmynten» Nr. 2
- 1500 kr 2005 – Unionsoppløsningen 100 år, «Hundreårsmynten» Nr. 3

SØLVMINNEMYNTER:

- 100 kr 1993 – Sykkel VM 1
- 100 kr 1993 – Sykkel VM 2, Landveissykling
- 50 kr 1995 – Frigjøringen
- 50 kr 1995 – FN
- 100 kr 1999 – Tusenårsskiftet
- 100 kr 2001 – Nobels fredspris
- 100 kr 2003 – Unionsoppløsningen, «Hundreårsmynten», Nr. 1
- 100 kr 2004 – Unionsoppløsningen, «Hundreårsmynten», Nr. 2

- 100 kr 2005 – Unionsoppløsningen, «Hundreårsmynten», Nr. 3
- 200 kr 2008 – Henrik Wergeland 200 år
- 200 kr 2009 – Hamsun 150 år
- 200 kr 2011 – Ski VM i Oslo
- 200 kr 2011 – Norges idrettsforbund 150 år
- 200 kr 2012 – Kong Harald V og Dronning Sonja 75 år
- 200 kr 2014 – Grunnloven 200 år

Forrige gang Norges Bank jubilerte, ble denne 5-kronen utgitt. Reversen viser den såkalte sølvskatten, en særskatt utskrevet i 1816 for å danne det økonomiske grunnlaget for Norges Bank. Denne skatten kunne innbetales både i form av vanlige betalingsmidler og i form av gjenstander i edle metaller.

Den Kongelige Mynt (Det Norske Myntverket red. anm.) fikk i sin tid også en 5-krone jubileumsmynt ved sitt 300-årsjubileum i 1986.

«Myntutgivelser, enten det er jubileums- og minnemynter eller sirkulasjonsmynter med særpreg, er ett av flere virkemidler den norske stat har til å markere jubileum, historiske hendelser eller viktige hendelser i samtiden.»

Samlerhuset tilbyr 5-kroner komplettsett. Du bestiller den på www.samlerhuset.no/5kronekomplett eller ved å ringe kundeservice på telefon 0 25 50. Bestillingsnummer: 47016201

minnemyntutgivelser. De hittil gjeldende retningslinjene for utgivelser av minnemynter og sirkulasjonsmynter med særpreg har i praksis betydd at det har vært Departementet som har besluttet utgivelsen av jubileums- og minnemynt med hjemmel i sentralbanklovens §16, mens det har vært Norges Bank som har besluttet utgivelsene av sirkulasjonsmynter med særpreg med hjemmel i §13 (se egen faktaramme). Utvalget ble bedt om å vurdere om en revisjon av disse retningslinjene vil være hensiktsmessig. Utvalget fikk også mandat til å utforme en innstilling over aktuelle fremtidige begivenheter der en minnemynt kunne være aktuelt. I sin innstilling skriver rådet at det gjennomsnittlig bør gis ut mellom en og to jubileums- og minnemynter i året. Rådet mener at dersom man først skal ha en ordning med minnemynter, må den praktiseres med en klar vilje og et tydelig engasjement. Der- som Norges Bank velger å følge rådets

innstilling, vil vi kunne se flere begivenheter som hedres med minnemynt i årene fremover. Det vil være til glede for mange norske samlere.

Myntutgivelser, enten det er jubileums- og minnemynter eller sirkulasjonsmynter med særpreg, er ett av flere virkemidler den norske stat har til å markere jubileum, historiske hendelser eller viktige hendelser i samtiden. Andre måter staten kan markere slike ting på er frimerke-utgivelser, statlige betalte begravelser og større nasjonale jubileumsarrangement. Mynten er definitivt den eldste og mest varige måten å hedre og jubilere. For mange er minnemynter også et yndet samleområde, og det finnes få andre gjenstander med like sterke tradisjoner tilbake til oldtida som et vanlig menneske i dag kan eie. Dette er også noe av begrunnelsen for innstillingen i utvalget for minnemyntutgivelseres råd til Finansdepartementet og Norges Bank.

GJELDENE REGLER FOR NORGES BANKS UTGIVELSER AV MINNEMYNT:

- Norges Bank utgir to type mynter for å markere viktige, kulturelle, historiske eller nasjonale hendelser:
- 1. Jubileums- og minnemynter med hjemmel i § 16 i sentralbankloven. Disse er gull- og/eller sølvmynter, og regnes ikke som sirkulasjonsmynt.
 - 2. Sirkulasjonsmynt med spesialpreg med hjemmel i § 13 i sentralbankloven, som er den generelle lovhjemmelen for utgivelse av mynter.

I oktober 2014 gjorde Finansdepartementet et vedtak på å delegere kompetansen til å utgi jubileums- og minnemynter etter sentralbanklovens §16 til Norges Bank.

Kilde: Norges Bank og Innstillingen fra det rådgivende utvalget for minnemyntutgivelser.

I følge Norges Bank arbeides det nå med å utarbeide retningslinjer for minnemyntutgivelser basert på den nye delegeringen og i lys av utvalgets rapport. – Prosessen er ikke ferdig, og vi kan derfor ikke si noe foreløpig om hvilke begivenheter som vil bli markert med minnemynter i årene etter 2018, forklarer kommunikasjonsrådgiver Bård Ove Molberg ved Norges Bank i en e-post til Mynt&Historie.

Norges Bank besluttet høsten 2012 at det skulle utgis sirkulasjonsmynter med spesialpreg for hvert av årene 2014, 2015 og 2016 for å markere 200-årsjubileene for henholdsvis Grunnloven, Høyesterett og Norges Bank.

– Finansdepartementet besluttet i 2013 at det i forbindelse med grunnlovjubileet også skulle utgis en jubileums- og minnemynt i sølv. Vi er ikke kjent med om departementet også vurderte jubileums- og minnemynter i forbindelse med de to andre jubileene, fortsetter Molberg. Dersom minnemyntutvalgets innstilling blir tatt til etterretning, vil avgjørelsen om utgivelser av jubileums- og minnemynter i gull og sølv kunne tas direkte hos Norges Bank og vi vil kunne se en mer helhetlig utgivelsespolitikk for både jubileums- og minnemynter og sirkulasjonsmynter med særpreg.

Minnemynter som fenomen har eksistert siden de aller første myntutgivelsene i antikkens Hellas. Verdens eldste kjente minnemynt stammer fra år 411 f.Kr. og var en 10-drakme for å feire en olympisk seier. Både i den greske og romerske antikken ble minnemynter utgitt for å hylle kongen eller keiseren, eller for å markere viktige militære seire eller erobringen av nytt land. Spesielt i Romerriket sto myntpregning høyt, og myntgravører hadde en høy status i samfunnet.

I Norge ble det preget en rekke minnemynter under dansketiden, blant disse også såkalte reisedalere og kongelige kaste- penger. Da Norge fikk sin selvstendighet i 1905, fortsatte man tradisjonen med min-

nemynter og de første minnemyntene var tre 2-kronere i sølv for å markere nettopp unionsoppløsningen. Etter minnemynten for 100-årsmarkeringen for Grunnloven i 1914, var det et ganske langt opphold med pregningen av minnemynt før det neste grunnlovjubileet i 1964.

Moderne minnemynter i sølv og gull, de som går under sentralbanklovens §16, ble for første gang preget til OL på Lillehammer i 1994. Det ble utgitt totalt fire gullmynter og 12 sølvmynter, og grunnlaget var lagt for samling av norske minnemynter i edelt metall. (De første mynten til Lillehammer-OL kom ut i 1991, og Lillehammer-myntene kommer derfor før minnemyntene fra 1993 til Sykkel-VM og Edvard Griegs 150-årsjubileum, red. anm).

Utgivelsespolitikken for norske minnemynter har vært svært restriktiv den siste tiden. Sammenlignet med andre land, også vestlige europeiske land, har det kommet få minnemynter for å markere viktige hendelser og jubileer. Sist gang en norsk gullmynt ble utgitt var i forbindelse med 100-årsmarkeringen for unionsoppløsningen i 2005. Og som minnemyntutvalget også skrev i sin innstilling: Samtidig som vi ser en trend med økt produksjon av minnemynter internasjonalt, noe som tyder på en økt samleinteresse, har vi her hjemme hatt en innstramning av regelverk og praksis når det kommer til minnemyntutgivelser. I en redegjørelse fra Norges Bank i oktober 2006, redegjør sentralbanken at de har vurdert utgiveshyppigheten og advarer mot å øke hyppigheten da de peker på at «hyppigere utgivelser vil kunne innebære en utvanning av denne formen for offisiell markering, samt at symbolverdien blir redusert, og at den økonomiske risiko øker». Finansdepartementet uttaler i følge minnemyntutvalgets risiko at: «Utgivelser av jubileums- og minnemynter skal være et viktig bidrag til nasjonal identitet og historie. På den ene side tilsier dette en restriktiv praksis for slike utgivelser i sam- svar med gjeldende retningslinjer, men samtidig også at det skjer utgivelser regel-

messig. Etter departementets vurdering er det ønskelig med en større grad av forutberegnelighet rundt framtidige utgivelser av jubileums- minnemynter. Departementet anser at det, innen de gjeldende retningslinjene, er rom for å legge vekt på at myntprodusenten har behov for både en viss utgiveshyppighet for jubileums- og minnemynter og forutberegnelighet mht. framtidige myntutgivelser. Etter

RETNINGSLINJER FOR UTGIVELSE AV SIKKULASJONSMYNT MED SPESIALPREG

- 1. Sirkulasjonsmynt med spesielt preg kan utgis for å markere viktige milepæler i landets pengehistorie.
- 2. Sirkulasjonsmynt med spesielt preg kan videre utgis for å markere epoker eller begivenheter av stor betydning for landets utvikling for øvrig. Slike utgivelser bør gi prioritet til epoker eller begivenheter i landets historie etter 1814.
- 3. Enkeltpersoner av kulturell, historisk eller nasjonal betydning for landet kan hedres med sirkulasjonsmynter med spesielt preg. Med unntak av Kongehuset må slike utgivelser gjelde en avdød.
- 4. I særlige tilfelle kan jubileer knyttet til riksdekkende eller internasjonale organisasjoner og institusjoner med stor allmenn betydning markeres ved utgivelse av sirkulasjonsmynter med spesielt preg. Som hovedregel bør slike organisasjoner/institusjoner være minst 100 år.
- 5. Antall utgivelser av sirkulasjonsmynter med spesielt preg i et enkelt år, bør vanligvis begrenses til én.

Finansdepartementets vurdering synes en utgiveshyppighet på om lag én utgivelse per år, slik det ble forespeilet i rammeavtalen mellom Norges Bank og Myntverket, kombinert med en langsiktig plan for utgivelsene, å balansere disse hensynene på en rimelig måte. Norges Banks planer for framtidige utgivelser av jubileums- og minnemynter er sentrale i denne sammenheng.»

«Utgivelser av jubileums- og minnemynter skal være et viktig bidrag til nasjonal identitet og historie.»

Finansdepartementet anmoder i samme brev Norges Bank om en større åpenhet rundt utgivelsesplanene og de enkelte beslutninger om utgivelse av jubileums- og minnemynt og sirkulasjonsmynt med særpreg. Spesielt peker de på at Myntverket bør være informert rundt planer om utgivelser, og at foreløpige planer bør gjø-

res tilgjengelige på bankens nettsider. Det Norske Myntverket på Kongsberg har vært Norges myntverk siden 1686 og er dermed Norges nest eldste nålevende bedrift (etter Ulefoss Jærnverk, red. anm.). Forutsigbarhet og en viss frekvens av norske minnemyntutgivelser er viktig for å kunne opprettholde en stabil produksjon og bidra til å

holde sysselsettingen oppe i et konkurranseutsatt marked. Nylig tapte myntverket en anbudsrunde for pregningen av dansk sirkulasjonsmynt til det finske Mint of Finland.

Å beholde vårt stolte norske myntverk er selvsagt ikke hovedgrunnen til å utgi norske minnemynter, og vil nok ikke kunne holde myntverket i gang alene, men er likevel viktig for å kunne opprettholde produksjon av norsk mynt i Norge. Uten myntverket på Kongsberg vil en over 1000 år lang tradisjon med myntpregning i Norge bli et lukket kapittel.

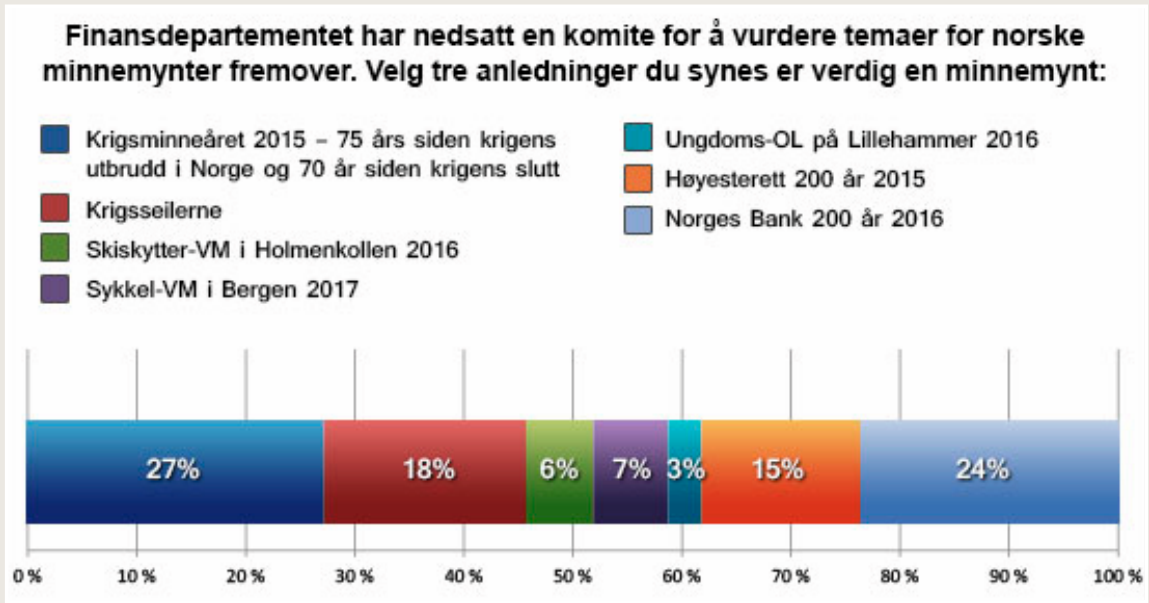

Hva bør være neste minnemynt?

Samlerhuset utførte i 2014 en undersøkelse om norske sirkulasjons- og minnemynter.

Spørsmålene omhandlet blant annet hva slags motiver man ønsker å se på Norges nye sirkulasjonsmynter og hvilke anledninger man syntes var en minnemynt verdig. Som vi ser av resultatene er krigshistorie

noe som ligger mange nært. Mange norske samlere håper nok derfor at minnemyntutvalgets forslag om en minnemynt i 2019 for å markere 75 år siden nedbrenningen av Finnmark og Troms i 1944 blir en realitet.

HVA SYNES DU?

Hva synes du om forslagene fra minnemyntutvalget? Mynt&Historie vil gjerne høre din mening. Send oss ditt forslag for anledning og motiv, og vi trekker ut noen bidrag som får en utgave av årets myntsett fra Det Norske Myntverket.

Minnemyntutvalget ble i sitt mandat bedt om å utforme en liste over aktuelle fremtidige hendelser som «bør markeres med myntutgivelser med hjemmel i sentralbankloven §16», det vil si jubileums- og minnemynter i sølv og gull. Utvalget presiserer i sin innstilling av kandidatene oppfyller kriteriene for både minne- og jubileumsmynt samt sirkulasjonsmynt med særpreg. Her er minnemyntutvalgets liste:

2017:	Samefolkets første landsmøte 1917 – organisasjonspioneren Elsa Laula Renberg	2024:	Magnus Lagabøtes landslov 750 år
	Dataprogrammet Simula67 50 år – forskerne Kristen Nygaard og Ole-Johan Dahl		Norsk lærerutdanning 200 år
2018:	Det kongelige gullbryllupet 29. august		200 år siden industripioneren og samfunnsbyggeren Peter Jebsen ble født
	Norsk oljeutvinning 50 år – Jens Evensen	2025:	Svalbardloven 1925
	200 år siden forfatteren, språk- og mediepioneren Asmund Olavsson Vinje ble født.		Kringkastingen i Norge 100 år
2019:	75 år siden nedbrenningen av Finnmark og Nord-Troms i 1944	2026:	Hærens 400-årsjubileum
2020:	Nidarosdomen 950 år		100 år siden jordmor Aasa Helgesen (1877-1968) ble Norges første kvinnelige ordfører
	100 år siden Anne Cath. Vestly ble født	2027:	Kong Harald og Dronning Sonja fyller 90 år 21. februar og 4. juli
2021:	Det norske flagget 200 år	2028:	75 år siden idretts- og folkehelsepioneren Grethe Waitz ble født
	50 år siden starten på ikke-vestlig innvandring til Norge		250 år siden embetsmannen og politiker Wilhelm Frimann Koren Christie ble født
2022:	Norske sparebanker 200 år		Blant hendelsene som ikke er tatt med, redegjør utvalget for utelatelsen av blant annet kongeparets 80-årsdager og 200-årsdagen til Henrik Ibsen.
2023:	Kronprins Haakon og Kronprinsesse Mette-Marit fyller 50 år 20. juli og 19. august		

Foto: Senterpartiet.no

Per Jordal ledet minnemyntutvalget nedsatt av Finansdepartementet. For Mynt&Historie har han kommet med følgende betraktninger:

– Minnemyntinnstillingen pusser støv av noe som er forsømt, nemlig spørsmålet om hvordan staten gir uttrykk for anerkjennelse. Moderne mennesker tenker gjerne at staten skal være verdinøytral, men det har staten aldri vært, og vil sannsynligvis heller aldri bli. Minnemynter er kanskje det eneste varige uttrykk for

anerkjennelse, som staten i dag rår over, og bør derfor løftes opp og frem – av staten. Og hvem som skal få anerkjennelse bør verken overlates til private eller byråkrater alene. Så er det et annet spørsmål hvem som lager og distribuerer slike mynter, og heldigvis har vi et høyst levende produksjonsmiljø for dette i Norge. Utvalgets og mitt poeng er at staten må gi tyngde til minnemyntene. Man gir ikke anerkjennelse, dersom minnemyntene blir oppfattet som noe bryderi vi helst vil ikke vil bruke tid og ressurser på.

– Antall minnemyntutgivelser handler om å finne en hårfin balanse. For få utgivelser, gjør at hele institusjonen forvitrer, og for mange utgivelser, gir risiko for at symboltyngden blir

KONGENS NEI

– kommer på kino 23. september

23. september har høstens store, norske spillefilm «Kongens nei» premiere. Samlerhuset er stolt samarbeidspartner i filmen der den danske skuespilleren Jesper Christensen og Anders Baasmo Christiansen spiller hovedrollene som Kong Haakon og Kronprins Olav.

«Kongens Nei» handler om de tre dramatiske døgnene i april 1940, hvor den norske kongen får et ufattelig ultimatum av den tyske krigsmakten: Overgivelse eller døden. Med tyske fly

og soldater i hælene tvinges kongefamilien på flukt. De bestemmer seg for å skille lag uten å vite om de noensinne vil se hverandre igjen. Kronprinsesse Märtha reiser med barna til Sverige, mens kong Haakon og kronprins Olav blir igjen i Norge for å fortsette kampen. Etter tre døgns desperat flukt, fattet kong Haakon sin endelige beslutning. Han nekter å kapitulere selv om dette kan koste både ham selv, hans familie, og mange uskyldige nordmenn livet.

DEN OFFISIELLE MINNEMEDALJEN «KONGENS NEI»

Kong Haakon VII's rungende nei i april 1940 har blitt historisk, og både kongen og kongefamilien spilte en uvurderlig rolle for norsk motstandskamp under 2. verdenskrig. Nå utgir Det Norske Myntverket samlingen «Leve Kongen – Den lange reisen hjem» for å hedre denne innsatsen. Med Kongens nei som utgangspunkt tar samlingen deg gjennom viktige og spennende temaer på stolte og imponerende minnemedaljer i bronse belagt med 24 karat gull og sort platina.

Samlerhuset tilbyr den offisielle minnemedaljen «Konges Nei», belagt med 24 karat gull og sort platina. Du bestiller den på www.samlerhuset.no/kongen, eller ved å ringe kundeservice på telefon 0 25 50. Bestillingsnummer: 47016196

Den gale kongen med de vakre myntene

Kongene nå til dags er ikke som kongene var før i tiden – og i mange tilfeller: godt er det! For 250 år siden ble Christian VII kronet til eneveldig konge i Danmark-Norge. Da var han allerede ravende gal. Med liten evne og interesse til å ta seg av statssaker, samt et liv preget av sinnssykdom, fyll, hor og hæververk, har han stort sett blitt omtalt i mindre pene ordlag og hele hans kongegjærning anses som mislykket.

«Enevoldskongen Christian VII interesserte seg svært lite for statens affærer, og myntene var neppe noe unntak.»

Det samme kan ikke sies om mynttrekken hans. I løpet av hans 42 år lange regjeringstid ble det preget mange både vakre og varierte myntutgivelser, både i København og ved Den Kongelige Mynt på Kongsberg.

Kong Christian VII kan sies å være en av våre mest omstridte konger noensinne. Da han overtok etter sin forfyllede far Frederik V håpet man at man skulle få en representativ konge. I stedet gikk det fra vondt til verre, og intrigene ved hoffet i København mot slutten av 1700-tallet var nok til

å ta innersvingen på en hvilken som helst ukebladnovelle. Som barn viste Christian gode evner og hadde et vinnende vesen, men tidlig viste det seg at frembrytningen av en sinnssykdom skulle gjøre seg gjeldene. En brutal og uforstandig lærer på toppen av det hele, bedret ikke tilstanden til prinsens psykiske helse. Han var 17 år gammel da han i 1766 besteg den dansk-norske tronen, og var da fast bestemt på å ta igjen det han mente han hadde gått glipp av under barneårenes tvang. I selskap med andre tenåringer nærmest feiret han i rene orgier. Det endte til slutt med at han trådte nesten helt tilbake, og den

½ SPECIEDALER 1776-1779: Christian VII brydde seg ikke særlig om stell og styre, heller ikke myntpregning og –utgivelser. Slikt overlot han til Skattkammerkollegiet. Sølveksporten fra Kongsberg var nettopp innstilt, og den nyansatte myntmesteren ved Den Kongelige Mynt, Hans Jacob Arnold Branth, var ved starten av noen svært travle år da denne halvspeciedaleren fra perioden 1776-1779 ble preget. Øverst til høyre i det tredelte riksvåpenet som er preget på myntens revers side, sees den norske løve med Olav den Helliges martyrs.

eneste kongegjærningen han utførte var å påføre signaturen sin på dokumenter han ble forelagt.

Enevoldskongen Christian VII interesserte seg dermed svært lite for statens affærer, og myntene var neppe noe unntak. Den slags delegerte han nok til Skattkammerkollegiet eller Rentekammeret.

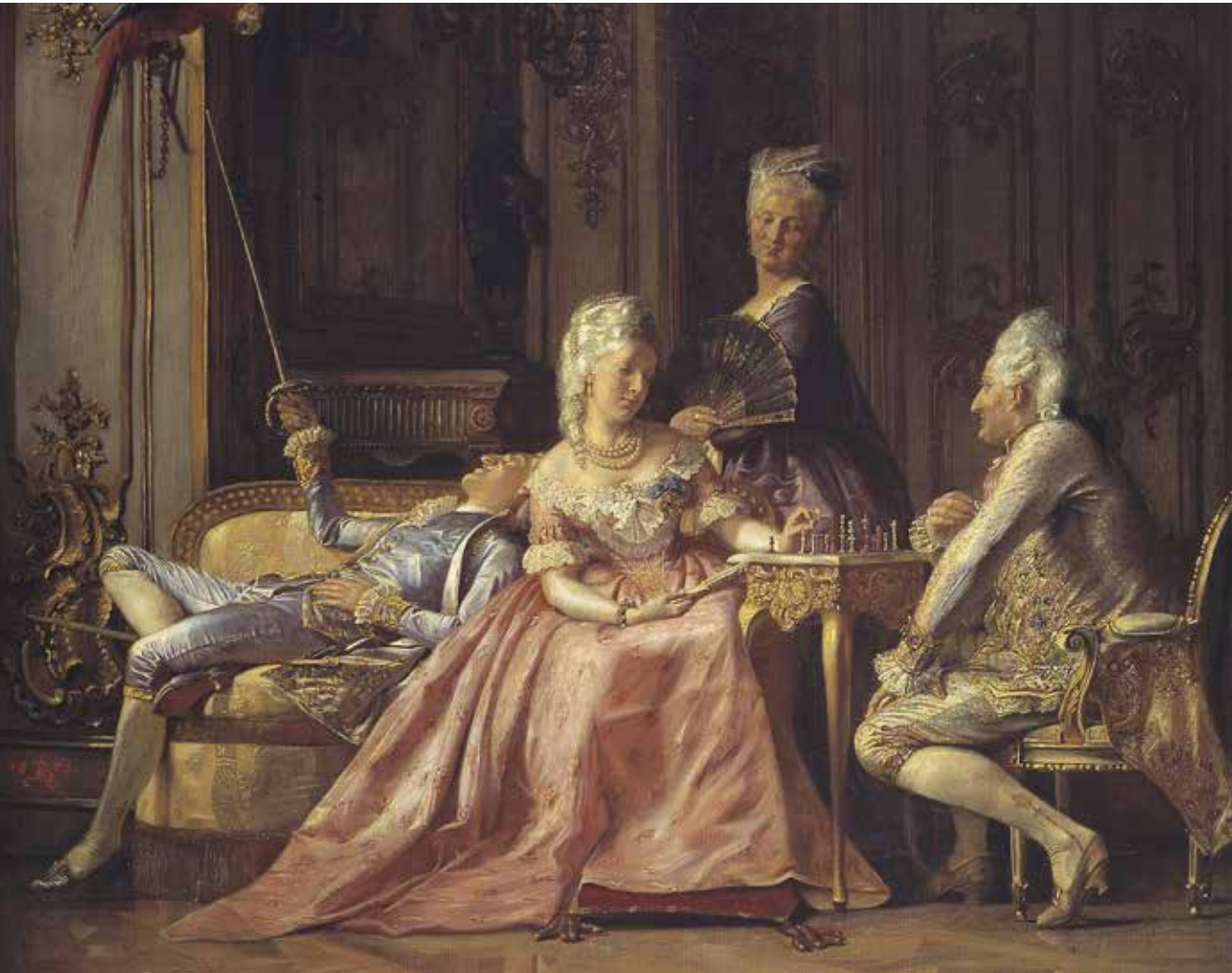

Foto: Heritage / NTB scanpix

Hans lange regjeringstid innebar likevel at det ble preget mange mynter, hele 47 bare av rene hovedtyper. Myntutgivelsene hans var både vakre og varierte, selv om kongen selv ikke engasjerte seg personlig i den slags.

De norske myntutgivelsene preget ved Den Kongelige Mynt på Kongsberg, ante han

2-SKILLING 1778: Det ble utgitt totalt 47 hovedmynttyper under Christian VII. Den første 2-skillingen ble utgitt i 1778 og ble slått ved alle de tre myntverkene i datidens rike: i København, i Altona i danske Holstein og på Kongsberg. Sammen med 1-skillingen var det denne lille sølvpengen folk flest brukte i den daglige handelen. Bare en slik mynt kunne prate.

Kongens utsvevende liv

Livet skulle vise seg å bli ganske så tragisk for Christian VII. Likeså var det med hans unge dronning også. Christian var liten, spinkel og feminin da han arvet den dansk-norske tronen i januar 1766. I oktober samme år giftet han seg med den knapt 15 år gamle prinsesse Caroline Mathilde av Storbritannia. Det skjedde med stedfortreder i London. En måned senere traff de hverandre for første gang, og seremonien ble gjentatt i Roskilde. De fikk en sønn i 1768, men forholdet dem i mellom ble raskt dårlig. Samtidig ble kongens sinnssykdom stadig verre. Han levde et utsvevende liv, festet med

hoffmenn og offiserer i Københavns kneiper, og var stadig å se på byens bordeller. Det sies at han også hadde et forhold til en prostituert som tidligere også hadde vært den engelske ambassadørens elskerinne. Christian VII drakk og festet, og kom stadig i regelrett slagsmål med byens vektere, tross sin spede fremtoning. Da dronningen døde bare 33 år gammel av en febersykdom i 1784, fikk kronprinsen kongen til å undertegne et dokument som gjorde ham til kronprinsregent. Da kongen selv døde i 1808 overtok kronprinsen tronen som Kong Frederik VI, den siste av våre dansk-norske unionskonger.

antagelig lite til ingenting om. Han viste i det hele tatt også lite interesse for Norge i det store og det hele. I løpet av sin 42 år lange tid på tronen, besøkte verken kongen eller hans dronning Caroline Mathilde tvillingriket i nord. Det var riktignok planlagt et besøk i 1788, men det ble aldri gjennomført. I stedet var kronprins Frederik på reise her i landet den sommeren.

&

Samlerhuset tilbyr nå Kong Christian VIIIs eneste norske ½ speciedaler fra perioden 1776- 1779. Den ettertraktede mynten kan bli din for kun 1.650 kroner ved mottak, etterfulgt av ytterligere 2 rentefrie rater på samme beløp (totalt 4.950 kroner). Du bestiller den på www.samlerhuset.no/daler eller ved å kontakte kundeservice på telefon 0 25 50. Bestillingsnummer: 47016202

Ikke så gal likevel?

Det er skrevet og sagt mye stygt om Christian VII og hans utsvevende liv med sin sinnssykdom, skandaløse levesett og omgang med hor, fyll og hærverk i Københavns gater. 200 år etter hans død, i 2008, utkom biografien som setter enevoldskongen i et litt mer forståelsesfullt og forsonlig lys. Selv om vi vet at han både var syk og gal, var han kanskje ikke riktig så syk og gal som historikere tidligere har hevdet. – Det var ikke Christian VII som var sinns syk, det var systemet omkring ham, skriver den danske historikeren Ulrik Langen i den nevnte biografien og siktet antagelig til

alle de manipulerende og maktsyke gærningene kongen hadde vært omgitt av helt fra han var liten prins i blonder og fløyelsbukser. Christian skal fra barnsben av ha vært ekstremt presset av sine omgivelser, og hans oppvekst var visstnok helt forferdelig. Han ble blant annet utsatt for både vold og det vi i vår tid vil kalle grov omsorgssvikt. Med slag, kjeft og et miljø fullt av intriger, var det ikke rart at den unge og lett påvirkelige Christian fikk et tragisk liv basert på ensomhet og angst. Under slike forutsetninger ville kanskje en hver ha blitt både gal og utagerende...

En historisk sølvmynt av de sjeldne:
Kong Christian VIIIs eneste norske ½ speciedaler i sølv fra 1770-tallet kan nå bli din!

Ø: ca. 35 mm

Nå gir Samlerhuset et **fåfall heldige samlere** muligheten til å sikre seg en ettertraktet ½ speciedaler i sølv utgitt av Kong Christian VII i perioden 1776-1779. Store tunge, norske daler i sølv fra tiden før kroner og ører ble innført, er svært ettertraktede, og hører til det absolutt gjeveste en norsk samler kan innlemme i samlingen sin. Denne ettertraktede ½ speciedaleren kan nå bli din for kun 1.650 kroner ved mottak, etterfulgt av ytterligere to rentefrie rater på samme beløp (totalpris 4.950 kroner). **Samlerhuset byr på frakt.**

Original ½ speciedaler 1776 - 1779 utgitt av Kong Christian VII

- Preget ved Den Kongelige Mynt på Kongsberg for over 230 år siden
- Kong Christian VIIIs eneste ½ -speciedaler
- Innleder uforpliktende samlingen Norske Speciedaler
- Fraktfritt tilsendt
- 30 dager åpent kjøp

Kvintessensen i norsk nasjonalromantikk

vant kåringen om Norges nasjonalmaleri

Brudeferd: Foto: Børre Høstland, Nasjonalmuseet

En av Norges fremste kunstekspert-er, professor i kunsthistorie Gunnar Danbolt plukket ut de 12 kandidatene som denne våren har kjempet om tittelen Norges nasjonalmaleri.

Nå er stemmene talt opp og vinneren kåret. Tidemand og Gudes ultra-nasjonalromantiske maleri *Brudeferd i Hardanger* fra 1814 stakk av med seieren. Maleriet har blitt omtalt som selve kvintessensen i norsk nasjonalromantikk og er et kjent motiv for de fleste av oss.

NORGES NASJONALMALERI

- gjengitt på kunstbarre belagt med 99,9 % gull og fullfargepreg

For kun **99 kroner inkl. frakt** kan du sikre deg:

- ✓ «Brudeferd i Hardanger» gjengitt i vakkert fullfargepreg
- ✓ Kunstbarre med Norges nasjonalmaleri belagt med 99,9 % gull
- ✓ Individuelt nummerert i randen
- ✓ Kun 5.000 i opplag – lave numre leveres først
- ✓ Leveres med en elegant treramme, ekthetssertifikat, samt historiekort skrevet av kunstekspert Gunnar Danbolt
- ✓ Innleder uforpliktende samlingen «Norske Mesterverk»
- ✓ 30 dager returrett, ingen minstekjøpsforpliktelse, ingen bindingstid

Norges nasjonalmaleri

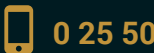
I desember 2015 tok Samlerhuset initiativ til en kåring av Norges nasjonalmaleri. Flere tusen har deltatt, og det er kåret en vinner som nå kan smykke seg med tittelen "Norges nasjonalmaleri". Norges nasjonalmaleri "Brudeferd i Hardanger" er gjengitt i flotte farger på en mesterlig utført kunstbarre belagt med 99,9 % rent gull. Barren måler 60 mm x 35 mm, og er preget i brilliant usirkulert kvalitet.

Opplaget er begrenset til **kun 5.000 individuelt nummererte eksemplarer** - lave numre leveres først.

Alltid 30 dager full returrett

Kunstbarren "Brudeferd i Hardanger" innleder uforpliktende samlingen «Norske Mesterverk». Samlingen består av 12 kunstbarer prydet av de mest kjente nasjonale maleriene fra Norges tidligste kunsthistorie, de 12 finalistene som var med i kåringen av Norges nasjonalmaleri. Sikre deg «Brudeferd i Hardanger» **til kun 99 kroner** – fraktfritt tilsendt. Prisen for de videre kunstbarrene er 560 kroner + 39,95 kr i frakt. Det er ingen bindingstid eller minstekjøpsforpliktelse. Alltid 30 dager returrett.

BESTILL NÅ Ditt bestillingsnummer: 47016000

0 25 50

www.samlerhuset.no/brudeferd

Bestill raskest på www.samlerhuset.no/speciedaler eller ring 0 25 50 Bestillingsnummer: 47016082

LYDIA – MYNTENES VUGGE:

Her ble verdens aller første mynter til

En av verdens aller viktigste oppfinnelser er mynter. Det revolusjonerte i sin tid handel og levestandard. Les hvordan det vesle kongedømmet Lydia har skrevet seg inn i historiebøkene og bli kjent med verdens aller første mynter.

Der hvor handelsrutene fra Mesopotamia, Persia, Afghanistan og India endte i antikkens dager lå et lite kongedømme som ble kalt Lydia. Lydia lå like ved Egeerhavet, i det som i dag kalles Lilleasia i Tyrkia, litt innenfor de ioniske øyer, som mange nordmenn har som feriemål. Hit vandret karavanene fra øst i over tusen år på den lange veien over fjell og ørken. De hadde med seg edelsteiner, krydder og sikkert opium og mye annet. Dette var forløperen til Silkeveien, som etter hvert skulle strekke seg helt

til Kina. I Lydia ble varene solgt på det store markedet. Mye ble pakket om og sendt nedover elven Hermes til havnebyen Smyrna ved Egeerhavet, og videre via skip til ulike steder langs Egeerhavet og Middelhavets bredder. I Lydia var det liv og røre, og her oppsto visstnok verdens aller første butikker. Lydia var et rikt område. Det var som et lite verdenssenter i sine glansdager på 600- og 500-tallet før Kristus. Hovedstaden i Lydia ble etter hvert den rike byen Sardis. Lydia huset en av verdens syv originale underverker; det fantas-

tiske tempelet i Ephesus, bygget til ære for gudinnen Artemis. Musikk, kunst, filosofi og poesi sto høyt i kurs. «Synden» levde også i beste velgående. Lydia ble omtalt som antikkens gamblinghovedstad. Her ble terninger og terningspill oppfunnet. Og det var ingen mangel på prostituerte.

Lydia ble ansett for å være en del av antikkens Grekenland, selv om det altså ligger i dagens Tyrkia. Grekenland var på den tid ikke et land, men et område bestående av en mengde små bystater eller små

Rundt 2600 år gammel originalmynt

En av verdens første mynter

Er du rask kan du sikre deg en historisk godbit langt utenom det vanlige; en mynt fra kongedømmet Lydia som er rundt 2600 år gammel og av verdens første mynttype. Denne mynten er, til tross for dens størrelse på kun 5 mm, et fantastisk historisk objekt.

RING OSS NÅ FOR
Å SIKRE DEG EN AV
VERDENS FØRSTE
MYNTER!

0 25 50

ÅPNINGSTIDER: MAN.-FRE. 08.00-16.00

Førstemann til mølla – få tilgjengelig!

Verdens første mynter

Lydia var et handelssenter som rådet over store gullforsyninger, og preget verdens første mynter. Lydierne preget mynter i metallet elektrum, en legering av gull og sølv som fantes naturlig i elven Pactulos som renner igjennom Lydia. Valutaen ble kalt «stater», som enkelt og greit betyr «vekt». Alle mynter i elektrum utgitt under kongedømmet Lydias korte periode går under fellesbetegnelsen «verdens første mynttype», det vil si at denne mynten har blitt preget av flere konger over flere år.

Så rik som Krösus

Vi har nå fått tak i mynter av typen verdens første, utgitt i Lydia av Kong Alyattes og Kong Krösus. Krösus er udødeliggjort i ordtaket «så rik som Krösus», og han var samtidens desidert rikeste. Hans far Alyattes innførte bokstaver på mynt, og ble den første personen i verdenshistorie med sitt navn på mynt.

Om du ønsker å sikre deg et eksemplar av verdens første mynttype, anbefaler vi deg å ta kontakt med oss i dag. Du kan sende en epost til VIP@samlerhuset.no, eller ringe oss på telefon 0 25 50 for mer informasjon.

Førstemann til mølla – ta kontakt nå!

www.samlerhuset.no/lydia

0 25 50

VIP@samlerhuset.no

Ole Bjørn Fausa

MYNTENTUSIAST OG
STYRELEDER I SAMLERHUSET

Kong Gyges er etter alle solemerker myntenens oppfinner. Men til tross for den stolte plassen han har i verdenshistorien skal du lete svært lenge etter noen som har hørt om kong Gyges av Lydia. Bare prøv!/
Illustrasjon «Promptuarii Iconum Insigniorum» av Guillaume Rouille (1518?-1589). Foto: Wikimedia Commons

Kong Krösus er atskillig mer kjent. Han ble kjent for sin ufattelige rikdom, som var skap gjennom legeringen av gull og sølv som ble kalt elektrum, og som fantes i rikelige mengder i elven Pactulos i Lydia. Dette metallet slo han mynter av, som gjorde han enda rikere. Kong Krösus, oljemaleri av Claude Vignon (1593-1670). Foto: Wikimedia Commons

«Lydias og verdens aller første mynt så dagens lys i år 660 f. Kr, eller i hvert fall omtrent da.»

kongedømmer, hver med sine herskere. Og det dekket langt mer enn det vi i dag tenker på som Grekenland. Lydias glansdager varte i godt og vel hundre år. I dag ligger området der relativt anonymt og bortgjemt, rundt en tyrkisk by ved navn Izmir, som ytterst sjelden stjeler overskriftene. Men det som gjør at Lydia for alltid vil stå med tykke bokstaver i verdens historie er myntene. I Lydia ble nemlig mynter som betalingsmiddel oppfunnet. Dette er en av verdenshistoriens mest betydningsfulle innovasjoner, kanskje bare overgått av alfabetet, som fönikerne oppfant rundt år 1000 f.Kr. Mynter revolusjonerte handelen og uten oppfinnelsen av mynter er det vanskelig å se for seg den velstanden vi har i dag.

Lydias og verdens aller første mynt så dagens lys i år 660 f. Kr, eller i hvert fall omtrent da. Kanskje var det noen år innpå 650-tallet f. Kr. Helt eksakt tidsangivelse kan ikke arkeologene og historikere gi oss. Men det de er sikre på er at det var Kong Gyges som var konge i

Lydia da verdens første mynt så dagens lys. Han må tilskrives æren av å være «myntenens konge».

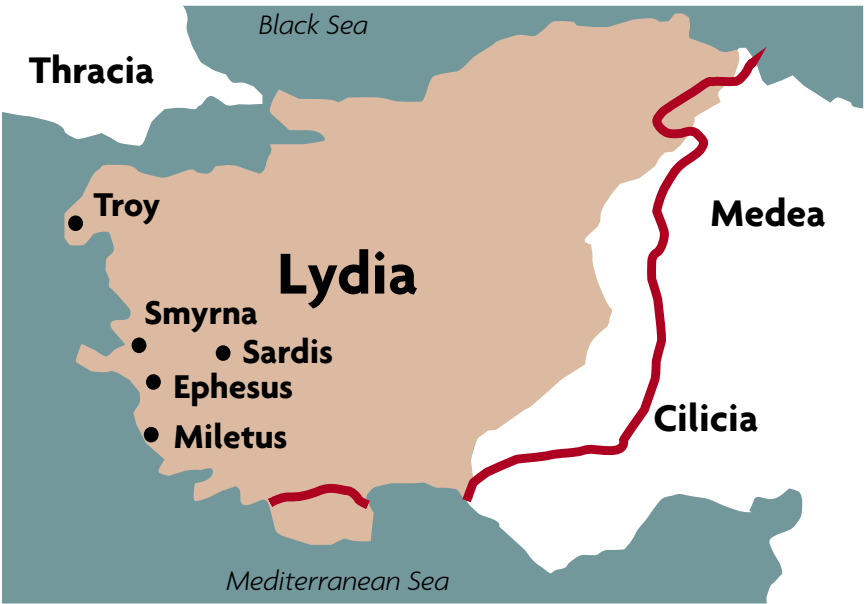
Allerede lenge før mynter ble oppfunnet vet vi at gull og sølv fungerte som betalingsmiddel. Det kjenner vi til allerede fra de første egyptiske faraoenes tid mer enn 2000 år før Kristus. Men betaling i form av metall er ikke alltid så praktisk, i hvert fall ikke ut fra dagens syn på saken. For det første må man ha med seg vekt når man skal handle. Og vekten må jo være riktig. Vanskeligere er det at man også må kjenne metallinnholdet. Det kan være stor forskjell i verdi på rent gull og gull som er blandet med andre metaller. Metallinnhold er det atskillig vanskeligere å få klarhet i enn vekt, i hvert fall sann på sparket. Det var derfor lite praktisk å bruke metall som betaling når man sto ansikt til ansikt med noen på et marked i antikkens Grekenland, og kanskje skulle selge dagens nytrukne fisk til noen som ville betale med sølv.

Det fantastiske med mynter, i stedet for bare metall, er at en mynt har en fastsatt verdi, som ikke nødvendigvis henger sammen med verdien på metallet. Logikken er at alle som håndterer mynten aksepterer og respekterer den verdien den har, uten at man trenger å forhandle om det.

I dag virker dette så opplagt at vi kanskje ikke tenker over hvilken fantastisk oppfinnelse dette er. Men på den tiden mynter ble oppfunnet var det noe helt nytt. Og det var slett ingen selvfølge at de gamle grekerne skulle få på plass mynter og et myntsystem. Det er nemlig flere ting som skal på plass før mynt kan bli etablert og i hvert fall allment akseptert. Forholdene skulle vise seg å ligge godt til rette i nettopp Lydia, og derfor ble det her denne fantastiske oppfinnelsen først så dagens lys. Det var i hvert fall minst tre viktige forutsetninger som var til stede samtidig:

1. EN STERK SENTRALMAKT

For at alle skulle kunne akseptere en mynt som var mer verdt enn metallet den var laget av, måtte det være noen som garanterte for verdien. Og den som garanterte for den måtte man kunne stole på. Dette kunne ikke være noen andre enn en sterk sentralmakt som

Kongedømmet Lydia eksisterte i antikken, og her ble verdens første mynter utgitt. Lydia utgjør deler av dagens Tyrkia, og sammenfaller brukbart med det vi i dag omtaler som Lilleasia.

hadde full kontroll over sitt område, og som man ikke var redd skulle miste makten og dermed evnen til å garantere for myntene. Ikke nok med det, men denne makten måtte også være så sterk at ingen lot seg friste til å lage forfalskninger i stort omfang, for da kunne jo systemet bryte sammen. Disse forholdene lå til rette i Lydia. Kong Gyges var enormt rik, ikke minst på grunn av enormt rike forekomstene av et metall som heter elektrum, og som er en blanding av gull og sølv. Elektrum kalles ofte hvitt gull eller grønt gull, og fantes som naturlig forekomst i elven Pactulos, som renner gjennom Lydia. Lydiernes ry som gode handelsmenn og den gunstige posisjonen som endestasjon for handelsrutene østover var også en avgjørende faktor for kongens rikdom. I sum gjorde dette at Lydia under Gyges gikk fra å være mer enn bare ett av et utall små kongedømmer rundt Egeerhavet. Det ble et imperium i kraft av sin rikdom, selv om det geografisk ikke var så stort. Det var denne sterke kongen og dette rike imperiet som garanterte for myntene. All myntproduksjon var kontrollert av kongen. Ikke bare måtte Gyges være rik for å få i stand et slikt system. Han må også ha vært særdeles klok. Og ikke minst forsto han nok at det var et sjakktrekk å lage mynter av det lyse gullet han hadde

i elven sin, for som myntutsteder fikk han jo ut en enda større verdi av elektrum enn metallverdien i seg selv.

2. TILGANG TIL METALL

Det neste som måtte til var egnede metaller. Og som vi forstår var Lydia i så måte et eldorado. Sølv og gull kan ofte være vanskelig tilgjengelig og kreve kostnadskrevende gruvedrift. Her lå metallet i elven i form av støv eller bitte små klumper, klar til å hentes opp i store mengder.

3. FERDIGHETER

Det tredje som måtte til var ferdighetene det krevde å lage mynter. Det hadde man også tilgang til i nettopp Lydia. I Lydia hadde det på den tiden utviklet seg et spesielt velutviklet håndverksmiljø. Man hadde håndverkere som arbeidet med de kostbare og harde metallene og edelstener som ankom Lydia via handelsrutene østover. Kongene og stormenn hadde også begynt å bruke segl som symbol på makt, og til dette formålet trengte man å lage verktøy med motiver i sterke metaller. Ikke nok med det. Man eksporterte segl og stempler vide omkring, som for eksempel til Babylon i Mesopotamia. Her hadde man sølv- og gullbarrer som ble brukt som kvittering for handelskre-

ditt som ble gitt mellom kjøpmenn. Barrene hadde inskripsjoner, og verktøyene ble levert fra Lydia. Det viktige i denne prosessen var at man utviklet gode kunnskaper om hvordan man kunne lage sterke verktøy som kunne sette gode avtrykk i harde metaller. Hemmeligheten var herdeteknikken. Man brukte både herdet bronse og herdet stål. Uten slik kunnskap ville det være umulig å lage mynter.

Den unike kombinasjonen av god tilgang på edle metaller, en sterk, rik og klok sentralmakt og gode fagfolk var ingrediensene som Lydia hadde, og til en viss grad var alene om akkurat på 600-tallet før Kristus.

MYNTENE

Den første mynten som utkom var laget i nettopp elektrum. Ja, i over hundre år var alle mynter som utkom i Lydia laget av elektrum. Elektrum er veldig hardt og egner seg godt til mynter.

Den aller første mynten som ble utgitt var rund. Den hadde et avtrykk på den ene siden som anga verdiangivelsen. På den andre siden var den derimot helt blank. Litt knudrete i overflaten, men altså uten inskripsjon av noe slag. Derfor kalles den «blank type». Denne

mynt-typen er ytterst sjelden i dag, men har man penger og tålmodighet kommer det opp en og annen slik blank mynt på auksjon en sjelden gang.

Det rare er at to mynter av denne typen ikke nødvendigvis har samme blandingsforhold av gull og sølv, selv om de har samme verdi og størrelse. Det skyldes at sammensetningen av gull og sølv i elektrum kan variere sterkt. Gullinnholdet kan gå fra 85% som det høyeste helt ned til 45% i sjeldne tilfeller. De første årene tok ikke myntpregerne seg tid til å raffinere elektrum og lage mynter med en fast legering. Ettersom det var pålydende verdi som var avgjørende for myntens verdi i handel ogandel gjorde det jo egentlig ikke noe hva forholdene mellom gull og sølv var.

Selv om Lydia krediteres for denne nyvinningen, finnes det ingen kjente mynter av denne typen preget ved myntverket i Lydia. Myntene ble imidlertid kopiert av de nærliggende kystbyene, som var egne greske bystater. Disse kalles ioniske bystater, etter som de var en del av Ionia, et område i antikken. Det var tolv slike små ioniske bystater – ofte små øyer med navn som vi kjenner fra charterselskapenes reisebrosjyrer. De ioniske bystatene var det som kalles vasallstater under Lydia. De lokale herskerne svarte skatt til Lydia, og fikk til gjengjeld privilegier og beskyttelse. Ordningen var kommet til i fredelige former. De myntene som finnes i dag, og som av og til kommer opp på auksjoner, er preget i en av disse

ioniske bystatene. I numismatisk sammenheng sees lydiske og ioniske mynter i elektrum som en og samme sak.

Mange mener at den blanke myntutgaven med preg bare på en side egentlig må anses som et steg på vei mot mynter, og ikke en mynt i sin rette betydning. Man tror ikke at typen uten preg på en side etablerte seg som en suksessfull nyvinning. De fleste historikere peker på at oppfølgeren må anses som verdens aller første mynt, hvis man legger til grunn at mynten skal ha blitt akseptert og fullt

«Her lå metallet i elven i form av støv eller bitte små klumper, klar til å hentes opp i store mengder.»

ut tatt i bruk. Oppfølgeren hadde preg på begge sider, og ikke bare på den ene siden, som jo er den gjengse forståelse av en mynt. Gjennom et fast motiv skiller den seg ut fra rene metallstykker som bare har et segl eller annet stempel på seg. Den første reelle myntutgaven hadde tett i tett med røffe striper på den ene siden, og kalles rett og slett stripe-typen. Dette stripe-motivet er et karakteristisk kjennetegn på de tidligste myntene fra Lydia og de ioniske bystatene. Utrolig nok er dette en mynt som samlere har mulighet til å

skaffe seg uten å blakke seg helt. Fra noen tusenlapper og oppover til hundretusen kroner og vel så det kan man sikre seg en liten eller litt større stripe-mynt i elektrum fra Lydia eller nærliggende ioniske bystater – verdens første mynt. Jeg har selv holdt en slik i hendene noen ganger, og for en myntsamler gir det unektelig en følelse av å holde historien i hendene. Myntene skulle raskt utvikle seg, og med neste utgivelse dukket mer reelle motiver opp. Andreutgaven har små dyremotiver preget oppå de karakteristiske stripene. Alle mynter med motiver over stripene er ytterst sjeldne. Etter Kong Gyges fulgte først Kong Ardys, deretter Kong Sadyattes og så Kong Alyattes. Alyattes mynter er kanskje de mest velkjente blant samlere. De bærer et løvemotiv og kalles bare løvemynter. Etter hvert kom også mynter med et løvehode som vender mot et oksehode, også det et vanlig motiv på elektrum-mynter fra Lydia. Dette er symbolet for hovedstaden Sardis. Myntene fikk også et fast gullinnhold på 55%.

Det utrolige er at Kong Gyges myntoppfinnelse fra 650-tallet f. Kr til forveksling er akkurat identiske med dagens myntkonsept. Den dag i dag er mynter runde, de har inskripsjon på begge sider, den ene siden viser verdiangivelsen, og verdiangivelsen er uavhengig av metallverdien. Som i dag er det en myntutsteder som garanterer for mynten. En mer robust oppfinnelse skal man lete lenge etter. Valutaen som Kong Gyges innførte for sine elektrum-mynter var «stater». Dette betyr rett og slett bare «vekt». Gjennom alle tider har begreper for vekt og mynt-

enheter vært tett tilknyttet hverandre. Bare tenk på mark og pund i litt nyere tid. Begrepet stater stammer visstnok fra fønikernes ord for vekt som var shekel (akkurat, det ble også en myntenhet). «Stater» var uttrykket for den høyeste verdien, og så ble myntene oppdelt i fraksjoner av stater. Halv-stater, tredjedels-stater («trite»), sjettedels stater («hecte»), tolvtedels-stater og så videre. Det gikk helt ned til 192-dels stater. Myntene ble mindre og mindre etter som de utgjorde mindre og mindre av en stater, og den aller minste typen er så liten at den blir nesten borte mellom fingrene. En stater tilsvarte omtrent betaling for en leiesoldat i tre måneder. For en 24-delsstater kunne man kjøpe seg en sau.

De lydiske statere som samlere i dag kan greie å skaffe seg er stort sett de mindre typene, som 24-dels og 48-dels statere. De største myntene er ekstremt sjeldne og svært kostbare. Alle mynter i elektrum utgitt under kongedømmet Lydias korte periode går under fellesbetegnelsen «verdens første mynttype», enten de er utgitt i Lydia eller i de ioniske bystatene.

Stater-mynter hadde litt ulik vekt i Lydia og de ulike ioniske bystatene, men var i begynnelsen store og i området 13 til 17 gram. Stater skulle bli det etablerte myntbegrepet i antikken i hundrevis av år, og ble brukt av utallige greske bystater, helt til etter Kristi tid. Vekten ble etter hvert lettere, og mer i området 7-8 gram, avhengig av hvem som utstedte mynter. De keltiske folkegruppene som etter hver utvandret fra området nord i Grekenland helt til områder som Frankerriket og De

britiske øyer tok med seg stater-begrepet. Alle de tidligste mynter på britisk jord er statere, og viser nok engang lille Lydias påvirkning på verdenshistorien.

Kong Gyges oldebarn Kong Alyattes var den første som innførte bokstaver på myntene – setninger med et kort budskap. Han var også den første personen i verdenshistorien som har navnet sitt på en mynt.

Kong Gyges burde vært mer berømt enn han er i dag. Men det er ikke alltid at de som skriver historien fordeler ære og heder som det seg hør og bør. Men om Kong Gyges navn ikke er så påaktet som jeg synes det burde være, kan ikke det samme sies om hans tippoldebarn. Hans navn er nemlig atskillig bedre kjent. Kong Gyges tippoldebarn er nemlig Kong Krösus av Lydia. Og Krösus har blitt et ord i ordlisten til og med. Det betyr i dag noe slikt som en styrtrik person. Og Krösus var nettopp det. Han var samtidens desidert rikeste person. Og rikdommen var bygget opp nettopp på forekomstene av elektrum og den rike produksjonen av mynter, som i de nesten hundre årene som var gått fra Kong Gyges til Kong Krösus tid hadde begynt sin seiersgang i den antikke verden.

Krösus videreutviklet konseptet til sin oldefar og sine forfedre. Han var den første som skilte mynter i rene gullmynter og rene sølvmynter. De høye verdiene var laget i gull og de lavere i sølv. Han etablerte et bytteforhold mellom gull og sølv på 1:10. På samme måte som Kong Gyges ide om mynter langt på vei er

uendret i dag, ble Kong Krösus konsept med mynter i separate metaller en standard helt frem til vår tid.

Det er mye man vet, men også mye man ikke vet om bruken av de tidligste elektrum-myntene. En ting arkeologene og historikerne grubler på er hvorfor de finner så mange elektrum-mynter når de graver ut templer, men ingen når de graver ut handelsplasser i Lydia. De vet at myntene etter hvert spredte seg vidt omkring til byer lydiene handlet med, men hvorfor finnes de ikke på markeds-plassene i Lydia?

Noen steder kan man finne opplysninger om de første myntene fra øya Aegina, rett utenfor Athen, og ifølge enkelte eldre kilder kan det øyensynlig se ut til at de første myntene fra Aegina utkom så tidlig som år 700 f.Kr. Men historikere har kommet til at myntene fra Aegina ble utgitt senere, og det er konsensus blant historikere og numismatikere om at Lydia var først.

Lydias kongedømme gikk under med Kong Krösus. Rundt år 540 f.Kr ble Lydia erobret av perserne, og de ioniske bystatene gikk med i dragsuget. Kongedømmet varte mindre enn to hundre år. Men om kongedømmet i Lydia gikk inn i historiens mørke gjorde ikke de lydiske kongenes store oppfinnelse det. Sjelden har et så lite kongedømme satt er sterkere preg på verdenshistorien.

▲ Slik så verdens aller første mynt ut, eller det som er forløperen. Her ser vi at den ene siden er blank, mens den andre har et segl som symboliserer verdi. Mynten er utgitt under kong Gyges av Lydia, og utkom i en av de ioniske bystatene som var såkalt vasallstater under Lydia. Mynten utkom omkring år 660 f.Kr.

◀ Mange holder dette for å være den egentlige førsteutgaven av mynter, etter som det er første utgave med motiv på begge sider. Som vi ser har mynten striper på den ene siden – et ganske primitivt motiv, men et sted må man jo starte. Mynten er utgitt av en ionisk bystat som var underlagt kongedømmet Lydia midt på 600-tallet f.Kr.

▲ Dette er verdens første mynttype med et reelt motiv. Den viser et løvehode på en bakgrunn av striper. Løvehodet symboliserte det lydiske kongedømmet.

◀ Dette er kanskje det mest karakteristiske av motivene på verdens første mynttyper fra kongedømmet Lydia. Det er utgitt under Kong Krösus og viser en løve og en okse. Dette er motivet som symboliserer Sardis, Lydias rike hovedstad.

FRA VERDENS MYNTVERK

REKET BORT FRA MYNTVERKETS HYLLER

For 100 år siden startet Det Statlige Amerikanske Myntverkets avdeling i Denver å prege den såkalte Mercury Dime, en 10 cent sirkulasjonsmynt i sølv. I anledning av 100-årsjubileet for denne nå så populære samlemynnten, ble det i år gitt ut en minneutgave i gull som skulle vise seg å bli svært ettertraktet.

Det var ville tilstander da amerikanske samlere satt klare foran datamaskinene sine for å sikre seg minnemynten i 99,99 % rent gull da den ble utgitt tidligere i år. Etter bare 45 minutter var 98% av opplaget på de 125.000 eksemplarene revet bort! Sjelden har vi sett en så stor pågang på en myntutgivelse. Nå er myntverket utsolgt og mynten omsettes kun i annenhåndsmarkedet. Det Statlige Amerikanske Myntverket gir totalt ut tre minneutgaver med 100 år gamle myntdesign i år.

Samlerhuset tilbyr et sett med den originale Mercury Dime sølvmynten fra 1916 sammen med den utsolgte minneutgaven i 99,99 % gull. Du bestiller settet på www.samlerhuset.no/mercurydime eller ved å ringe oss på telefon 0 25 50. Bestillingsnummer: 47016181

Den legendariske Britannia

Sammen med den berømte Sovereign gullmynten, er den legendariske Britannia sølvmynten Englands mest kjente mynter. Mynten har vært utgitt av Det Kongelige Britiske Myntverket siden 1887 og feirer dermed 20-årsjubileum neste år. Britannia utgis i flere ulike størrelser, og er ekstra flott i den massive 5 unse sølvmynten. Motivet av Britannia er selve personifiseringen av England, der hun symboliserer nasjonens ulike idealer og verdier opp gjennom historien. Tross hennes mystiske fremtoning reflekterer hun mektige kvinner gjennom tidene. Bevæpnet og årvåken står hun som Storbritannias beskytter.

Samlerhuset tilbyr den klassiske britiske sølvmynten Britannia og du bestiller den på www.samlerhuset.no/britannia eller ved å ringe oss på telefon 0 25 50. Bestillingsnummer: 47016186

FRANSK EURO MINNE-MYNT BELAGT MED GULT OG SORT GULL

De franske Euro minnemyntene er alltid et skritt foran når det kommer til innovasjon i pregningsteknikk. I år har Det Statlige Franske Myntverket overgått seg selv med utgivelsen av en virkelig praktmynt i sølv som hedrer nasjonalmuseet Musée d'Orsay. Detaljer i motivet er belagt med gult gull og det eksklusive platinametallet rhodium, også kalt sort gull.

Mynten er en del av det franske minnemyntprogrammet som hedrer UNESCOs verdensarvliste og landemerker langs elven Seinen i Paris. Minnemynten er praktfull og detaljrik med spennende kontraster. Mynten blir også gitt ut i rent gull, men Mynt & Historie mener at dette er en utgivelse som gjør seg best i sølv.

Samlerhuset tilbyr den vakre franske 5 unse Musée d'Orsay minnemynten i sølv som ble utgitt 10. juni i år. Du bestiller den på www.samlerhuset.no/frankrike eller på telefon 0 25 50. Bestillingsnummer: 47016187

En engel i gull

Den lille britiske øystaten Isle of Man har hvert år de siste drøye 30 årene gitt ut gullmynten som er en reell konkurrent til de store, etablerte gullvalørene som den sør-afrikanske Krügerand og Maple Leaf fra Canada. Motivet viser engelen St. Michael som dreper dragen. Revers side har portrettet til Dronning Elizabeth II. Angel Coin gullmynten fikk allerede året etter den første utgivelsen i 1984 prisen for «best gold coin» i internasjonal kåring. Da denne mynten først ble utgitt, var Krügerand den ledende gullmynten på verdensmarkedet. Med stadig opptrapping av

apartheid-boikotten var det behov for en ny gullmynt for å møte etterspørselen etter gull. Med samme størrelse og myntinnhold som den sør-afrikanske mynten, fikk «Angel Coin» englemynnten fra Isle of Man raskt kallenavnet «Krügerand-killer». Fra 2014 ble englemynnten også utgitt i sølv. I 2016 blir «Angel Coin» gullmynten utgitt med et spesielt myntmerke for å hedre Dronning Elizabeth IIs 90-årsdag.

Samlerhuset tilbyr Engle-gullmynten med det spesielle myntmerket i forbindelse med Dronning Elizabeth IIs 90-årsdag. Du bestiller på www.samlerhuset.no/angel eller på telefon 0 25 50. Bestillingsnummer: 47016188

Emil fra Lønneberget på gullmynt

På gården Katthult i Småland bodde det en liten gutt som het Emil. Slik starter historien om Emil fra Lønneberget, den populære barnebokfiguren ført i pennen av Astrid Lindgren. Hun har selv sagt at hun gråt da hun hadde skrevet sine siste ord om Emil, fordi hun aldri kom til å treffe den lille karen igjen. Antagelig ville hun derfor vært glad for nyheten om at gullklumpen hennes, Emil fra Lønneberget, nå foreviges i nettopp rent gull! Når denne utgaven av Mynt & Historie gikk til trykking, var nylig designet på

denne flotte minnemynten klart. Selskapet «Saltkråkan», som forvalter Astrid Lindgrens forfatterskap har vært involvert i prosessen fra start til slutt. Deler av overskuddet fra salget av Emil-myntene går til veldedige formål. Mynten representerer nostalgi på høyt nivå, antagelig også på tvers av generasjoner. Kanskje er det en drøm både for besteforeldre og barn å introdusere nettopp gleden ved å samle på mynter, og lære om kultur og historie gjennom denne mynten?

Samlerhuset tilbyr den lekne Emil-gullmynten. Du bestiller den på www.samlerhuset.no/emil eller på telefon 0 25 50. Bestillingsnummer: 47016189

Blir du med å lage snømann? Nå kommer Disney Frost-myntene!

Den norskinspirerte storfilmen Frost fra Disney har på kort tid blitt en av de store klassiske Disney-filmene.

Figurene fra filmen har funnet veien inn i små og store hjerter over hele verden. Nå kommer myntene som ikke bare verdens barn, men også voksne tilhengere har ventet på! Serien Frozen – Magic of the Northern Lights starter med sølvmynten med motiv av isdronningen Elsa. Historien om Elsa er inspirert av HC Andersens Snedronningen, og filmen har for øvrig klare referanser til Norge og norsk kultur. Selv deler av filmmusikken er laget med norske toner. De fem offisielle Disney Frost-myntene i sølv er preget med farger av rollefigurene Elsa, Anna, Snømannen Olaf, Kristoff og reinsdyret Svein samt Anna og Elsa sammen. Bak alle figurene ser vi det dansende nordlyset, som er inspirert av den norske naturen og som holder Anna våken om natten. Disneys offisielle Frost-minnemynter slipper magien inn i myntenes verden.

Samlerhuset tilbyr den offisielle Disney Frost-mynten med motiv av isdronningen Elsa. Etter hvert som de utgis vil du også kunne sikre deg de andre Frost-myntene i serien. Du bestiller på www.samlerhuset.no/frost eller på telefon 0 25 50. Bestillingsnummer: 47016190

Endelig kommer de offisielle Disney Frost-myntene med motiver av de kjente og kjære figurene fra den populære filmen.

Bergenhus festning i Bergen. Foto: shutterstock.com

Falskmynting i Norge i middelalderen

I Norge har vi to store skattefunn med falske mynter fra middelalderen. Nærmere bestemt fra Kalfarli i Bergen med 1800 falske penninger fra 1280-årene og Alstad på Toten med flere enn 1600 falske penninger fra 1290-årene. Disse skattene er enestående i skandinavisk middelalder.¹

Svein Harald
Gullbekk

NUMISMATIKER OG PROFESSOR,
KULTURHISTORISK MUSEUM,
UNIVERSITETET I OSLO

I 1910 kom noen veiarbeidere over en stor myntskatt i Kalfarli i Bergen. Skatten inneholdt nærmere 1800 penninger av riks-våpentypen, samtlige falske.

I likhet med ekte mynter er falskneriene fra Kalfarli slått på svært gode blanketter. Gravøren bak myntstemplene har utført et imponerende arbeid bortsett fra en stavfeil i omskriften. De har dessuten et betydelig dårligere sølvinnhold enn tilsvarende ekte pregninger som inneholder omkring 25 % sølv. Kalfarlimyntene inneholder mindre enn 1 % sølv, det vil si at de må regnes som kobberpregninger.

Noen av penningene ble gitt tilbake til finnerne. Siden har flere av disse blitt kanalisert til samlermarkedet. De er på ingen måte enkle å finne, men om man får tak i en såkalt riksvåpenpenning er den sannsynligvis fra Kalfarliskatten. Falske riksvåpenpenningene er i dag langt vanligere i privat eie enn ekte.

Falskmyntnere som står bak de samtidige forfalskningene var ypperlige håndverkere.

«Falskmyntneriene fant sted under Kong Eirik Magnussons tid (1280-1299) som konge i Norge. Samlet sett er det funnet langt flere falske enn ekte mynter fra denne perioden.»

Noen få år senere møter vi nok et omfattende falskmyntnerprosjekt. Denne gang på det sentrale Østland. Mer presist på Toten. Denne gangen var det mynttyper utgitt i 1290-årenes første halvdel som ble forfalsket. Her dreier det seg om mynt slått i både kong Eirik Magnussons og hans lillebror hertug Håkons navn.

Dessverre er det bare bevart en mindre del av myntene fra Alstad-skatten. Finneren skal ifølge tradisjonen ha sendt store deler av myntene i smeltedigelen. Resultatet var ikke store mengder sølv. For å bruke Schives formulering: «af den hele Masse ikke [var] mer godt Sölv, end som var nödvändigt til Beslaget paa Hovedet af en Tobakkspibe.»² Dette enkle faktum forteller oss at det må ha vært særdeles slette mynter dette dreide seg om. Og at det i så fall må ha vært en tobakkspipe med usedvanlige numismatiske kvaliteter!

Falskmyntneriene fant sted under Kong Eirik Magnussons tid (1280-1299) som konge i Norge. Samlet sett er det funnet langt flere falske enn ekte mynter fra denne perioden. Dette er et paradoks, men det kan ikke tolkes slik at falsk mynt var mer utbredt enn ekte. Isteden må det ses som at bruken av mynt var så utbredt at falskmyntnerne så muligheter for å sette sine falske penninger i omløp. Falskmyntnere tok betydelig risiko. Muligheten for økonomisk vinning må ha vært svært attraktiv.³

VIDERE LESING:

Ernst Nathorst-Böös, «Hela världens tjuv. En studie i straffen för mynt- och seddelförfälskningsbrotten före cirka 1850» (Stockholm 1973).

Referanser:

- 1 Schive 1865, 80-81; Bredo Morgenstierne, Myntfund i Kalfarlien, Bergens Museums Aarbok 1914-1915, nr. 10
- 2 Schive 1865, 80-1
- 3 Gullbekk 2008, 56-7
- 4 DN I, 432; RN III, 1115

Falskmyntnervirksomhet ble overalt ansett for å være alvorlige brudd på rikets lov. Ikke bare ble det sett på som bedrageri utført for å oppnå økonomisk vinning. Det var også brudd mot kongens rett til å slå mynt, og det vil si en majestetsfornærmelse. Fornærmelser mot selveste majesteten ble straffet med lovens strengeste straffer, enten det var tap av høyre hånd, hending, koking i olje eller fredløshet.

I Norge hadde kongemakten overtatt som lovgiver i samfunnet ved midten av 1200-tallet. Under Magnus Lagabøte ble lovgivningen i riket ble samlet i en landslov – en lov for hele landet – i 1274. Straffen for falskmyntneri ubotamål, det vil si en forbrytelse så alvorlig at den ikke kunne bøtes.

Det er et velkjent faktum at pengefalsk omfatter mer enn bare falskmyntnerier. Den første dokumenterte pengefalsknarsaken i norsk historie utspilte seg i Jostedal. Gudrun hadde lagt neper i landskyldsmøret* til kongen. Vi teller år 1318 og beveger oss i et samfunn hvor penger på ingen måte bare var synonymt med mynt⁴. Vi vet ingen ting om Gudruns skjebne. Straffen hun fikk var trolig streng.

* landskyld var den årlige avgiften leilendinger utredet til eierne av jorda for bruken av leilendingsgods. I samsvar med eldre tiders naturalhusholdning ble den i alminnelighet betalt med gårdens produkter. Smør var en av de viktigste formene for landskyld, i tillegg til korn, talg, fisk, salt, hud og skinn.

Kilde: snl.no

Å koke levende mennesker som straff var intet nytt i middelalderen. Dødsstraff ved koking er beskrevet i kinesiske kilder fra 200-tallet f.Kr. / iStock

Falskmyntnere kokt i vin

Dødsstraff ved koking ble lovfestet i England i 1531. Noen tiår senere ble koking avskaffet som straff i de nordlige provinsene i Nederlandene. Praksisen fortsatte i sørlige provinser ut 1600-tallet. De siste tilfeller der falskmyntnere ble kokt i offentlighet har vi fra Brussel i 1733.

Flere steder på tysk område lot man dømte falskmyntnere kokes i vin. Vinen skulle føre til at offeret skulle bli så beruset at det lindret smertene. Smertene må selvfølgelig ha vært forferdelige. I et grotesk tilfelle av en avrettelse i Stralsund 1431 ble straffen skjerpet ved at det kokende vannet ble avkjølt tre ganger før dødsdommen endelig ble eksekvert.

Straffedømte falskmyntnere ble ofte kokt i olje og enkelte tilfeller i vann. Det sies at dødskampen skulle ha vært kortvarig

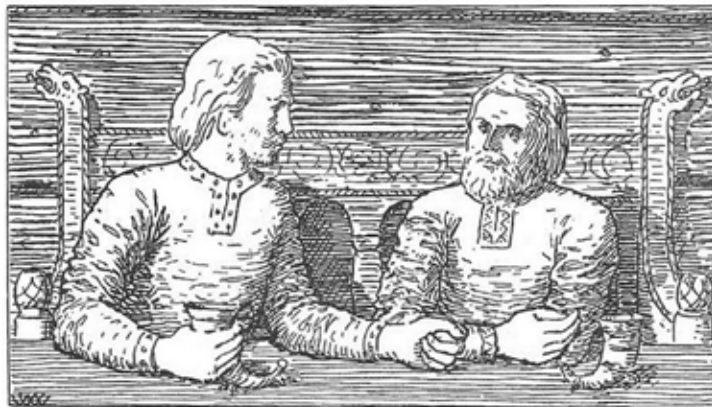
da de dømte ble styrtet i karet med hodet først. I en domsprotokoll fra 1586 fra Lille i Frankrike eksisterer det tegninger av dødsdømte som blir sendt i den sorte gryte med hodet først. Begrunnelsen for å koke falskmyntnere blir beskrevet i en rettsprotokoll fra Hamburgs byrett i 1497. Den dømte skal kokes fordi han selv har forfalsket mynt gjennom hvitkoking (for å få frem sølvet). I retsterminologien omtales dette som straffens speilende karakter.

Den ene av disse er en falsk penning fra 1280-årene. Klarer du å se hvilken? (Mynten med sår i blanketten er den ekte).

SLAGET VED HASTINGS I 1066:

BLE ENGLANDS SKJEBNE BESTEMT AV VINDEN?

Harald Hardråde likte å ta seg en fest. Her satt han med Svein ein kveld og svalla og drakk», beretter Snorres kongesagaer. (Illustrasjon: Wilhelm Wetlesen, Snorre Sturlasons Heimskringla, J.M. Stenersen & Co 1899./NTB scanpix)

I 1066 falt Harald Hardråde i kamp under Slaget ved Stamford Bridge. Senere slo Wilhelm Erobreren engelskmennene i Slaget ved Hastings og ble Englands nye konge. Men hva om vinden hadde snudd og Hardråde hadde kommet til England senere? Vi har snakket med vikingtidsentusiast og grunnlegger av Samlerhuset Ole Bjørn Fausa. Han har lenge latt seg fascinere av vikingenes liv og virke.

På begynnelsen av 1000-tallet var det de danske vikingene som dominerte den engelske kongetronen, og mange nordmenn var også med på disse toktene og erobringene. Den angelsaksiske kongerekken ble brutt da Svein Tjugeskjegg invaderte England i 1013, og danskene dominerte da helt frem til Kong Hardeknut døde brått med en drink i hånden der han «falt plutselig til bakken med fryktelige krampetrekninger, og de som sto ved siden av ham tok seg av ham og han talte intet ord etterpå...» Da ble Edvard Bekjenneren konge av England.

I 1065 ble Kong Edvard syk. Siden han var barnløs, begynte posisjoneringen da han lå på dødsleiet. Hvem skulle nå bli Englands neste konge? – Det var mange som mente de hadde rettigheter på tronen, forteller Ole Bjørn Fausa, grunnlegger av Samlerhuset og vikingtidsentusiast. – En av disse var Harald Hardråde.

Bakgrunnen for Hardrådes påståtte rett til tronen var at den i sin tid skal ha blitt lovet til hans nevø Magnus den gode, men i stedet gitt til Edvard. Harald

Hardråde og Magnus den gode var begge konge av Norge og Danmark før Magnus døde i 1047 og Harald Hardråde ble enekonge i Norge.

– Og nå ville Harald Hardråde gjøre opp for den uretten han mente hadde skjedd da Edvard Bekjenneren ble konge av England. Han gjorde klar en hær for å reise til England og hevde sin rett. I mellomtiden døde til slutt Edvard, uten at Harald Hardråde hadde fått kommet seg av gårde. Samtidig i Frankrike satt Wilhelm Bastarden. Han mente også han hadde rett på tronen, ettersom Edvard angivelig skulle ha lovet ham det. – Så da satt de der, forteller Fausa entusiastisk, - på hver sin side og gjorde seg klare mens de engelske aristokratene satte den engelske jarlen Godwins sønn Harold Godwinsson på tronen. De ville så visst ikke ha en utlending på tronen. – Det skapte stor forbannelse. Både hos Harald Hardråde i Norge og hos Wilhelm Bastarden i Normandie. Begge flåtene gjorde seg klare.

– Vikingenes skip var riktignok imponerende for sin tid, forteller Fausa. – Men de kunne ikke seile i motvind slik man kan med moderne seilskuter.

Derfor ble normannerne liggende i havn og vente på at vinden skulle blåse fra riktig kant. Samtidig fikk Harald Hardråde og hans flåte vinden på sin side, og kom seg til England fra nord. Han hadde fått med seg nyheten om at Godwinsson hadde kommet til makten, og han bestemte seg for å ta York først. – For å distrahere og forvirre engelskmennene, sendte Hardråde en liten mini-hær ned til Brighton, forteller Fausa. – Slik skulle de tro at det var der det var et vikingangrep. Hele den engelske hæren reiste dit, og det ble ganske enkelt for Hardråde og gjengen å ta York.

– Men så fikk Godwinsson beskjed om at York var tatt. Harald Hardråde var likevel ikke bekymret. Han hadde regnet ut at det ville ta flere uker for den engelske hæren å komme seg fra Brighton og oppover. Derfor fryktet han ingenting. En dag han var ute i ærend for noen ganske trivielle avklaringer, uten rustning og annen beskyttelse, angrep engelskmennene overraskende. De hadde marsjert om lag 70 kilometer om dagen i en uke for å overmanne nordmennene. Harald Hardråde befinner seg noen timers marsj unna resten av den norske hæren, med bare noen hundre menn uten noe særlig våpen. Overmakten er helt kapital og slaget ved Stamford Bridge er et faktum. Hardråde kjempet en heroisk kamp i over 12 timer der hans overlegent undertallige menn stilte seg i skjoldmur og kjempet selv om det bare var et tidsspørsmål om når de ble nedslaktet og overmannet. Med en pil gjennom øyet dør Harald Hardråde i kamp og den norske hæren reiser hjem igjen. Ole Bjørn Fausa har alltid vært fascinert av historie, og vikingtids-historie spesielt. Han peker på det spennende med tilfældighetene som gjør at historien har blitt som den har blitt.

– Dagen etter at Harald Hardråde ble bekjempet ved Stamford, fikk Godwinsson vite at Wilhelm hadde angrepet i Hastings. Den engelske hæren var slitne etter den intensive marsjen mot nord, og ikke minst den langvarige kampen mot nordmennene. Likevel måtte de marsjere nedover for å kjempe mot nok en inntrenger og trussel til tronen. I realiteten var de allerede alt for slitne da de kom frem. Wilhelm Bastarden hadde rukket å bygge opp forsvarsverket i sør og Godwinsson tapte. Wilhelm av Normandie ble til Wilhelm Erobreren og konge av England.

– Omstendighetene gjorde at det kan ha vært vindretningen som var avgjørende for slaget som etablerte England, spekulerer Fausa. – Hva om vinden hadde snudd og det var Wilhelm som kom først og utmattet den engelske hæren? Hadde Harald Hardråde da kunnet vinne den engelske tronen, og ville hans slekt klare å holde på den gjennom hele middelalderen og opp til vår tid, slik Wilhelm Erobrerens etterslekt har gjort?

Etter slaget ved Hastings rømte brorparten av den opprinnelige engelske adelen, og England ble helt forandret. Til og med språket ble fransk, slik normannerne snakket. Men mange tusen ord i det engelske språket stammer fra det norrønne språket. Til og med Hastings stammer fra det dansk-norske *hestenga*.

Også Wilhelm Erobreren ga ut mynt, både i sin tid som hertug av Normandie og som konge av England. Det er godt mulig å få tak i pene eksemplarer av slike nær tusen år gamle originalmynter, men prisene varierer veldig.

Det var Harald Hardråde som etablerte et fungerende pengevesen i Norge. Gjennom hele sin kongetid utmyntet han penninger av én hovedtype med et trikvetra-tegn på aversen. Denne trikvetraen ble tatt opp igjen i myntmotiver da Kong Haakon VII skulle utmynte nye sirkulasjonsmynter etter unionsoppløsningen i 1905.

Det franske myntverket gir i år ut en minnemynt i gull for å markere Slaget ved Hastings i 1066 der Wilhelm Erobreren vant den engelske tronen. På avers side vises portrettet til Matilda av Flanderen, Wilhelms hustru og Englands første dronning.

Samlerhuset tilbyr også originale mynter fra Wilhelm Erobreren. Bestill på www.samlerhuset.no/vilhelm eller ring oss på telefon 0 25 50. Bestillingsnummer: 47016182

Samlerhuset har sikret seg de første myntene i opplaget av den franske gullmynten som minner Slaget i Hastings og Matilda av Flanderen, Englands første dronning. Du bestiller mynten på www.samlerhuset.no/vilhelm eller telefon 0 25 50. Bestillingsnummer 47016191

GULL, SØLV OG BRONSE

I sommer skal utøvere fra hele verden kjempe om heder og ære under OL i Rio de Janeiro, og prestasjonene belønnes med medaljer i edelt metall. De offisielle utøvermedaljene ble lansert i midten av juni og er laget med tanke på en bærekraftig utvikling av industrien.

FOTO: JOGOS RIO 2016

I fremstillingen av gull brukes som regel kvikksølv for å trekke det edle metallet ut av malmen. Det skaper forurensning med både giftige damper og væsker, og man anslår at en tredjedel av det kvikksølvet som ender i naturen blir sluppet ut av selvstendige gullgravere. Gullmedaljene som deles ut under OL i Rio i sommer er laget med gull som er utvunnet uten bruk av kvikksølv med et høyt fokus på bærekraftighet i hele produksjonslinjen fra utgraving til design og frem til ferdig produkt. Medaljene i sølv og bronse inneholder 30 prosent gjenvinnbare metaller, og halvparten av plasten i medaljebåndet kommer fra resirkulerte plastflasker. Medaljene til de paraolymiske leker er utstyrt med en liten innebygd anordning som lager ulik lyd når man rister på medaljen, avhengig av om den er i gull, sølv eller bronse. Til sammen er det nå produsert over 2.000 medaljer hvorav 812 i gull, 812 i sølv og 864 i bronse.

Samlerhuset i Norge har også rettet fokus mot bærekraftig utvinning av gull, for å sikre rettighetene og arbeidsforholdene til de mange hundre tusen mennesker i verden som livnærer seg på gruvedrift i småskala-gruver. Selv om verdens store myntverk nok benytter gull og metaller fra sertifiserte gruver med gode forhold, så ønsket Samlerhuset å engasjere seg for å bidra til forbedring for arbeiderne også i disse småskala-gruvene. Gjennom et samarbeid med organisasjonen Fairmined er Samlerhuset nå engasjert i et langsiktig samarbeid for å forbedre helse- og miljøforholdene. I 2015 ble det som antagelig er verdens mest anerkjente medalje, Nobels Fredspris medalje, preget i slikt Fairmined gull hos Det Norske Myntverket - på oppfordring og initiativ fra Samlerhuset.

Det er ikke gull alt som glimrer

Et ekte OL-gull står høyt på ønskelisten til mange idrettsutøvere. Men som ordtaket sier; det er ikke gull alt som glimrer. Vi må faktisk helt tilbake til 1912 for å finne en OL-medalje i rent gull. Siden den gang har det kun vært utenpå. Retningslinjene for OL-gullet tilsier at medaljen må inneholde minst 6 gram gull. Men så er det heller ikke gullverdien utøverne er der for å vinne. Den symbolske verdien av et OL-gull vil alltid kunne overgå metallet.

Første norske OL-vinner: Ferdinand Bie ble opprinnelig nummer to i øvelsen femkamp under OL i Stockholm i 1912. Da vinneren Jim Thorpe ble diskvalifisert av IOC et halvt år senere, fikk Bie den olympiske gullmedaljen. 1912 var sist det ble brukt rent gull i en OL-medalje. Foto: Wikimedia Commons

De offisielle sølvmyntene til OL i Rio
Bestill på www.samlerhuset.no/rio eller ring 0 25 50 i dag

OFFICIAL
LICENSED COINS

Kun 999 offisielle myntsett
– få til Norge!

De 8 første offisielle
OL-myntene i sølv

Metall: 92,5% sølv | Diameter: 40 mm | Vekt: 27,0 g | Opplag: Kun 25.000 eksemplarer per mynt

- Strengt begrenset opplag – kun 999 sett på verdensbasis
- Individuelt nummerert sølvmyntsett – kun få til norske samlere
- Førsteutgaver i tidenes laveste opplag – fra verdens største samleområde!
- Offisielle sølvmynter fra Brasil i høyeste pregekvallitet proof

Kun få offisielle OL-sett til Norge

I disse dager teller vi ned til de 31. olympiske sommerleker i Rio de Janeiro i Brasil. Nå utgis dette offisielle settet med de 8 førsteutgavene i sølv - og det i kun 999 eksemplarer på verdensbasis. Vi vet ennå ikke hvor mange sett som blir tildelt norske samlere!

Sjeldenheter fra Brasil

Svært få norske samlere har en brasiliansk sølvmynt i sitt eie. Brasil har bare utgitt et fåtall minnemynter i moderne tid, og kun ytterst få utgivelser har vært eksportert for salg internasjonalt. I tillegg til at OL-mynter er verdens største samleområde, bidrar Brasils 200 millioner innbyggere ytterligere til å gjøre disse sølvmyntene til sjeldenheter blant samlere!

Vær rask – kun få sølvmyntsett til Norge!

Bestill på internett
www.samlerhuset.no/rio
Reservasjonsnummer 47016083 (ved telefonbestilling)

Bestill på telefon
0 25 50

© Used under license by the International Olympic Committee

HER SELGES LIONS

Arctic Race medaljen 2016

Overskuddet går uavkortet til Lions humanitære arbeid rettet mot oppvekstvilkår.

150,-

For medalje i aluminiumbronse

500,-

For medalje i sølv

LIONS CLUBS
Nordland

Lions Nordland // lionssj.com
post@lionssj.com // PB 95 • 8801 Sandnessjøen

QUIZ | SPØRSMÅL HENTET FRA DENNE UTGAVEN AV MYNT & HISTORIE

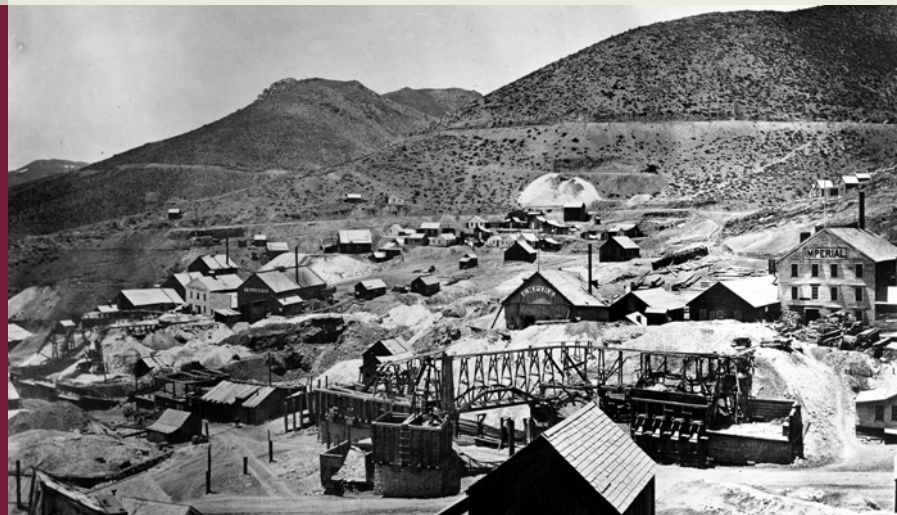

6. Hva var kallenavnet på den prostituerte elskerinnen til Kong Christian VII?
7. Hvilket maleri ble nylig kåret til Norges nasjonalmaleri?
8. Hva er spesielt med medaljene til de paralympiske leker i Rio?
9. Hvilken amerikansk president er den eneste som har fått portrettet sitt på amerikansk mynt i sin egen levetid?
10. Hva var det som satte svenskene ut av spill under Slaget ved Norderhov under Den store nordiske krigen?

SVAR: 6. Støvel-Cathrine 7. Brudeferd i Hardanger 8. De lager lyd når du rister på dem 9. Calvin Coolidge 10. At prestefrua Anna Colbjørnsdatter skjenket dem fulle!

1. Frem til når lå Norges Banks hovedkontor i Trondheim
2. Hva er navnet på den nye 20-kronen med særpreg?
3. Hva var en karoliner?
4. Hvor mange norske gullmynter ble utgitt til OL på Lillehammer?
5. Hvem spiller hovedrollen som Kong Haakon i spillefilmen «Kongens Nei»?

SVAR: 1. 1897 2. Norgespulsen 3. En svensk soldat under Den store nordiske krigen, men også svenske sølvmynter utmyntet under Karl XI og Karl XII 4. Fire 5. Jesper Christensen

SAMLERENS HJØRNE LESERINNLEGG

God dag. Dere har sendt meg bladet Mynt & Historie, og det treffer meg noe i sjelen! Ikke med hensyn til mynter, men med hensyn til historie-fremstillingen. Jeg var i Rouen i forbindelse med 1000-årsjubileet for Hellig Olavs dåp i oktober 2014, tok også en tur til Bayeux for å se beretningen om erobringen til Guillaume le Conquerant – eller Wilhelm Erobreren som han heter hos oss.

Da jeg har god tilknytning til Frankrike, så tillater jeg meg å sende noen utfyllende kommentarer til historietekstene:

Årstallet for vikingenes angrep på Paris (som het Lutece og som var en liten landsby på den tiden) er flere – også i 885 hvor de kom med 700 skip og 10 000 mann. Det het seg da at folkene der opplyste til vikingene at hvis de dro lenger oppover i elven så kom til et fruktbart land hvor det var rikdom, jord og kvinner! Og vikingene dro, sloss tok noen byer og landskaper og etablerte seg der i noen utstrekning. Men byen Sens – som den gang var et sentralt kirkesete – klarte de ikke å ta. Så når jeg dukker opp der i vår tid, lar de meg med stolthet høre at ... «Les Senonais ont repoussé les vikings!» – Folket i Sens kastet ut vikingene.

Men de satte likevel sitt preg på landskapet som etterhvert fikk navnet Bourgogne. Dere opplyser at det var danskene som brakte med seg dette navnet, da vikingene kom fra øya Bornholm i Danmark. Nå er det slik at det er danskene som i store trekk har tatt seg av historieskrivingen gjennom det vi kaller 400-årsnatten og vår nasjonale innstilling helt frem til 1905 var ikke helt på høyden. Men – som dere ganske riktig opplyser – var øyas opprinnelige navn Burgunderholm – fordi de vikingene som

satte seg fast der kom fra Borgund ved Sognefjorden.

De herjet voldsomt på den tiden slik at kong Charles le Simple, avstod hertugdømmet Normandie mot at de skulle forsvare det franske innlandet mot nye viking-angrep.

Det heter seg at dette skjedde i år 911. Året etter konverterte Gange-Rolf – som omtales som Rollon i Frankrike – seg til kristendommen. Hans sarkofag ligger i den praktfulle gotiske katedralen Notre Dame de Rouen. Olav den Hellige ble døpt av hans sønnesønn, Robert som var erkebiskop.

Som det fremgår av Bayeux-teppet, så hadde kong Edvard lovet den engelske kronen til Wilhelm. Harold dro følgelig til Normandie og avla ed til Wilhelm. Men da han kom tilbake til England, tok han makten. Her ble han utfordret av Harald Hardråde som han overvant. Men Wilhelm – gift med Mathilde av Flandern som sammen med dyktige medhjelpere produserte Bayeux-teppet etter slaget ved Hastings – hadde samlet en stor hær, da Harold hadde forrådt

ham. Som kjent vant de i slaget ved Hastings og erobret England.

På den tiden var de veletablert i Normandie, hadde blandet seg med den lokale befolkningen og var blitt fransktalende. Så de snakket fransk i hoffet i England i lang tid fremover. Det engelske kongehus' motto som gjelder den dag i dag er på fransk og er ... «Dieu et mon droit» ... «Gud og mine rettigheter». Den velkjente engelske hosebåndsordnen ble stiftet av Normannerne, mottoet her er også fransk: ... «Honi soit qui mal y pense» ... «Skam over den som tenker ille om dette».

Ja, dette var mitt ørlille bidrag – takker igjen for bladet, mye av historisk interesse her.

Med vennlig hilsen
Erling T. Eggen

akg-images / NTB scanpix

Hei Erling T. Eggen,

Tusen takk for dette historiske bidraget! Spesielt morsomt var det å lese om øya Bornholm og dens navns opprinnelse. Det er alltid interessant med nye opplysninger om de norske vikingenes vandring og virke. Mange av våre lesere setter helt sikkert også pris på disse historiske kommentarene. Vi håper bladet fortsetter å begeistre!

Vennlig hilsen redaksjonen

**HAR DU RIS, ROS, KOMMENTARER
ELLER MORSOMME OPPLYSNINGER?**

Vi vil gjerne høre fra deg! Send en e-post til redaksjonen@samlerhuset.no. Vi besvarer et utvalg innlegg som kommer på trykk.

Kampen om kontantene

Ole Bjørn Fausa
MYNTENTUSIAST OG
STYRELEDER I SAMLERHUSET

DNB har satt i gang en offensiv mot mynter og sedler. Vekk med kontantene, krever konserndirektør Trond Bentestuen i flere avisinnlegg og intervjuer. Og flere lar seg påvirke, ikke minst redaktører i flere av landets aviser, som har latt seg inspirere av bankdirektørene og krever et kontantløst samfunn.

Det er helt åpenbart hvorfor bankene vil ha bort kontantene, til fordel for elektroniske transaksjoner. Når to mennesker utveksler sedler og mynter tjener jo ikke bankene ett eneste øre. Med elektronisk betaling forholder det seg annerledes. Elektronisk betaling er tilknyttet en infrastruktur der banken vet det meste om deg, og detaljert data om din økonomi og dine betalinger er som kjent nesten som hard valuta å regne – det er verdifullt for banken. Banken tar ofte gebyr for transaksjonen, selv om du gjør hele jobben selv. Og de elektroniske pengene du har inntående på konto til noen promillers rente kan banken låne ut med god fortjeneste, ofte til det mangedobbelte. Det er ikke rart de kjemper mot kontantene.

Bankene har få skrupler med å tilpasse systemene sine slik at de får mest mulig ut av en elektronisk transaksjon. Har du prøvd å gjøre en internasjonal overføring rett før helgen, og sjekket når den når frem til mottakeren? Du har sikkert sett det: I helgen er bankens elektroniske betalingsformidling stengt. Penger som er underveis parkeres i betalingssystemene, og kommer først inn på mottakerens konto på mandag. I helgen nyter bankene godt av rentene – de tilfaller hverken den som betaler eller den som mottar penger. Ideen om at bankenes datamaskiner har fri i helgen er like absurd som at maskinene som sender og mottar epost har fri i helgen. Ingen ville funnet seg i at en epost sendt på lørdag ikke kom frem før på mandag. Når det gjelder

banker aksepterer vi at de misbruker denne makten, og få tenker på at bankene tiltar seg milliarder av kroner ved å sikre seg renteinntekter i opptil flere dager. Det er klart de elsker elektroniske penger!

Finansvesenet verden over har milliarder av kroner til disposisjon for påvirkning av politikere, media og opinionen, og budskapet er det samme overalt: Kutt ut kontanter, la bankene ta over all betalingsformidling. De motsatte røstene er ikke alltid like tydelige i debatten, fordi det er atskillig færre ressurssterke enkeltaktører som taler kontantenes sak. Resultatet er at feilinformasjon lett spres. Det er ikke lenge siden Dagsavisen Rogalands Avis

«Mynter har en kulturell verdi langt utover sin funksjon som betalingsmiddel. Vi ville bokstavelig talt blitt fattigere uten.»

skrev at det koster milliarder av kroner å få produsert mynter og sedler i Norge, og brukte dette som et argument mot kontanter (lederartikkel 16. februar 2016). Det er selvsagt ren feilinformasjon, og tilsvarende unøyaktigheter trykkes stadig vekk. Norges Bank betaler kun et par titalls millioner kroner årlig for å få produsert mynter hos Det Norske Myntverket, og selv om jeg ikke kjenner kostnadene ved den årlige seddelproduksjonen er det i en annen størrelsesorden enn det denne avisen skriver.

DNBs direktør uttaler i avisintervjuer (bl.a. i VG 29. januar 2016) at Norges Bank ikke kan redegjøre for 60% av kontantbruken i Norge, og antyder således at sentralbanken vår mangler kontroll over kontantene, i motsetning til den kontrollen bankene har over kontoene. Men det er ikke myndighetenes rolle å vite om hvor alle nordmenn til enhver tid har mynter og sedler liggende, og det er ikke noe kritikkverdigg i dette. Det er hevet over tvil at de som driver svart økonomi og skatteunndragelse har kontanter, men disse har også elektroniske penger i stort monn, ikke minst

i skatteparadis. Hvis det er den svarte økonomien DNB er opptatt av skulle man grepet inn mot sin egen praksis med å bistå de som vil skjule formuer gjennom skatteparadis i stedet for å angripe kontantene, som millionvis av nordmenn bruker på helt lovlig vis.

En annen oppfatning bankene liker å spre er at det går nedover med kontanter, og at kontanter sikkert snart blir overflødig uansett. Dette er en sannhet med store modifikasjoner. Andelen kontanter som sirkulerer i Norge er nemlig konstant eller svakt økende, stikk i strid med det bankene velger å gi inntrykk av. Ja, fra 2014 til 2015 gikk kontanter i omløp opp fra 49,4 milliard kroner til 50,1 milliard kroner, altså en økning på 1,5%, som ikke er så veldig langt unna inflasjonen. Mer enn noe annet viser det at kontanter har en plass i samfunnet og at etterspørselen er der.

Det er mange grunner til at bankene ikke skal få lov til å avgjøre spørsmålet om kontanter alene. Her er de fire viktigste:

Bankene betalingsystemer er skjøre. I en krisesituasjon er systemene lite robuste, og ved naturkatastrofer eller krig kan det tenkes at hele systemet blitt satt sjakk matt. Digital krigføring eller hacking av banker og annen digital infrastruktur kan medføre uante konsekvensene om det t ikke finnes alternativer. Det er ikke sikkert kontanter løser alle problemer i en krisesituasjon. Til det har vi nok ikke tilstrekkelig store mengder tilgjengelig, og kontanter er også delvis avhengig av f.eks. strøm. Men det er det beste alternativet vi kjenner og kan være livsviktige i kriser.

Personverngrunner taler tungt for at ikke absolutt alle betalinger skal registreres og gjøres tilgjengelig. Selv den mest lovlydige borger kan noen ganger ønske at en donasjon eller en betaling skal foregå litt diskret uten at det er det miste ulovlig med dette. At absolutt alle sider av ens betalinger skal kunne gjennomlyses og være tilgjengelig for andre er en ubehagelig tanke for mange. Hva gjør bankdirektøren som ennå ikke har kommet ut av skapet, men som litt diskret vil gå på klubb for å møte likesinnede? Vil han dra kortet i baren og legge igjen info om hvor han har

vært, eller vil han betale kontant? Eller hva med han som vil kjøpe et smykke i gave til sin hemmelige elskerinne? Belaster han familiens husholdningskonto og betaler med kort, og legger igjen elektroniske spor? Mon tro om han ikke heller betaler kontant! Uansett hvem man er eller hva man kjøper, er det ikke sikkert man alltid vil at alt skal kunne spores.

Eldre mennesker sliter med å tilpasse seg ny teknologi. Med begynnende aldersvekkelse er det sannelig ikke lett å henge med og lære seg alt det nye som kommer i rasende fart. Det bidrar til en ytterlig følelse av utilstrekkelighet og tap av kontroll over eget liv om man ekskluderes fra å utføre kontantbetalinger slik man selv føler seg komfortabel med og mestrer.

Mynter og sedler er kulturformidlere. Lite dokumenterer historien mer håndfast enn mynter gjør det. Helt siden år 600 før Kristus, i datidens Lydia, har vi handlet med mynter. Og det er fullt mulig å skaffe seg en mynt fra Jesu tid. Den historien disse metallstykkene bringer med seg og forteller oss er som skatter for oss i dag. På samme måten vil jeg si at samtidens mynter er fremtidens historie. Det er vår tids vitsekort. Myntenes motiver og preg representerer det et lands myndighet er opptatt av, og utvelgelse av motiv og tema representerer et lands historie, verdier og visjoner. Har du reist verden rundt vet du hvordan du studerer mynter og sedler der du kommer. I en globalisert verden er de et symbol som ikke skal undervurderes. De samles av hundrevis av millioner verden over. De har en kulturell verdi langt utover sin funksjon som betalingsmiddel. Vi ville bokstavelig talt bli fattigere uten.

Heldigvis har vi Norges Bank her til lands. Banken holder hodet klart og er krystallklar i sine beskjeder: Kontanter vil være i bruk i mange år fremover, skriver Trond Eklund, direktør for Enhet for kontante betalingsmidler i Norges Bank i en kronikk i Aftenposten tidligere i år. For riktig å markere det innfører nå banken en splitter ny seddelrekke, som forhåpentligvis vil vare like lenge som den forrige. Norges Bank er folkets allierte i kampen mot bankenes enorme makt, og Mynt & Historie og landets myntsamlere skal heie på Norges Bank hver eneste dag.

OLE BJØRN FAUSA

Ole Bjørn Fausa

FORDUMS ØRESUS

Med 50-øren ut av produksjon gikk øre som myntenhet inn i historieboekene

Fra midtre halvdel av 1800-tallet kom gullstandard for fullt i Europa. Da Norge sluttet seg til Den skandinaviske myntunionen fra 16. oktober 1875 betød det slutten for speciedalere og skilling, og starten for kroner og øre som norsk myntenhet. Krona står sterkt den dag i dag, men myntenheten øre er i dag et lukket kapittel. Tiden for øre som myntenhet er forbi, og tilbake står kun desimaler.

I år er det fem år siden Norges Bank kom med nyheten om at 50-øren skulle settes ut av omløp, og 1. mai 2012 sluttet den lille kobbermynten å være gyldig betalingsmiddel. For folk flest hadde øremynt utspilt sin rolle i dagliglivet og dette var noe av begrunnelsen for dens pensjonering. I stedet for å bruke myntene, ble de i stor grad lagt til side og ble liggende og slenge nederst i lommeboek og bortgjemte skuffer. 50-øren sirkulerte rett og slett ikke i noen særlig grad. Rent praktisk og pengepolitisk har ikke inn-

dragningen av 50-øren hatt noen stor betydning. For en historieinteressert samler stiller det seg derimot på en annen måte. – Gamle, norske øremynter er noe man må ha i samlingen når man samler norske mynter, sier Samlerhusets myntekspert, Georg Klammt. – Med 50-øren ute av sirkulasjon er det nå også mulig å samle komplett et område innenfor norske mynter, fortsetter han og forteller økende interesse fra å samle norske øremynter fra start til slutt. Mange samlere synes nok det er vemoedig at barndommens myntenhet ikke lenger er å finne. Fra å være noe man både kastet på stikka med, kjøpte sukkertøy og sparte på sparebøssa, har øremynter gått over i historieboekene.

Georg Klammt er numismatiker i Samlerhuset og forteller om økende interesse for norsk øremynter.

ØRE SOM NORSK MYNTENHET

Øre ble innført som myntenhet i Norge da man gikk over fra speciedalere og skilling til kroner og øre på 1870-tallet. Litt etter litt er de norske øremyntene tatt ut av sirkulasjon før 50-øren satte et endelig punktum for øre som norsk myntenhet. Kortest fartstid fikk 1- og 2-øren som ble tatt ut av sirkulasjon i 1972. 10 år senere var turen kommet til 5- og 25-øren. Norges siste 10-øre ble preget i 1991 og tatt ut av sirkulasjon i 1993.

Den berømte 2-øren fra 1968

Den mest berømte i øremyntenes 137 år lange historie er 2-øren fra 1968. Den ble preget og utgitt uten at noen løftet et øyelokk. Året etter begynte derimot ryktet å gå – om en norsk mynt som skulle være nesten umulig å finne, men som det var lurt å lete etter fordi den var sjelden og kunne bli verdifull. I løpet av noen få måneder ble alle landets syltetøyglass, sparebøsser og glemte skuffer i bortgjemte kommoder på loftet gjennomskøkt i jakten på denne mynten med stor M. Men ingen fant noen gang

denne i syltetøyglassene, sparebøssene eller skuffene sine. Mynten kunne rett og slett aldri ha vært der. 2-øren fra 1968 ble kun preget til et lite antall årssett og hadde aldri vært i sirkulasjon. Samlerinteressen var vekket hos det norske folk. Mye takket være denne lille 2-øren fra 1968. Den siste norske 2-øren ble preget i 1972.

Har du et spesielt minne knyttet til øremynt? Send oss gjerne din historie på redaksjon@samlerhuset.no.

Brutus

Brutus

Brutus

Julius Caesar

Mord og mynt i det romerske riket

Attentatet på Julius Caesar 15. mars 44 f.Kr. er kanskje vår sivilisasjons mest omtalte drap. Siden vårdagen i Roma for mer enn 2000 år siden har folk tatt stilling til attentatmennene, hatt en mening om offeret og latt seg fascinere av hendelsene og det som skjedde etterpå. Myntsamlere er ikke annerledes, og for oss er det enkelt å komme helt innpå dette famøse politiske angrepet; vi kan samle på myntene de preget før og etter attentatet. Det er disse myntene som er tema for denne artikkelen.

Caligula

Julius Caesar (100-44 f.Kr.) var på høyden av sin makt da han ble myrdet. Han hadde skaffet seg ære og berømmelse gjennom krigene mot gallerne, de som er så kjent gjennom tegneseriefigurene Asterix & Obelix. Krigene skaffet ham enorme rikdommer, Caesar hadde tusenvis av soldater i sin tjeneste, og han holdt dem lojale med å betale hver og en av dem i klingende mynt. Det var denaren som var hovedmynten for romerne, en relativt liten sølvmynt på like oppunder 4 gram. Det ble bare unntaksvis preget gullmynter, og en aureus veide like oppunder 8 gram. På høyden av sin makt var Julius Caesar en populær hærfører og politiker, selv om de gamle adelsfamiliene i Roma var skeptiske til ham. Han var elsket av soldatene og mannen i gata.

KRIGERSK PROPAGANDA

Myntene Caesar utgav gjenspeilet hans felttog og ambisjoner. Caesar førte sine tropper vidt og bredt, og slåss i Afrika, Makedonia og Gallia. Myntmesterne og myntverkstedet fulgte etter sammen med alle andre livsnødvendige forsyninger. Soldatene skulle betales på stedet. En av de mest berømte denarene er den som viser en elefant trampe på en slange. Det var en symbolikk som mange tok som Caesar selv som trampet ned Romas fiender. En annen mynt viser et seierstrofé – et trofé bestående av de beseirende gallerne våpen, rustning og skjold. Tydeligere kan ikke en triumferende hærfører signalisere fullstendig seier over fienden. Det var slike mynter Caesar distribuerte til sine veteransoldater, og myntene beviste at de hadde deltatt i noe av historisk betydning og at det var riktig å føre

krigen. Seierherrene skrev ikke bare historien, de preget den også på myntene.

CÆSAR – DIKTATOR PÅ LIVSTID, OG KANSKJE KONGE?

Senatet utropte Julius Caesar som diktator på livstid. Diktator var et embete i den romerske republikken, som bare var i bruk enkelte ganger i krisesituasjoner og bare i meget begrenset tid. Den negative klangen vi forbinder med tittelen var fjernt for datidens romere. Ingen hadde tidligere blitt utnevnt til diktator på

livstid. Dette ga Caesar enorm makt til å forme Roma slik han selv ville. Caesar utga mynter med tittelen, og han fikk sitt portrett på dem; akkurat slik som samtidens konger. Myntene var håndfaste bevis på Caesars makt og ambisjoner. Roma gikk mot enmannsstyre – og kanskje en romersk konge.

Den siste kongen ble avsatt i 509 f.Kr, og siden var tittelen avskydd og latterliggjort. Republikken var for kjær for de fleste romere, og institusjoner med

valg av embetsmenn hvert år – uansett om valgsystemet var korrumpert og langt fra demokratisk – og et Senat med de fremste politikerne, var institusjoner romere flest var stolte av. Da man feiret fruktbarhetsfestivalen Lupercalia 15. februar 44 f.Kr. forsøkte en av Caesars fremste offiserer å plassere en gylden krans på hodet hans. Offiseren var Marcus Antonius (83-30 f.Kr), og han deltok i festivalen som prest, eller augur. Det var ingen tvil om at kransen ville gjøre Julius Caesar til konge, men reaksjonene var blandede.

Oljemaleri av Vincenzo Camuccini fra 1804-05. Foto: Wikimedia Commons

Kjetil Kvist
SAMLER OG NUMISMATIKER

Ingen vet nøyaktig hvor mange som var involvert i planleggingen av attentatet mot Julius Caesar. Det kan ha vært en håndfull, og det kan ha vært noen titalls menn. Like lite vet vi om hvilke motiver de hadde for å ta livet av diktatoren.

Julius Caesar

Mange applauderte det som var i ferd med å skje, men mange holdt seg også tause. Det endte med at Caesar avviste kransen, og fikk den plassert i Jupitertemplet. «Jupiter var den eneste kongen over romerne,» sa han. Noen mener at det var etter dette opptrinnet konspirasjonen ble født. Republikken måtte red- des. Ikke bare hadde noen forsøkt å plassere en krone på hodet hans, men han hadde som andre konger plassert portrettet sitt på en mynt. Det var uhørt i romersk tradisjon. Ingen vet nøyaktig hvor mange som var involvert i planleggingen av attentatet mot Julius Caesar. Det kan ha vært en håndfull, og det kan ha vært noen titalls menn. Like lite vet vi om hvilke motiver de hadde for å ta livet av diktatoren. Det kan ha vært personlige ambisjoner, eller hevn for noe Caesar gjorde mot dem eller deres familie. Og det kan ha vært for et edelt politisk formål om å bevare republikken for framtiden. Skal vi dømme etter myntene som ble utgitt i den følgende borgerkrigen, så

var det edle republikanske motiver som drev attentatmennene til å trekke dolkene mot Julius Caesar. Den 15. mars 44 f.Kr. slo de til i et senatsmøte, og diktatoren ble hugget og stukket med dolker av attentatmennene. De gikk jublende ut i Romas gater og viftet med dolkene, mens liket til Julius Caesar ble liggende igjen på gulvet.

Like berømt som Julius Caesar er hans fremste attentatmann: Markus Junius Brutus (85-42 f.Kr.) Hans forfar Lucius Junius Brutus drev den siste kongen ut av Roma i 509 f.Kr.. Markus Brutus minnet ham på en mynt utgitt i 54 f.Kr. Denne mynten viser Lucius Brutus gående mellom to som bærer de romerske fasces – økser bundet inn mellom kjepper – som symboliserte retten til å straffe forbrytere (enten ved å piske dem med kjeppene, eller ta livet av dem med øksen). Foran dem går den siste kongen med hurtige steg ut av Roma.

Hvor mange som sluttet seg til konspirasjonen, er ukjent. Men to andre må nevnes i denne forbindelsen: Gaius Cassius Longinus (86-42 f.Kr.) og Decimus Junius Brutus Albinus (81-43 f.Kr.) Decimus Brutus var en av Julius Caesars nærmeste. Kvelden før attentatet hadde han Caesar som gjest, og morgenen etter var det Decimus som ledet ham til det skjebnesvangre senatsmø-

tet. Det ble sett på som rent forræderi. Decimus ble snart en av de mest forhatte mennene i Roma. Decimus utga mynter allerede i 48 f.Kr. Som Caesars bar de symboler på seiere over gallerne, og hedret veteransoldatene under hans kommando.

BORGERKRIG BRYTER UT

Attentatmennene ble gitt straffefrihet for drapet på Julius Caesar. Caesar var en populær mann blant veteranene og folk flest, og mange ville ha minnesmerker over den falne hærføreren. Julius Caesar ble utnevnt til en gud, og begravelsen hans ble fulgt av opptøyer. Snart skulle det bryte ut borgerkrig. Julius Caesar adopterte i sitt testamente Octavian (63 f.Kr-14 e.Kr) og ga ham en stor arv. Da attentatet fant sted var Octavian utenlands, og kom ikke til Roma før lenge etter Caesars begravelse. Han var en ung mann i slutten av tenårene, men var nå en av Romas rikeste menn – og det var han som nå bar navnet Caesar. Han sverget på å hevne drapet, og samlet seg en hær. Han gikk i allianse med Markus Antonius, og snart var amnestiet for attentatmennene opphevet og det lå til rette for et militært oppgjør mellom Caesars arvinger og hans drapsmenn.

Decimus ble forrådt og drept allerede noen måneder etter attentatet. Hans soldater kunne ikke redde ham. Brutus og Cassius dro mot øst, til de områdene som allerede var under romersk kontroll. Der rekrutterte de soldater til sin egen hær, og finansierte den med høye skatter og plyndring av lokalbefolkningen. Deres motiver for å ta livet av Julius Caesar var kanskje edle, men deres metoder i øst var ikke bedre enn andre romerske feltherrer. Både Brutus og Cassius preget mynter i stort monn. Myntene var fulle av republikansk propaganda og tegn på den frihetskampen de førte på vegne av romerske borgere. Cassius preget mynter med Libertas – frihetsgudinnen. Brutus gjorde det samme, men en av hans mynter skiller seg ut fra alle andre.

Marcus Antonius

Octavian/Augustus

Tiberius

Octavian/Augustus

BRUTUS' MINNEMYNT OVER DRAPET PÅ CÆSAR

Brutus utga en mynt med portrett av seg selv på forsiden, og med en frihet-slue mellom to dolker og innskriften EID MAR på baksiden. Dette er en av de aller første minnemyntene som er preget, for det var nettopp 15. mars - EID MAR - Julius Caesar ble drept. Det var et sterkt politisk signal, Brutus viste stolt fram at han hadde frigjort romene fra tyrraniet. Selv de to dolkene var sterke symboler i seg selv. Det var militære dolker som tilkjennega at Caesar ble drept åpent og ikke i skjul med snikmordervåpen.

Denne mynten er selvsagt et svært ettertraktet samlerobjekt i dag. Det er færre enn 100 kjente eksemplarer, og den oppnår enorm oppmerksomhet hver gang den er oppe på auksjon og blir solgt for svimlende summer.

Markus Antonius og Octavian utga også mynter. Sammen med Markus Aemilius Lepidus (89-12 f.Kr) utgjorde de et triumvirat som satt seg som mål om å berge republikken. Alle tre var skjønt enige om å fjerne alle allierte av

Brutus og Cassius og beslagla eiendommene deres. De samlet en hær, og preget store mengder mynter for å finansiere den. Det sentrale motivet for deres mynter var nettopp lojalitet til Julius Caesar. Både Octavian og Markus Antonius utga mynter med portrett av den myrdede diktatoren, og det skjedde nok ikke minst fordi Caesar fortsatt var populær blant veteranene de nå hadde i sine legioner. At de hedret deres tidligere feltherre kunne gi dem lojalitet i bytte. Markus Antonius utga raskt en mynt med portrett av ham selv og Julius Caesar, et åpenbart forsøk på å etablere seg som likeverdig sin gamle feltherre.

Octavian gjorde mest bruk av Caesar. Alle myntene hans bar navnet C. Caesar, og ikke Octavian. Den eneste grunnen til at vi i dag kaller ham Octavian er for å unngå å blande ham sammen med Julius Caesar. En av myntene han utga viser fasaden til templet til ære for den gudommelige Julius Caesar. Der kan vi se at bak kollonene av søyler står den gamle feltherren med augurstav – et symbol på at han var yppersteprest – og ikledd sin lilla toga som symbol på alle sine triumfer. Stjer-

nen over søylene symboliserer en komet som viste seg på himmelen etter hans død, og som ble tolket som at Julius Caesar var gudommelig.

Det tok ikke lang tid før de to sidene møttes til kamp. Samlet utgjorde de to hærstyrkene på om lag 90 000 mann, og det var ved Philippi i Hellas det siste slaget skulle stå. Snart skulle Cassius og Brutus bli grundig slått, og de begikk begge selvmord. Octavian og Markus Antonius sto igjen som seierherrer. Alliansen deres skulle snart slå sprekker, og de skulle selv møtes til kamp ved Actium. Da hadde Markus Antonius en kjent egyptisk dronning ved sin side, Kleopatra, Julius Caesars tidligere elskerinne. Octavian skulle gå seirende ut av den kampen også, men det er en helt annen historie.

ROMAS FØRSTE KEISER

Mange år etter utga Octavian; som da het Augustus og var den første keiseren i Roma, en mynt for å feire seieren over Brutus og Cassius. Mynten har et idealisert portrett av keiseren på den ene siden, og viser en okse i fullt angrep på den andre. Oksen

Brutus

Claudius

symboliserer Mars Ultor, som sikret sieren ved Philippi. Den symboliserer og det raseriet og styrken den unge Octavian viste da han hevnnet drapet på sin adoptivfar.

EN OPPBLOMSTRING AV KUNST, KULTUR, LITTERATUR OG MYNT

Augustus etablerte et dynasti i Roma. Selv om han alltid sa at han hadde gitt makten tilbake til Senatet og reddet republikken, så var det ingen tvil om at han var enehersker. Julius Caesars navn ble en tittel, selve ordet keiser stammer fra navnet Caesar. Og alle som regjerte fikk tittelen Augustus. Den romerske freden førte til en oppblomstring av kunst, kultur, litteratur – og mynt. Etterfølgerne til Augustus preget flotte mynter i gull, sølv og bronse, og er blant de mest ettertraktete antikke myntene den dag i dag. Dessverre for romerne viste det seg at ingen av etterfølgerne var like kompetente som Augustus selv. Tiberius (14-37 e.Kr) ble adoptert i voksen alder, og hans styre ble raskt til et tyranni. Det var i hans levetid Jesus virket i Judaea, og mynter preget i Jerusalem i keiserens navn ble utgitt av Pontius Pilatus. Da han ble etterfulgt av

Caligula (37-41 e.Kr) så trakk de fleste romere et lettelsens pust, men det ble en kortvarig glede. Caligula skulle vise seg å være sprøyte gal, og en ekstremt blodtørstig diktator. De store bronsemyntene hans er særlig imponerende, og med hans personlige historie som bakgrunn, så er de alltid populære samlerobjekter. Caligula ble myrdet av sine egne soldater, og de innsatte Claudius som keiser. Claudius (41-54) var kjent som forfatter av flere historiske bøker, men de er dessverre gått tapt i historiens løp. Han huskes som en av de gode keiserne.

Nero (54-68) ble keiser etter ham. Han var populær, men også svært forfengelig. Han dyrket musikk og skal ha optrådt som musiker og sanger. Han ble utsatt for flere komplott, men slapp unna de fleste av dem. En av hans mynter avbilder gudinnen Salus på baksiden, noe som skulle symbolisere keiserens velvære. Dessverre viste Nero seg også som en despot, og hans styre ledet til et opprør og borgerkrig. Med han døde det Julio-Claudiske dynastiet ut.

Julius Caesars etterfølgere var mektigere enn Caesar selv noensinne hadde vært.

De regjerte over et større territorium, og portrettene deres ble spredt til alle hjørner av den kjente verden. Ikke minst bidro myntene til å gjøre dem kjent blant høy og lav i de ulike landene. Caesar ble utsatt for et attentat fordi man mente han ønsket å bli konge, men etterfølgerne var konger i alt - utenom i navnet.

&

Decimus Brutus

Nero

NERO AUREUS (gull):
Samlerhuset har ett eksemplar av en gullmynt fra Keiser Nero av typen aureus. Mynten har motiv av Nero og gudinnen Salus. Du bestiller den på www.samlerhuset.no/nero eller ved å ringe kundeservice på telefon 0 25 50. Bestillingsnummer: 47016044

CÆSAR DENARIUS (sølv):
Samlerhuset har ett eksemplar av en sølvmynt fra Julius Cæsar av typen denarius. Mynten har motiv av Pietas og galliske krigstroefer. Sølvmynten ble preget under et av Cæsars felttog, av det reisende myntverkstedet. Du bestiller den på www.samlerhuset.no/caesar eller ved å ringe kundeservice på telefon 0 25 50. Bestillingsnummer: 47016045

Samlerhuset har som formål å skape samlerglede. Gjennom å levendegjøre viktige historier er nettopp samlerglede driveren i alt vi gjør. Mynter, frimerker, sedler og medaljer er en spennende måte å dyrke historieinteresse på. Vi er stolte av å ha knyttet til oss dyktige, interesserte og kunnskapsrike medarbeidere i alle ledd.

Mynt & Historie ønsker å presentere noen av menneskene som jobber i og for Samlerhuset, fortalt med deres egne ord.

LARS OLAV KARLSEN

KUNDERÅDGIVER SAMLERHUSET

LARS OLAV (40) har jobbet som kunde- rådgiver hos Samlerhuset siden 2013. Han er en ivrig autografjeger og samler. Han er også kjent fra TVNorge-serien Heia Tuftel!

Ta vare på historien

■ Helt siden jeg var liten har jeg vært veldig interessert i all form for historie, men først og fremst det som handler om Norge før i tiden.

Da jeg ble eldre ble jeg mer og mer opptatt av å formidle historien videre og ta vare på ting som ikke bare var viktige men som også var morsomme minner. Derfor trives jeg veldig godt i Samlerhuset, hvor jeg har fått se og formidle utrolig mange spennende mynter, medaljer, sedler og frimerker som jeg nok ellers aldri ville fått se.

Derfor begynte jeg også å samle på autografer og etter hvert andre samleobjekter som mynter, sedler, medaljer, reklame og masse annet. Det førte til at selv i bryllupet mitt sa presten i sin tale at kona måtte godta at fokuset mitt nok noen ganger kom til å være på samlingen og ikke bare henne.

Det ligger utrolig mye spennende historie i gjenstander – både hvem som laget dem, hvorfor ble de laget og hvordan ble de laget. Jeg har mye spennende, og er stadig på jakt etter nye samleobjekter og historier, og har derfor tatt frem noen få ting som jeg synes er ekstra spennende:

Første gjenstand var en engelsk meny jeg fikk tak i for flere år tilbake fra utlandet. Han som solgte den hadde arvet

den, og visste lite om historien – men den var signert av blant annet Norges statsminister så derfor avverterte han den i Norge. Menyen var signert av en artig kombinasjon mellom statsråder, ambassadører i Norge og enkelte sentrale statsansatte – i tillegg til Johan Nygaardsvold, Norges statsminister mellom 1935 og 1945. Menyen er fra skipet Andes, og datoen var ikke hvilken som helst – den var fra turen hjem til Norge etter 5 år med eksil i England. Hvem som fikk ordnet slik at den ble signert vet jeg dessverre ikke, men han har i hvert fall opplevd turen som så viktig at han har fått den signert av flere av de prominente gjestene, blant annet statsministeren i Norge – som nå vendte tilbake til ett fritt land.

Krigen har alltid opptatt meg veldig – spesielt historiene om vanlige folks innsats er utrolig viktig å ta vare på. En av de tingene jeg har som jeg derfor er utrolig stolt over er en bok, «Kong Haakon 70 år», som ble gitt ut under krigen av den norske regjering i London. Boken i seg selv er overhode ikke sjelden, men det som gjør den spesiell er signaturene i den. Boken tilhørte en ansatt ved den norske ambassaden i Stockholm under krigen, og er derfor signert av blant annet Tante Tikken – som jobbet der og som senere ble gift med Max Manus.

Men de mest interessante signaturene er datert 20.10.44 og begynner med: «Til den store diplomat Sverre, fra hans store beundrer Kjakan. alias Fjeld, Frost, Broch, Sørensen, Jakobsen, Sønsteby o.s.v.»

Like under står det skrevet med en annen håndskrift og penn: «do. do. fra den andre. alias Berg, Lie, Knutsen, Mørland, Engebretsen. etc.»

Jeg må være ærlig og si at jeg var veldig usikker, for Kjakan kjente jeg jo igjen –

og han hadde jo signert med Sønsteby til slutt også, men hvem var denne andre? ... og kanskje mest av alt – hvorfor var denne signert under krigen?

Jeg var heldig og fikk møte Gunnar Sønsteby før han døde, og jeg hadde med meg boken og viste den til han. Han smilte opp og bekreftet fort at det var han som hadde skrevet det. Det som derimot overrasket meg var at han ikke hadde noen problemer med å kjenne igjen den andre – det var nemlig han det også. Han hadde bare byttet hånd og penn, da disse signaturene ble skrevet med andre hånden til vanlig. Så tok han frem pennen og sa: «Men du mangler en – jeg får skrive Gunnar Sønsteby også». Da jeg spurte om hvorfor han tok sjansen på å signere under krigen kom svaret med ett lurt smil: «Vi gjorde mye dumt under krigen»

Den siste gjenstanden jeg har tatt frem er en seddel signert av mennesket om bord på polarskipet «Maud» fra dagen de besøkte Kong Haakon på slottet etter å ha kommet hjem fra Arktis i 1925: Oscar Wisting, Harald Sverdrup, Gennadij Olonkin, Finn Malmgren, Karl Hansen og Odd Dahl. Polhistorien vår er meget interessant, og Maud ekspedisjonen har på tross av at de aldri nådde Nordpolen, blitt sett på som samtidens viktigste da Sverdrup gjorde mange viktige undersøkelser som oseanograf og meteorolog.

Så der noen bare ser navnetrekk ser jeg historiske gjenstander signert, ikke bare på historiske tidspunkter men også av historiske personer. Historien er viktig, og ingenting er så spennende som å lære mer om den samtidig som man samler på små biter av den.

&

Amerikanske jubilanter

Tre amerikanske klassikere fyller 100 år i år. I den anledning har Det Statlige Amerikanske Myntverket besluttet å gi ut minneutgaver i gull for å hedre de tre sirkulasjonsmyntene. Serien kalles The Centennial Gold Coins (hundreårsmyntene i gull) og den første av utgivelsene ble revet bort etter bare 40 minutter i salg!

Mercury Dime

Fra 1916 til 1945 utga Det Statlige Amerikanske Myntverket 10-cent-mynten som har fått navnet The Mercury Dime. Mynten ble designet av den tyskfødt skulptøren Adolph Weinman, som også har designet Walking Liberty halvdollaren fra samme år. Navnet Mercury kommer av motivet der frihetsgudinnen Liberty bærer en bevinget hjelm. Portrettet ble feilaktig tatt for å være den romerske guden Merkur (Mercury på engelsk), derav navnet Mercury Dime. Mynten er i dag et yndet samleobjekt, spesielt de første årstallene 1916 og 1917.

Da Det Statlige Amerikanske Myntverket åpnet for salg for minneutgaven i gull av den populære 100-åringen, ble den raskt revet bort. Etter bare 40 minutter var mynten utsolgt fra myntverket, og man må nå på annenhåndsmarkedet for å få fatt i den. Slike ville tilstander er det sjelden å se, selv for amerikanske kjendismynter.

Walking Liberty

Adolph Weinman designet også en ny amerikansk halvdollar for utgivelse fra 1916. Frem til 1947 ble den karakteristiske Walking Liberty half dollar utgitt av Det Statlige Amerikanske Myntverket. På denne myntens avers ser vi frihetsgudinnen Liberty i fullfigur, skridende (derav navnet walking) med en bunt olivengrener i den ene hånden og det amerikanske flagget drapert over skulderen. Myntmotivet er blant USAs mest kjente og er også senere brukt på den berømte Silver Eagle sølvmynten.

Utgivelsesdatoen for jubileumsutgaven av den berømte Walking Liberty halvdollaren var ikke kjent da denne utgaven av Mynt&Historie gikk i trykken.

Standing Liberty Quarter

Den tredje hundreårsjubilanten som hedres med egen minneutgave i gull fra Det Statlige Amerikanske Myntverket i 2016 er 25-centen Standing Liberty Quarter. Mynten ble utgitt i perioden 1916 til 1930 og var en sølvmynt med motiv av en stående frihetsgudinne med skjold i den ene hånden og en olivengren i den andre. Modellen til Liberty på denne mynten ble først sagt at var den senere stumfilmskuespillerinnen Doris Doree, som lenge ble kalt «The Girl on the Quarter». Senere har andre kandidater vært oppe til diskusjon, og modellens identitet er dermed usikker. Libertys figur og fremtoning på denne mynten har uansett hentet inspirasjon fra antikkens Hellas. Designet på mynten ble revidert flere ganger, men årets minneutgave i gull har det originale 1916-designet. Revers side prydes som så ofte av den amerikanske ørnen.

Mot slutten for døde presidenter

«Dead presidents» er et velkjent amerikansk uttrykk for penger. Man tenker da spesielt på presidentene som pryder de amerikanske sedlene. Men visste du at man faktisk må være død for å få pryde amerikansk mynt? Det kommer med andre ord verken Obama-, Hillary Clinton- eller Trump-mynt med det første. Da må det i så fall en omfattende lovendring til.

Helt i starten av den unge nasjonen USAs historie var man, i motsetning til europeerne, anti-monarkister. Det kan ha vært en av årsakene til at USAs første president George Washington nektet å la portrettet sitt bli avbildet på den første amerikanske dollaren. I 1866 kom loven som sier at ingen levende person skal avbildes på

amerikansk mynt. Man skal faktisk ha vært død i to år før man kan foreviges på mynt.

INGEN REGEL UTEN UNNTAK

Da John F. Kennedy ble skutt og drept i slutten av november 1963, hev man seg likevel rundt for å få til en myntutgivelse. Allerede dagen etter presidentens død startet planleggingen, og mynten ble utgitt i rekordfart bare to måneder etter at skuddene falt i Dallas. JFK er likevel ikke den eneste presidenten som er unntaket for regelen. I 1926 ble det utgitt en halvdollar minnemynt i sølv med dobbelportrett av

George Washington og den sittende presidenten Calvin Coolidge. Så helt trygge for en Trump-mynt er kanskje amerikanerne ikke?

DØDE PRESIDENTER PÅ KLIRRENDE MYNT

De amerikanske 1-dollarsedlene er en omstridt valør. Sedlene blir ofte ødelagt, og med såpass liten nominell verdi brettes, krølles og brukes de rett og slett opp. Amerikanske myndigheter ønsker derfor at man går over til å bruke 1-dollarmynter fremfor sedler. Det er med bakgrunn i blant annet dette at Det Statlige Amerikanske Myntverket har gitt ut 1-dollar sirkulasjonsmynt med portrettene til samtlige amerikanske presidenter. Ja, de som er døde hvertfall.

Etter suksessen med serien quarterdollars med én mynt fra hver stat, startet US Mint i 2007 å gi ut 1-dollarmynter med portretter av de amerikanske presidentene. I tillegg til at man håper på

at myntene skal overta for sedlene, vil presidentdollarene også kunne bidra til å øke samlerinteressen hos det amerikanske folk, slik 25-centmyntene gjorde i 50 states quarter dollar-serien. I 2016 avsluttes presidentserien med de tre presidentene Richard Nixon, Gerald Ford og Ronald Reagan.

&

MINNEMYNT FRANASA?

Å utgi mynt i USA er ingen enkel affære. Faktisk må det nedfelles i en ny lov hver gang en sirkulasjonsmynt skal endres eller en ny minnemynt skal utgis.

Det har lenge vært diskutert å gi ut en minnemynt i anledning det forestående 60-årsjubileet for NASA i 2018. Vi venter i spenning på nyheter fra Det Statlige Amerikanske Myntverket. Kanskje får vi vite noe på den årlige amerikanske myntmessen som går av stabelen i USA i august?

Myntproduksjon i Trondheim i middelalderen

Jon Anders Risvaag

FØRSTEAMANIENSIS
SEKSJON FOR ARKEOLOGI
OG KULTURHISTORIE
NTNU VITENSKAPSMUSEET

Da Norges Bank ble etablert i 1816, ble hovedkontoret lagt til Trondheim. Dette er en by med en lang pengehistorie, som starter med Harald Hardråde (1047-66) og hans berømte mynter med triquetra-merket fra den såkalte Haraldslåtten.

Den radikale og maktglade Harald hadde vært leiesoldat hos keiseren av Bysants og sett Europas mektigste statsmakt, med verdens mest avanserte myntsystem, fra innsiden. Da Harald kom hjem til Norge fikk han preget store mengder mynt og etablerte på den måten et norsk myntvesen. Myntene inneholdt bare en tredjedel sølv i forhold til andre mynter, og det var ikke selvsagt at mynten ville bli akseptert. Harald levde opp til tilnavnet Hardråde, og i myntskatter over hele landet ser vi at Haralds mynter fortrenger annen mynt.

Selv om skattefunnene viser at bøndene etter hvert måtte akseptere kongens mynt, forteller likevel det ikke hvordan myntene ble brukt på landsbygda. I byen kan vi derimot vite det ganske sikkert. Samtidig som Harald Hardråde og hans etterfølger Olav Kyrre konsoliderer rikskongedømmet i andre halvdel av 1000-tallet, skjer det store endringer i bystrukturen i Trondheim, som da

het Nidaros, med en ekspanderende bygningsmasse og en betydelig økning i varemengden. I byens hovedgate, som ble kalt Kaupmannastretet, etableres det bygninger for handel og håndverk langs gaten, og det er her vi finner de første bevisene på hvordan mynten ble brukt i den daglige handelen. Under utgravningene på Folkebibliotekstomta (1973-85) ble det funnet en 50 mynter fra Harald og Olav. Det interessante med 16 av disse myntene er hvor og hvordan de ble funnet. Langs hele gaten lå det såkalte buthir, bygninger som huset håndverkere i første etasje ut mot gaten, og som kunne ha en boligetasje over. Det er i disse bodene og i gateløpet inntil, hvor det kan ha vært salgsluker i veggen, myntene lå – en og en. Det vi er vitne til gjennom disse funnene er de første spor av regulær småskalahandel med mynt i en norsk by.

Trondheim er sammen, med Hamar, de eldste navngitte myntstedene i Norge. Under Harald Hardråde opptrer Nidar-

nes i formene NIDARN og NIDARNE. Vi vet ikke hvorfor man bruker Nidarnes og ikke Nidaros, men det kan være en referanse til kongsgården, som i så fall het Nidarnes. Det kan også være nok et eksempel på at man overtolker usikre kilder, og at det betydde lite i samtiden om det sto Nidarnes eller Nidaros. Det var kongens by og den hadde flere navn, blant dem var også Kaupang. En rekke myntmesternavn kan med sikkerhet knyttes til Trondheim, siden de er kombinert med byens forskjellige navn på mynten. Audgrim, Gereitha, Geirfinn, Levig, Svein og Ulf har alle vært virksomme i byen i tiden 1050 – 1110. I tillegg finnes det flere som kan ha hatt tilhold i Trondheim, men dette vil vi kanskje aldri kunne slå fast med sikkerhet. Aslak, Gunnar, Lefrik (eller Lofrik), Svein, Thorbjørn, Ulf Canwi, Ulfkell og Áskell er alle eksempler på dette. Vi vet ikke hvor alle myntene på 1000-tallet ble preget, siden de fleste ikke har noen form for stedsangivelse, eller ikke engang leslige. Myntene kan ha blitt preget flere

Trondheim ca år 1300. Foto: Per Fredriksen, NTNU Vitenskapsmuseet.

steder, og kanskje på kongens reiser. Likevel er det ikke helt urimelig å anta at størsteparten av 1000-tallsmynten ble preget i Trondheim, som da var den største og raskest voksende byen i landet. Etter Olav Kyrre følger en tid med svake konger, krig og lite mynt. Det er først rundt 1180 med Sverre Sigurdsson

at det igjen preges mynt i store mengder i Norge. Vi er inne i brakteatperioden med små mynter med en syltynn blankett som bare er preget på den ene siden. De er funnet i tusenvis i hele landet og finnes i over trehundre forskjellige varianter. Dette viser at det må ha vært store mengder, kanskje millioner,

i sirkulasjon. Vi vet ikke med sikkerhet hvor disse myntene ble preget, og forslagene er mange. Det faktumet at myntene bare var preget med et enkelt symbol eller bokstav gjør ikke saken mindre komplisert. Det er likevel ikke en urimelig antagelse at en meget stor del av den norske myntproduksjonen på

▲ Harald Hardråde penning preget av Myntmester Ulf av Nidaros.

► Brakteater fra kong Sverres tid med N (for Nidaros?) og patriarkkors. Myntene er funnet på et skjelett i Nidarosdomens sør-vestlige hjørne i 1865.

◀ Hvid fra Gaute Ivarsson med kronet O, for St. Olav. Mynten viser en gradvis overgang fra «kongelig» type til «geistlig type».

«Trondheim er sammen, med Hamar, de eldste navngitte myntstedene i Norge. Under Harald Hardråde opptrer NIDARN og NIDARNE.»

1100- og 1200-tallet fant sted i Nidaros. At det ble preget mynt her er hevet over tvil, men hvilke det er vet vi simpelthen ikke. Et par gode forslag har vært myntene med bokstaven N (Nidaros?) og patriarkkors, men så langt er dette bare gjetninger. I Sverres saga opptrer Hagbard Myntare i Nidaros, hvor han holder bryllup i november 1181. At han er kong Sverres mann, kommer klart frem i det han spotter Sverres fiende, kong Magnus Erlingsson. Det er først rundt ca. 1280 at vi finner en mynt som med sikkerhet kan sies er fra Nidaros. Dette er en brakteat som viser et hode med en mitra (bispelue), preget for erkebiskop Jon Raude (1268-81).

Erkebiskopen i Nidaros fikk tillatelse til å prege mynt av kong Håkon Håkonsson i et privilegiebrev (rettarbot) i 1222. Håkon var på dette tidspunktet avhengig av erkebiskopens støtte for å bli valgt som konge på et riksmøte i Bergen. Brevet ga først en generell stadfesting av alle kirkens gamle privilegier, og deretter retten til å prege mynt som et nytt privilegium. Det som er verd å merke seg er at kongen er den som har det avgjørende ord med hensyn til hvor mynten skal sirkulere og hvordan den skal være utformet. I tiden frem mot 1280 kan vi ikke identifisere noen av erkebiskopens mynter, og vi har god grunn til å anta at erkebispene preget nøyaktig de samme typene som kongen. Dette syste-

met finner vi også i England på samme tid, hvor geistlige fikk prege mynt, men ikke ha egne symboler på myntene. Erkebiskopen fikk lov til å ha én myntmester og en assistent, som erkebiskopen enten kunne ha i sin egen gård eller hos kongens myntmester. Vi ser altså at kongen hadde en fast myntmester i Nidaros på dette tidspunktet. Privilegiet gjaldt for den sittende erkebiskopen Guttorm og hans etterfølgere, så lenge de «vil være kongedømmets venner etter Guds og menneskers lov». Det var imidlertid sjelden at erkebiskopene kunne regnes som kongedømmets gode venner, og i 1281 mistet erkebiskop Jon Raude retten til å prege mynt som følge av en alvorlig konflikt med kongedømmet. Det er under denne konflikten at Jon Raude ser ut til å bryte med premisene for privilegiet og setter sitt eget merke på mynten. I tillegg til at erkebiskopen ikke lenger fikk prege mynt, ser det også ut til at kong Eirik Magnusson selv la ned sin egen utmynting i byen. Vi vet ikke når, men kongen gjenopptok utmyntingen i Trondheim igjen en gang før 1364, hvor vi hører om myntmesteren Henrik Willialmsson.

Den norske utmyntingen opphører på et tidspunkt mellom 1380 og 1387, og det skulle gå rundt hundre år før den ble gjenopptatt. Også denne gang var erkebiskopen og Trondheim i sentrum. Den dansk-norsk kongemakten var svekket etter flere kriger og den norske erkebiskopen, Gaute Ivarsson, var i realiteten den mektigste mannen i Norge. Da kong Christian I døde i 1481 ble hans eldste gjenlevende sønn Hans valgt til konge i Danmark, men riksrådene i Sverige og Norge var ikke like villige. Det norske riksrådet, som var ledet av erkebiskop Gaute Ivarsson og besto nesten utelukkende av geistlige, stilte en rekke krav som ville øke riksrådets og erkebiskopens makt. Til tross for at kravene må ha virket urimelige på Hans, måtte han akseptere dem for å bli valgt til konge av Norge. Et av kravene var at erkebiskopen skulle få tilbake sin myntrett. Hans måtte signere en tiltredelsesavtale, en håndfesting, i Halmstad i 1483, hvor han lovet det at

det skulle slås mynt som var jevn god med den danske mynten, i Nidaros, Bergen og Oslo. Kongen selv hadde en utmynting i Bergen, og erkebiskopen i Trondheim. Selv om Oslo var nevnt i håndfestingen, ser det likevel ikke ut til at det ble preget mynt der. Det henger nok sammen med at kongen i realiteten ikke hadde særlig interesse for Norge, og hadde sin hovedutmynting i Danmark.

Gautes tidligste mynter faller inn i mønsteret fra 1200-tallet og myntene preges i kongens navn. Etter hvert endres erkebiskopens mynt, og til slutt er Nidaros og erkebiskopen selv det refereres til på mynten. Dette ble videreført og forsterket under de to siste erkebispene. Erik Valkendorf og Olav Engelbrektsson hadde i tillegg til erkebispestolens våpen også sine egne familievåpen på myntene. Den siste myntmesteren i Trondheim vi kjenner til er Jacob Schult, som opptrer i flere kilder i årene mellom 1529 og 1536. Han var myntmester og gullsmed for de to siste erkebiskopene, Erik Valkendorf og Olav Engelbrektsson. Jacob hadde også en assistent, Arnold Mynterdrengh, som er den eneste av hjelperne vi vet om. Vi vet ingenting om Arnold utover at han begynte i erkebiskopens tjeneste i 1536 og at han bare delvis fikk betalt sin lønn i mynt, resten ble utbetalt i klede.

Gaute Ivarssons myntverksted finnes den dag i dag i Erkebispegården. Det ble gravd ut i 1991, og er verdens eneste bevarte myntverksted fra perioden. Selv om det åpenbart var maktpåliggende for erkebiskopen å få gjenopptatt sin myntproduksjon, var utmyntingen liten, nesten ubetydelig – i alle fall økonomisk. Det viktigste for erkebiskop Gaute var nok å markere status. Kongens myntproduksjon i Bergen ser ut til å ha vært av forholdsvis kort varighet, men erkebiskopene opprettholdt sin utmynting i Erkebispegården helt frem til reformasjonen i 1537. Etter det opphører også all myntpregning i Trondheim. Da skulle det gå nøyaktig 280 år før neste gang penger ble produsert i Trondheim i 1817 hos den nyopprettede Norges Bank.

NUMISMATISKE ANEKDOTER

En vismann viser vei

AV KJETIL KVIST

Japanernes krigføring i Kina vakte avsky over hele verden. Det var en brutal angrepskrig, og det kinesiske folket ble slaktet ned. Særlig Nanking-massakeren huskes den dag i dag. Dagen for massakren 13. desember 1937, er en nasjonal minnedag i Kina. Mer enn 300 000 sivilister og fanger ble henrettet på grufulle måter, og det med internasjonal presse til stede.

Kineserne gjorde heroisk motstand, og de viste motstand på mange ulike måter. En for oss samlere interessant måte å vise motstand mot okkupantene på, var å skjule budskap i trykte sedler. Det ble gjort på flere måter, og da gjerne med skjulte kinesiske tegn som betød «ut med de fremmede». Disse var ikke alltid like lett å se med det blotte øyet, og kunne nok gi inspirasjon til dem som visste hvor tegnene lå skjult i seddelmotiv.

Japanerne satte opp en rekke seddelutgivende banker i Kina, og de går gjerne under navnet «marionettebanker». En av bankene var Federal Reserve Bank of China, og et par av deres sedler var overraskende rett på sak. Det er en flott seddel pålydende 1 dollar, og ble utgitt første gang i 1938. Og overraskende nok ble den også utgitt som 1 yuan året etter. Forskjellen mellom dollar og yuan var mer kosmetisk. Som på så mange kinesiske sedler domineres motivet av en flott drage, og en rekke djunker som seiler fredelig på et stille hav. Det er egentlig ikke noe portrett på seddelen, men inne i en ramme er det avbildet en kinesisk vismann – noen ganger identifisert som den kinesiske filosofen Konfutse (ca 551 f.Kr.). Vanligvis er kinesiske vismenn fredelige, og høflige og hendene er normalt vist i en stilling som viser respekt og vennlighet. Men se en gang til på denne vismannen; hva er det han gjør med hendene?

Vismannen på seddelen gir rett og slett japanerne «finger'n».

Da denne gesten ble oppdaget, så fikk man kjapt opp sedler med et annet motiv. Det er usikkert hva som skjedde med seddelgravøren som var ansvarlig for motivet. Noen sier han klarte å flykte til Hong Kong, andre sier han ble henrettet.

Eksklusivt signingssett fra Det Norske Myntverket:
Preget på dagen for 25-årsmarkeringen av signingen – 23.juni 2016

23.
JUNI

**RESERVÉR
ET TIDLIG
NUMMERERT
SIGNINGSSETT!**

 0 25 50

KUN 1.000
nummererte utgaver

Jubileumssettet inneholder fem elementer forseglet og montert i et skrin, samt kunstplakat av maleriet "Signingsmorgen" montert inn i en mappe sammen med sertifikat fra Det Norske Myntverket.

DET NORSKE MYNTVERKET

NYHET

NIDAROSMEDALJEN

For første gang i Norge ble det preget minnemedaljer på en original pregepresse fra 1700-tallet i Nidaros, den 23. juni 2016.

SIGNINGSMEDALJEN

Nøyaktig på dagen 25 år etter signingen, arbeidet de ansatt ved Kongsberg med å prege 1.000 sølvmedaljer i 99 % sølv belagt med 24 karat gull.

**PREGET
PÅ DAGEN
23. JUNI
2016**

«SIGNINGSMORGEN»

66 x 94 cm, olje på tre

Maleriet er en kunstnerisk markering, der jeg symbolsk portretterer Kongen og Dronningen, signingsdagen og signingskatedralen Nidarosdomen. Dette gjør jeg ved å male konge- og dronningkronen fra riksgregaliene side om side i et stilleben. Jeg maler kronene stående på de røde putene i et symbolsk landskap. Over dem hvelver en stjernehimmel seg; symbolet på «firehundreårsnatten» da Norge var under dansk styre. Under kronene kneiser et grovt fjell; symbolet på den opprinnelige, selvstendige nasjonen Norge. Små spirer av gress og blomster i bergsprekkene symboliserer det unge, nye Norge i 1814 da vi atter ble selvstendige. Det er en svak strime av lys bak kronene som symboliserer morgenen; begynnelsen på det nye selvstyret. Maleriet favner symbolsk både fortidens kroninger i Nidarosdomen, kongeparets egen signing så vel som kommende signinger.

(Ron Koby

Reserver et tidlig nummerert signingssett på
☎ 0 25 50 🌐 www.samlerhuset.no/signingen

Bestillingsnummer: 47016073

NYHET!
DEN OFFISIELLE MEDALJEN

KONGENS NEI

EN FILM AV ERIK POPPE

**KUN
199 kr**
(fraktfritt tilsendt)

Belagt med
24 karat gull og
sort platina

Kun 15.000 nummererte førsteutgaver

PÅ KINO 23. SEPTEMBER

LES MER OG BESTILL PÅ

www.levekongen.no

0 25 50

Bestillingsnummer: 47016019

(Gjelder kun ved telefon)